

Susanne Søholt

Oppvekst i to multietniske boligområder i Oslo

Utviklingsprogrammet for flerkulturelle bomil-

BYGGFORSK

Norges byggforskningsinstitutt

Susanne Søholt

Oppvekst i to multietniske boligområder i Oslo

Utviklingsprogrammet for flerkulturelle bomil-

Prosjektrapport 313 – 2001

Prosjektrapport 313
Susanne Søholt
Oppvekst i to multietniske boligområder i Oslo
Utviklingsprogrammet for flerkulturelle bomiljø

Emneord:
Multietnisk bomiljø
Barn og ungdom
Barn, ungdom, multietnisitet
Barn, ungdom, flerkultur

ISSN 0801-6461
ISBN 82-536-0746-6

150 eks. trykt av
Falch AS
Innmat:100 g Premier
Omslag: 200 g Cyclus

© Norges byggforskningsinstitutt 2001

Adr.: Forskningsveien 3 B
Postboks 123 Blindern
0314 OSLO
Tlf.: 22 96 55 55
Faks: 22 69 94 38 og 22 96 55 08

Forord

Dette prosjektet om oppvekst i multietniske boligområder, inngår i Byggforsks arbeid med Utviklingsprogrammet for flerkulturelle bomiljø (1997 – 2001). Programmet har vært finansiert av Husbanken og Kommunal- og regionaldepartementet. Et sentralt mål for programmet har vært å bidra til å fremme forståelse, samarbeid og deltakelse i multietniske boligområder.

Undersøkelsen handler om hvordan barn og ungdom som vokser opp i multietniske boligområder, opplever og forholder seg til hverandre og sin multietniske hverdag. For å få kunnskap om dette er det gjennomført samtaleintervjuer med barn, ungdom og foreldre i to av de mest multietniske boligområdene vi finner i Oslo, en drabantby og et sentrumsområde. Intervjuene ble foretatt våren 2000.

Det rettes en stor takk til alle de barn, ungdommer, foreldre, lærere og skoler som har gjort denne undersøkelsen mulig ved å slippe oss til og dele sine erfaringer med oss.

Sosialantropolog Olaf Holmboe har bidratt med innsamling og tilrettelegging av data for analyse. Sosialpsykolog Siri Nørve har kvalitetssikret rapporten.

Oslo, oktober 2001

Thorbjørn Hansen
Avdelingssjef

Susanne Søholt
Prosjektleder

Innholdsfortegnelse

Forord	3
Sammendrag	7
1 Innledning	11
1.1 Multietniske miljøer – ekskluderende eller inkluderende?	12
1.2 Kunnskapsstatus på feltet i Norge	13
1.3 Sentrale begreper	13
1.4 Problemstillinger	14
1.4.1 Holdninger	15
1.4.2 Hverdagens virkelighet	16
1.5 Analytisk tilnærming	17
1.6 Metodisk tilnærming	18
1.6.1 Med makt til å definere virkeligheten	18
1.6.2 ‘Møter’ mellom barn og ungdom	19
1.6.3 Utvalgsarena for å få fatt i et tverrsnitt av barne- og ungdomsmiljøet	19
1.6.4 Gjennomføringen av datainnsamlingen	20
1.6.5 Kildekritiske bemerkninger	22
2 Om de to utvalgte områdene	24
2.1 Sentrum	24
2.2 Drabantbyen	25
2.3 Befolknings sammensetning	25
2.3.1 Nærmiljøets betydning for barn og ungdoms oppvekstmiljø	26
3 Arenaer for samhandling	27
3.1 Hvor møtes barn og ungdom?	27
3.2 Obligatoriske arenaer	28
3.2.1 Hjemmet	28
3.2.2 Skolen som samhandlingsarena	30
3.3 Frivillige arenaer	32
3.3.1 Nærmiljøet som samhandlingsarena	32
3.4 Spesielle arenaer	40
3.4.1 Religion	40
3.4.2 Bursdagselskaper	43
3.5 Hva kjennetegner barn og ungdoms valg av omgangskrets?	45
3.5.1 Felles oppvekstmiljø	46
3.5.2 Felles interesser og aktiviteter	46
3.5.3 Felles verdier og felles humor	47
3.5.4 Liknende hjemmesituasjon	47

3.6	Multi-identiteter	48
3.6.1	Ingen skiller seg ut fordi alle er forskjellige	49
4	Opplevelse av det sosiale bomiljøet.....	54
4.1	Andres opplevelse av boligområdene	54
4.2	Forholdet til naboene.....	55
4.2.1	Hvordan naboene er ‘inni’, betyr mer enn hvor de kommer fra	56
4.2.2	Eldre og norske naboer – mest negative.....	57
4.2.3	Faktorer som har betydning for det sosiale miljøet.....	57
4.3	Rasisme?.....	58
4.4	Gjengspøkelset	58
4.5	Endringer i bomiljøet	61
5	Holdninger til å vokse opp i multietniske bomiljø	62
5.1	Media og politi	62
5.2	Holdninger til multietnisk barne- og ungdomsmiljø	63
5.3	Blanda miljø, men ønske om flere norske.....	64
5.4	Forståelse av begrepene integrering og flerkultur.....	66
5.5	Tanker om hva som kunne ha gjort eget bomiljø bedre	68
5.6	Egen fremtid og bomiljø	69
5.6.1	Beholde vennene	69
5.6.2	Norge eller foreldrenes opprinnelsesland?.....	69
5.6.3	Hva slags bomiljø ønsker barna og ungdommene for egne barn i fremtiden?.	70
5.6.4	Flere norske naboer og godt sosialt miljø	70
5.6.5	Multietnisk viktigere enn hvor	71
6	Avsluttende kommentarer	72
6.1	Det politiske idégrunnlaget	72
6.2	Mulighetenes barn, å vokse opp med flere kulturer	73
6.2.1	En multietnisk omgangskrets	73
6.2.2	Vennskap	74
6.2.3	Majoritetsbakgrunn, men velger det multietniske.....	74
6.2.4	Hvem bestemmer?.....	75
6.2.5	Med stedet som utgangspunkt.....	76
6.2.6	Vi og de andre	77
6.3	Politiske implikasjoner	77
6.3.1	Sårbare områder – behov for offentlig oppfølging.....	79
6.3.2	Forskning og multietnisitet.....	80
	Litteraturliste.....	81
	Vedlegg:.....	84

Sammendrag

Hensikten med denne undersøkelsen har vært å finne ut om og på hvilken måte de politiske ideene om Norge som et flerkulturelt samfunn, finner gjenklang i barne- og ungdomsmiljøer. Vi har vært opptatt av å få vite noe om hvordan barn og ungdom som vokser opp i multietniske boligområder forholder seg til hverandre. Hva slags praksis for samhandling utvikles, og hva slags holdninger har de til hverandre og til et multietnisk samfunn.

Undersøkelsen er gjennomført i to av de mest multietniske boligområdene vi har i Oslo, et drabantbyområde og et sentrumsområde. I begge områdene er barn og ungdom med norsk bakgrunn i mindretall, mens de som har pakistansk bakgrunn er i flertall. Utover disse to gruppene er det stor variasjon, men det kan virke som det er større variasjon i drabantbyen enn i sentrum. I de to områdene er det tatt kontakt med 6. klasser og 10. klasser. Fordelen med å gå gjennom grunnskolen er at de aller fleste elevene bor i skolens nærområde, dvs. at de både bor i og går på skole i det samme multietniske miljøet. Elevene har deltatt i gruppearbeid om tema og 10 elever og fem foreldre fra hver klasse har deltatt i samtaleintervju. 6. klassingene har i tillegg skrevet stil og tatt bilder i relasjon til tema.

Praksis

Utgangspunktet for studien har vært at man på bakgrunn av egne erfaringer med å inngå i et multietnisk miljø og refleksjoner rundt disse erfaringene, utvikler holdninger til andre mennesker med lik og ulik bakgrunn som en selv. Et viktig fokus i undersøkelsen har derfor vært hva slags praksis barn og ungdom har i forhold til andre med lik og ulik bakgrunn. Hvem er de sammen med, hva gjør de og hvor er de?

Det som kjennetegnet barne- og ungdomsmiljøene var at barn og ungdom gjorde mange forskjellige ting, på forskjellige arenaer og sammen med forskjellige personer i løpet av en dag. Det medførte at barn og ungdom inngikk i og forholdt seg til mange og ulike sosiale systemer over tid. To sentrale institusjoner var hjemmet og skolen. På skolene var både arbeidsform og verdigrunnlaget fokusert på, at barn og ungdom med ulik bakgrunn skulle fungere sammen. Det interessante var å se hva som skjedde på fritiden, om de valgte multietnisk eller trakk seg tilbake til egen gruppe. Et viktig funn var at ungdom med norsk bakgrunn fortsatte å velge en multietnisk omgangskrets etter som de ble eldre. I tillegg til at de hadde etablert vennerelasjoner, var begrunnelsen at det ga mer enn et mer homogent norsk miljø. Det de fikk var større mangfold i aktiviteter, de fikk oppleve andre kulturer gjennom venner og kamerater, og de fikk et dynamisk norsk fellesspråk som tok opp i seg ord og uttrykk fra de forskjellige morsmål.

Barn og ungdom i denne undersøkelsen valgte venner og omgangskrets etter følgende kriterier:

Samme oppvekstområde

Jo yngre man er, jo kortere går man. Både barna og ungdommene i denne undersøkelsen er i første rekke sammen med jevnaldrende som bor i samme område. Da de jevnaldrende har ulik bakgrunn, har også omgangskretsen variert bakgrunn. Det er bare barn og ungdom i den pakistanske gruppen som er mange nok til å velge utelukkende i egen etnisk gruppe, men få

av dem gjør det. Unntaket er noen jenter på ungdomsskolen som lever i tradisjonelle familieforhold.

Opptatt av det samme

Et annet kriterium for å velge venner, er at en er opptatt av de samme tingene eller har de samme interessene. De som vil sparke fotball treffer hverandre i bakgården eller på ballplassen, uavhengig av bakgrunn og tildels også uavhengig av kjønn. Man treffes og blir kjent på trening, på Koranskolen eller en er venner med klassekamerater som gjør det samme som en selv. Det innebærer at en har venner på ulike arenaer og hvor det gjelder ulike regler for samhandling. Venner på en arena behøver ikke å kjenne vennene på en annen arena.

Felles verdier

Felles verdier innebærer at vennene og kameratene forstår det samme med å være venner. De har samme forståelse av å vise hverandre respekt og være lojal, av å lyve og sladre. Dessuten legger mange vekt på at de må ha samme humor og le av de samme tingene. De må kunne forstå hverandre uten å måtte forklare for mye.

Liknende hjemmesituasjon

Et annet forhold som spiller inn er at det må være praktisk mulig å være sammen. Det har derfor betydning at en har omtrent samme regler hjemme i forhold til utetider og hva en får lov til.

Et spesielt forhold ved disse barne- og ungdomsmiljøene, var at barn og ungdom hele tiden måtte ta konkret stilling. De kom opp i situasjoner som de måtte forholde seg annerledes til enn om de hadde vokst opp i mer homogene miljøer. Et konkret eksempel var feiring av bursdager. Den som inviterte måtte f.eks. være bevisst på serveringen i forhold til hvem en ønsket skulle komme. Et annet eksempel var religion. Barna og ungdommene tilhørte forskjellige religioner og retninger og hadde ulik grad av religiøsitet/ sekularitet. I grupper hvor barn og ungdom hadde ulik tro, var religion et ikke-tema. Det var ikke noe som ble snakket om. Religionstilknytning hadde liten eller ingen relevans for samvær på fotballbanen eller foran PC'n.

Holdninger

Barna og ungdommene som er med i denne undersøkelsen opplever at det er normalt og ikke noe spesielt å bo i et multietnisk boligområde og ha venner med mange forskjellige bakgrunner. Det innebærer at de har stilt få spørsmål ved dette fenomenet, fordi det for dem oppleves som 'helt naturlig'. De hadde liten kjennskap til begreper som omhandler det multietniske samfunnet, slik som integrering og flerkultur. Når de snakket om hverdagen sin var det likevel integrering i praksis det handlet om, ulike former for samhandling med andre, på kryss og tvers av bakgrunn.

I overveiende grad var både foreldre og barn positive til å vokse opp i multietniske boligområder i en multietnisk omgangskrets. Barn og ungdom ønsket også at deres egne barn skulle få en slik oppvekst, selv om de ønsket flere norske barn i bomiljøene. Flere norske ville gjøre det lettere for alle å snakke godt norsk. Foreldrene var spesielt opptatt av hvordan den multietniske omgangskretsen ga ungene deres praktisk lærdom i utvikling av respekt og toleranse for andre. Men, både foreldre og ungdom reagerte på hvordan bildet av ungdom av minoritetsbakgrunn ble fremstilt i media og hvordan de ble behandlet av politiet. De kjente

seg ikke igjen i beskrivelsene og var engstelige for hvordan det mediaskapte bildet av ungdom generelt og av ungdom med minoritetsbakgrunn spesielt, kunne påvirke ungdommen negativt.

Også på en annen måte opplevde barn og ungdom konflikter med det omkringliggende miljøet. Mens de selv inngikk i en stort sett aksepterende omgangskrets, kunne de som ikke kjente dem være skeptiske og komme med negative slengbemerkinger. I de sammenhengene ble det ikke alltid opplevd som positivt å ha synlig, etnisk minoritetsbakgrunn. Man ble gjenkjent som 'innvandrere' og kunne bli utsatt for ubehagelige situasjoner.

Multi-identiteter

Barn og ungdom i denne undersøkelsen fremstår med multi-identiteter. For hverandre blir de verken pakistanere, nordmenn eller tyrkere, men dette pluss mye mer. Ingen er like fordi alle er forskjellige, eller alle er like i den forstand at alle er forskjellige. I tillegg til bakgrunn, kjennetegnes de av å ha ulike og like interesser, trosoppfatninger og verdier, personlig historie, av hvordan de fremstår som venn eller kamerat, som medelev, som fotballspiller eller strikkhopper. De har mye felles og mye forskjellig. Det gjør at det blir vanskelig å støte noen bort fordi de er muslim, pakistaner eller nordmann, for ingen er bare det. Når de velger bort er det sjelden fordi noen har feil bakgrunn, men snarere fordi de ikke har nok felles å enes rundt.

Ved at disse barna og ungdommene opplever det multietniske som normalt, oppleves ikke 'de andre' som fremmede selv om de ikke personlig kjenner hverandre. De er vant med å inngå i en multietnisk sammenheng. Når de velger venner handler det derfor ikke om å velge bort de med ulik bakgrunn, men snarere om å velge til seg det som oppleves som gjenkjennelig, slik som felles oppvekstmiljø, liknende interesser og verdier og liknende hjemmesituasjon.

Hudfarge og etnisk opprinnelse var gjenkjennelig og kjent, men det var lite relevant i omgangen barn og ungdom i mellom. Hudfargen hadde ingen betydning i forhold til hvor grei en var. Når barn og ungdom kjente hverandre, mistet de grove kategoriene sin betydning.

Politiske implikasjoner

Funnene fra denne undersøkelsen kan tyde på at barn og ungdom som vokser opp i og tar aktivt del i et multietnisk miljø, utvikler åpenhet og toleranse for mennesker med annen bakgrunn og andre preferanser enn dem selv. Dette er viktige kvaliteter i et samfunn som er basert på likeverd mellom alle borgere, uansett opprinnelse. Erfaringen kan videreføres. Det tyder på at multietniske boligområder er en fordel i forhold til politiske målsetninger om toleranse, åpenhet og forebygging av rasisme i det praktiske liv. En forutsetning er at man inngår i konkret samhandling med andre over tid. Konkret samhandling mellom mennesker kan oppnås gjennom å etablere eller videreutvikle arenaer og møtesteder, hvor mennesker i alle aldre og av alle bakgrunner møtes som likeverdige; i bomiljøene, på arbeidsplasser og i organisasjonslivet. Blant dem som ikke opplever det multietniske som normalt eller gunstig, skjer ikke dette av seg selv. Det vil være behov for offentlig innsats for å legge til rette for kontakt og samhandling der folk bor. Dette handler både om å påvirke eksisterende organisasjoner og institusjoner til å bli mer inkluderende og om å legge til rette for f.eks. lokale møtesteder rettet mot en multietnisk befolkning.

1 Innledning

'Barn og ungdom representerer framtida i det flerkulturelle samfunnet. Oppvekst og skolegang legger grunnlaget for deltakelse i samfunnslivet og trygge levekår. En oppvekst med stabile boforhold i et mangfoldig bomiljø er et godt utgangspunkt' (St.meld. nr. 17. Om innvandring og det flerkulturelle Norge).

Stortingsmeldingen legger vekt på stabile boforhold og et mangfoldig bomiljø som utgangspunkt for en god oppvekst. I forhold til stortingsmeldingen er det rimelig å tolke mangfoldig bomiljø som mangfoldig i forhold til etnisitet. Med andre ord er budskapet i stortingsmeldingen at det er bra for barn og ungdom å vokse opp i multietniske boligområder. Dette er et politisk budskap, til forskjell fra konkrete erfaringer. Multietniske boligområder er i økende grad en realitet, og det er derfor av interesse å finne ut hvordan det oppleves å vokse opp i slike områder. Et viktig aspekt er hvordan barn og ungdom forholder seg til hverandre med hensyn til verdier som toleranse og respekt i forhold til forskjellighet. Toleranse og respekt er grunnleggende verdier for deltakelse og samhandling, både i venneflokken, der en bor og i større sammenhenger, som f.eks. ved valg.

I multietniske boligområder lever barn og ungdom med bakgrunn fra andre land i Europa, Asia, Afrika og Sør-Amerika side om side med barn og ungdom med norsk bakgrunn. Av flere årsaker har Oslo størst andel innbyggere med etnisk minoritetsbakgrunn,¹ sammenliknet med resten av Norge. 47 % av alle innbyggere med etnisk minoritetsbakgrunn i Norge, eksklusive samer, bor i Oslo. 12 % av Oslos innbyggere har slik bakgrunn (Statistisk årbok for Oslo, 2000). I Oslo bor innbyggere med etnisk minoritetsbakgrunn oftere i sentrum øst og i de sørlige og nordlige drabantbyene, enn i andre bydeler. Dette skyldes blant annet økonomi, mekanismer ved boligmarkedet, preferanser og botid i Norge blant etniske minoriteter (Blom, 2001; Blom, 1995; Wessel, 1997; Søholt, 2001). Bosettingsmønsteret innebærer at befolkningen i disse områdene av byen er multietnisk sammensatt. De som bor og vokser opp her får en annen hverdagslivserfaring i forhold til å omgås mennesker med annen bakgrunn enn dem selv, enn mennesker som bor i andre deler av byen og i andre deler av landet. Majoriteten av innbyggerne i alle områder av Oslo har likevel etnisk norsk bakgrunn. I barne- og ungdomsmiljøet er det derimot i en del tilfelle omvendt, hvor etniske norske er i mindretall.

Barn og ungdom som vokser opp i multietniske boligområder får en opplevelse av at omgivelsene er multietniske. Ettersom de blir eldre vil de derimot erfare at deres verden både er multietnisk og preget av majoritetsbefolkningen og av majoritetskulturen.

De erfaringene barn og ungdom tilegner seg ved å vokse opp i Oslos multietniske boligområder, kan få betydning for deres forventninger til samhandling mellom majoritets- og minoritetsbefolkning i sosiale sammenhenger, i utdanningssystemet og etter hvert i arbeidslivet. Sammen med den enkeltes ønsker og aspirasjoner om hvem en ønsker å være, vil erfaringene

¹ I denne undersøkelsen viser etnisk minoritetsbakgrunn til mennesker med opprinnelse i tidligere Jugoslavia, Tyrkia, Asia, Afrika og Sør-Amerika. Bakgrunnen er relevant fordi innbyggere fra herfra ofte blir oppfattet av majoriteten som om de skiller seg fra denne hva gjelder verdier, tilhørighet og f.eks. språk.

fra hverdagslivet utgjøre hvem en fremstår som. Barn og enda mer ungdom vil også ha oppfatninger om hvem andre er, hvordan samfunnet er og hvordan det bør være. Slike oppfatninger vil blant annet bygge på hva slags impulser de får til å forstå sine omgivelser, fra blant annet foreldre, fra venneflokkene, fra skolen og fra media. Oppveksten og oppvekstområde har dermed innflytelse på hvordan en utvikler seg, hva som kjennetegner en som person og hvem en ønsker å inkludere / ekskludere i sin sfære. I forhold til politiske målsettinger om et inkluderende, flerkulturelt samfunn bygget på respekt og toleranse, legges det fra Barne- og familiedepartementet² vekt på samhandling for å motvirke fremmedfrykt.

Fellesskap og samhandling på tvers av etnisk og kulturell bakgrunn er – i tillegg til kunnskap – de viktigste faktorene når det gjelder å motvirke usikkerhet overfor ukjente kulturer, mangel på toleranse for det som er annerledes og fremmedfrykt. (BFD, 1995)

Erkjennelsen av betydningen av kontakt og samhandling kan ha vært en medvirkende årsak til at 65 % av ungdom med innvandrerbakgrunn i Oslo i 1993, mente det var viktig å prioritere møteplasser mellom nordmenn og innvandrere (Øia, 1993).

Samhandling med andre mennesker har betydning for ens livskvalitet, trivsel og identitetsutvikling. I Dagbladet 20.01.01 viser samfunnsmedisiner Per Fugelli til hva årets seks konfirmanter på Røst så som den viktigste verdien for deres livskvalitet og framtid. Resepten var '*Å bli forstått og godtatt*'. Dette gjelder ikke bare ungdommene på Røst, men vil være viktig for de fleste mennesker. For barn og ungdom med minoritetsbakgrunn vil det derimot være ekstra viktig å bli forstått og godtatt av sine norske omgivelser, uten å måtte skjule sitt opprinnelige opphav. Å bli godtatt som enkeltmenneske åpner for kontakt, og for å bli dratt inn i og være del av fellesskap. Samtidig vet vi at både voksne og barn med etnisk minoritetsbakgrunn ofte blir møtt med at de er forskjellige, at de har en fremmed kultur, les uforståelig eller ikke ønskelig kultur, noe som gjør det lett for majoritetsbefolkningen å bortforklare muligheter for eller ønske om dialog og samhandling.

1.1 Multietniske miljøer – ekskluderende eller inkluderende?

Det finnes ulike syn på om kontakt og økt relativ andel av innbyggere med minoritetsbakgrunn vil styrke eller svekke samhandlingen med majoritetsbefolkningen. Noen forskere (Jenssen og Pedersen 1991 i Wessel 1997) hevder at diskriminering og utestengning øker når slike forhold inntreffer, i sær hvis majoritet og minoritet er avhengige av de samme ressursene. I bomiljøene er man f.eks. beboer i de samme borettslagene, har de samme fellesområdene og kan strides om standard, utforming og normer for bruk av disse. Det forekommer også at beboere frykter at verdien på deres bolig blir redusert ved økende andel beboere med etnisk minoritetsbakgrunn (Søholt, 2001, s. 66).

På den annen side kan det være slik at økende kontakt kan bidra til å redusere misforståelser og feiltolkninger mellom beboere med ulik etnisk bakgrunn. I tillegg kan det se ut til at kontakt kan bidra til å gjøre en mer nysgjerrig på andre med annen bakgrunn enn en selv (Ganapathy og Søholt, 2000). Under hvilke forhold kontakten utspiller seg vil ha betydning for om det bidrar til skepsis eller til åpenhet. Sammen med fordommer eller forforståelser av fenomenet, vil konkrete personer og samhandlingsrelasjoner danne utgangspunktet for hvordan en ønsker å forholde seg til andre i et multietnisk boligområde. Andre studier har vist at lokale nøkkelpersoners atferd har betydning for om det utvikler seg et aksepterende,

² Barne- og familiedepartementet (1995): *Handlingsplan for barn og ungdom med innvandrerbakgrunn.*

likegyldig eller ekskluderende miljø (Søholt, 1994; Krogh, 1999; Ruud, 2001). Dette gjelder i like stor grad blant barn og ungdom som blant voksne. Bare gjennom empiriske studier kan en belyse under hvilke omstendigheter kontakt fører til positiv samhandling eller skepsis, isolasjon og ev. polarisering (se også Wessel, 1997, s. 42).

1.2 Kunnskapsstatus på feltet i Norge

Når det gjelder studier av møter mellom barn og ungdom med ulik etnisk bakgrunn i Norge, er det gjennomført enkeltstående undersøkelser. Lidén (2000) har gjennomført en studie av sosiale og kulturelle læreprosesser i forhold til småskolebarn i to multietniske skolekretser i Oslo. Forskjellene mellom skolekretsene forklares i forhold til den pedagogiske undervisningen og grad av sammenfall i de voksnes verdigrunnlag. Vestel (2000) har gjennomført en studie av prosesser i et ungdomsmiljø (ungdomsklubb) for å belyse hva som leder til integrasjon på den ene siden og betingelser for konflikt på den annen side. Han fant at det svært heterogene ungdomsmiljøet var preget av samspill, lavt konfliktnivå og sosial integrasjon.

Studier som omfatter ungdom og ungdomskultur generelt finnes det flere av. De mest omfattende er Ungforsks ungdomsundersøkelse fra 1993 og NOVAs ungdomsundersøkelse av tre årskull av Oslo-ungdom fra 1996.³ I begge undersøkelsene har en fokusert på sammenlikning av etnisk, norsk ungdom og ungdom med andre bakgrunner (Bakken, 1998, Øia 1998, Øia, 2000). Hovedtyngden av undersøkelser om barn og ungdom med etnisk minoritetsbakgrunn utgjør studier av dem som gruppe (K. Langaard, 1998, M. Andersson, 1999, W. Nguyen 2000, S. Willumsen, 2001) og i mindre grad som del av et majoritetsminoritetsetnisk barne- og ungdomsmiljø. Dette kom blant annet fram på Norges forskningsråds konferanse om innvandrerungdom i storbyen i mars 2000. Også en nordisk publikasjon som sammenfatter foreliggende forskning om barn og unge med innvandrerbakgrunn, viser med noen unntak, en forskning som i hovedsak er konsentrert om de andre (Brekke, 1999). Jeg opplever at kunnskap om oppvekst og bomiljø relatert til hvordan gutter og jenter med variert etnisk bakgrunn forholder seg til hverandre, er mangelfull.

1.3 Sentrale begreper

Hvilke begreper vi bruker for å beskrive og analysere det multietniske samfunnet, har betydning for vår forståelse. I denne rapporten har jeg valgt å bruke begrepet multietnisk i stedet for flerkultur, selv om flerkulturbegrepet er det som oftest brukes i offentligheten, og da stort sett som synonym for multietnisk. Mens flerkultur betegner et samfunn som består av flere grupper som er kulturelt forskjellige, betegner multietnisitet et samfunn som består av etniske grupper som mener de har forskjellig historisk opprinnelse og opphav. De behøver imidlertid ikke være kulturelt forskjellige i den forstand at de har ulike verdier og prioriteringer i sine livsprosjekt (Eriksen, 1997, s. 30). Det kan like gjerne være slik at forskjellige etniske grupper som lever i det samme samfunnet har lignende livsstil, verdi- og

³ NOVA's ungdomsundersøkelse fra 1996 er basert på opplysninger fra 3 hele årskull av Oslo-ungdom. Utvalget består av 94,3 % av samtlige elever i Oslo-skolen i de to siste klassetrinnene på ungdomsskolen og på grunnkurs videregående skole. Til sammen deltok 11 425 respondenter i alderen 14 – 17 år. 2 444 ungdommer oppga at begge foreldrene var født i et annet land enn Norge.

preferansefellesskap som følger sosiale og økonomiske skillelinjer. I visse sammenhenger kan de, men behøver ikke, vektlegge etnisiteten som det avgjørende, f.eks. ved valg av ektemake. I andre sammenhenger, f.eks. ved valg av utdanning og fritidsaktiviteter kan etnisitet derimot ha minimal betydning for de valg som foretas. I et moderne og dynamisk, multietnisk samfunn vil det være samspill mellom skiftende relasjoner mellom majoritet og minoritetene, og valg som begrunnes med etnisitet.

Når jeg fokuserer på det multietniske samfunnet er det innenfor en forståelse av ulike betingelser og muligheter for de som utgjør den etniske majoritetsgruppen og de som tilhører de etniske minoritetsgruppene. Majoriteten, som er nordmennene, har makt til å definere 'den norske hovedvirkeligheten' som minoritetene må forholde seg til. Det gjelder normer, verdier og lovverk og det gjelder for eksempel hvordan et borettslag skal fungere for barn og hvordan det forventes at en deltar i bomiljøfellesskapet. Majoritetens definisjonsmakt er ikke nødvendigvis knyttet til flertallsmakt i lokale sammenhenger, men bygger på en antakelse om at storsamfunnets normer og verdier bør følges, såfremt majoritetsbeboere opplever disse som hensiktsmessige. Så lenge det er ulike betingelser og muligheter for majoritet og minoriteter for deltakelse i den demokratiske dialogen om hvordan samfunnet bør være, mener jeg det er relevant å bruke begrepene majoritet og minoriteter. Minoritetenes egne beskrivelser av seg selv, som utlendinger, understreker at de opplever avstand og seg selv som annerledes enn innfødte nordmenn, til tross for norsk statsborgerskap.

1.4 Problemstillinger

I denne undersøkelsen har jeg vært opptatt av å studere hvordan multietnisk oppvekstmiljø oppleves av barn og ungdom som selv bor i slike områder. Jeg mener at vennskap, kjennskap og erfaringer med mennesker som har annen bakgrunn og andre livsverdier enn en selv, er en styrke når en skal vokse opp i og virke i et etnisk blandet samfunn og en mer og mer globalisert verden. Ålund hevder at dersom uroen som er knyttet til det å leve med, i eller gjennom to kulturer takles på den rette måten, gir dette en kompetanse, toleranse og kunnskap som er overlegen det som læres gjennom en monokultursosialisering (Brekke, 1999, s. 31). En av hensiktene med denne undersøkelsen er blant annet å få mer kunnskap om det er noen sammenheng mellom et multietnisk oppvekstmiljø og toleranse og respekt for andre som har annen bakgrunn enn en selv.

Gjennom å studere praksis og holdninger vil vi få et innblikk i hvordan det oppleves å vokse opp i multietniske boligområder. Hensikten er å få mer kunnskap om hvordan barn og ungdom med ulik etnisitet forholder seg til hverandre.

- Hva slags praksis for samhandling utvikles i multietnisk barne- og ungdomsmiljø?
- Hva slags holdninger til andre, som har annen bakgrunn enn en selv, utvikler en ved å vokse opp i slike miljøer?

Ved å se på praksis for samhandling, dialog og holdninger til hverandre, får vi innblikk i hva barn og ungdom er opptatt av. Deres praksis skapes i samspill mellom hva de selv ønsker og er opptatt av (verdier og aktiviteter), egne holdninger og 'regler' eller normer for samvær dem i mellom. Alle sosiale situasjoner av en viss varighet er preget av formelle eller uformelle normer. I multietniske barne- og ungdomsmiljøer vil ulike normer for sosial omgang møtes, konfronteres og det vil bevisst eller ubevisst bli forhandlet fram eller skapt nye normer og former for sosiale relasjoner og kommunikasjon. I slike miljøer vil de

gjeldende normene bli utviklet gjennom praksis og vil angå hva som oppfattes som ønsket oppførsel, rett og riktig klesdrakt og hva som passer seg innenfor de settingene hvor barn og ungdom møtes. Normene kommer til uttrykk ved at personer som opplever å tilhøre samme gruppe gjerne oppfatter ting likt, har en tendens til å mene det samme, og en kan ofte observere at de gjør mye av det samme. Normbrudd kan på sin side føre til tap av sosial anseelse eller ære. Man kan f.eks. bli ertet, mobbet eller utestengt i venneflokken.

Sosiale normer virker fordi de blir internalisert, dvs. at individene opplever normene som selvsagte eller noe de av en eller annen grunn ønsker å etterleve. Normer kan ofte være mangetydige, uklare og motstridende. De må kommuniseres, fortolkes og gjenskapes løpende gjennom samhandling for å kunne være anvendbare i konkrete situasjoner.

1.4.1 Holdninger

Hvem en er og ønsker å fremstå som, bygger bl.a. på den enkeltes holdninger.⁴ Blant ungdom er det ikke uvanlig at en prøver å markere seg både gjennom materielle ting som klær, og gjennom hva en liker, f.eks. type musikk og holdninger. Har en person f.eks. en antirasistisk holdning, så innebærer det at vedkommende mener at alle mennesker, uansett bakgrunn, har samme verdi. Videre kan personen ha sterke motforestillinger mot dem som hevder det motsatte, og kan være innstilt på å motarbeide rasisme og rasister på ulike måter. Det kan også være konflikt mellom hva vi mener og hva vi føler i konkrete situasjoner. Vi kan mene at alle er likeverdige, men føle oss ukomfortable i situasjoner hvor vi møter 'den andre'.

Holdningene som barn og ungdom utvikler på grunnlag av alle de ulike signalene de mottar fra omgivelsene, samt eget verdigrunnlag, behøver ikke stemme overens med deres handlinger. Det kan godt tenkes at et barn eller en ungdom er skeptisk til bestemte etniske grupper, samtidig som vedkommende har venner fra samme miljø. Eller det kan være slik at en i prinsippet ikke har noe i mot andre med annen bakgrunn, men likevel har det blitt slik at en bare er sammen med andre med samme bakgrunn som en selv. Det er gjort flere undersøkelser som viser varierende sammenfall mellom den enkeltes holdninger og handlinger (Lapiere 1934, Wicker, 1969, Allport, 1935, Ajzen 1988, Ajzen og Fishbein, 1980, alle i Aarø, 2000). Det er dermed ikke gitt at barn og ungdom som f.eks. sier de er tolerante overfor andre er det i praksis, eller at de som motsatt sier de er skeptiske overfor andre, er det i direkte møter med andre mennesker.

Et annet forhold som spiller inn på forholdet mellom holdning og handling, er at de fleste har begrensede handlingsmuligheter. Det innebærer for eksempel at ønskete muligheter ikke er innen rekkevidde eller at den enkelte ikke rår over de virkemidlene som kreves for å gjøre det en egentlig helst vil, eller at en f.eks. blir forhindret av andre. Et eksempel er når barn/ungdom ønsker å delta på en klubb, i et idrettsmiljø eller annet og foreldrene forhindrer dette p.g.a økonomi, manglende interesse eller fordi de ikke verdsetter aktiviteten. Et annet tilfelle er når barn /ungdom av minoritetsbakgrunn ønsker seg venner av norsk bakgrunn, og det ikke bor norske barn og ungdommer i deres nærmiljø, eller at de som bor der har valgt en

⁴ En holdning kan betegnes som en relativt varig innstilling for eller i mot noe. Holdninger anses vanligvis å bestå av tre komponenter; den kognitive, den affektive og den intensjonelle. Den kognitive komponenten dreier seg om hva en person tror eller vet noe om. Den affektive komponenten betegner de følelser og styrken i følelsene som personen har for eller i mot noe. Den intensjonelle komponenten dreier seg om den handlingsberedskap personen har overfor holdningsobjektet. Fra sosiologisk leksikon s. 119. Basert på beskrivelse av 'holdning' av Peter Ekegren.

annen omgangskrets. Dette gir grunnlag for å undersøke hvordan barn og ungdom som vokser opp i multietniske boligområder forholder seg til hverandre i ord og handling, gitt de rammene de opererer innenfor.

1.4.2 Hverdagens virkelighet

Barn og ungdom skaper sin virkelighet innenfor de rammene som bakgrunn og omgivelser gir mulighet for. På denne måten gjør de seg erfaringer som danner deres egen, personlige erfaringsverden. Et viktig aspekt ved erfaringsverden er at den tas for gitt, og at den enkelte stiller få spørsmål til egne erfaringer. Hverdagens virkelighet fremtrer som 'naturlig' og den reflekteres sjelden over. Den bare er sånn. Ut fra et slikt perspektiv er det en antakelse at våre informanter opplever sin multietniske hverdag som normal og 'naturlig'.

Gjennom studien er det et mål å få fram empiri som kan øke kunnskapen om karakteren av det multietnisk Norge som er i ferd med å vokse fram. Multietniske barne- og ungdomsmiljøer er et samtidig fenomen, og de erfaringene barn og ungdom i denne sammenheng skaper og tilegner seg, vil være annerledes enn erfaringene fra tidligere generasjoner av barn og ungdom. Dette er både et resultat av at tiden går og av at nye grupper nå lever side om side. Fordi det multietniske barne- og ungdomsmiljøet er et nytt fenomen, finnes det ikke gode rollemodeller å ta etter. Helt uavhengig av bakgrunn, har svært få av foreldrene hatt lignende erfaringer innenfor et moderne, vestlig samfunn. Mer relevant er hva som fremstilles i film og media om relasjoner mellom ungdommer med blandet bakgrunn. En annen påvirkningskilde er politikken som angår relasjoner mellom majoritets- og minoritetsbefolkning. I løpet av 1980 og 1990-tallet er politikken styrket i retning av integrering og likestilling. For eksempel bevilges det midler til praktiske tiltak i multietniske nærmiljøer, til styrking av barne- og ungdomsarbeidet i multietniske boligområder og til 'fargerik' idrett. Handlingsplanen for Oslo Indre Øst er et eksempel på satsing for å styrke multietniske områder, både sosialt og fysisk.

Kunnskap om kvaliteten på samhandlingen mellom barn og ungdom på tvers av etnisk tilhørighet, er nyttig av flere grunner:

For barn og ungdom med etnisk minoritetsbakgrunn:

- Fra pedagogisk hold blir det påpekt at deltakelse i norskspråklige miljøer og aktiviteter er en forutsetning for språkutvikling og gode skoleprestasjoner. Det hevdes at den sosiale deltakelsen i norskspråklige miljøer betyr langt mer enn foreldrenes utdanning, sosialgruppe eller botid (Øzerk, 1992).

For barn og ungdom med ulike bakgrunner:

- Kontakt og samhandling mellom barn og ungdom med etnisk majoritets- og minoritetsbakgrunn kan øke toleransen og forståelsen for ideer, normer, verdier og uttrykksformer hos mennesker med annen etnisk bakgrunn enn en selv. Det kan være en måte å forebygge diskriminering og rasisme på (Bystyremelding 1/1996 og St.meld. nr. 17 (1996-97)).

Dersom kontakten og samhandlingen foregår i skeptiske omgivelser, kan resultatet derimot være forsvar av det en står for selv, fulgt av sjikanering av andre.

1.5 Analytisk tilnærming

Det er flere perspektiver for å forstå hvordan relasjoner mellom barn og ungdom med majoritets- og minoritetsbakgrunn kan utvikle seg. To av perspektivene vi har hentet fram er etnosentriske,⁵ om enn på ulik måte, mens det siste er perspektivet er mer kulturrelativistisk. Etnosentriske holdninger overfor andre kan føre til konflikter, mens en mer kulturrelativistisk innstilling lettere kan føre til et inkluderende miljø hvor mennesker med ulike bakgrunner og verdier kan omgås og kommunisere innenfor en likeverdig ramme.

Tre perspektiver for å analysere relasjoner mellom barn og ungdom med majoritets- og minoritetsbakgrunn:

- Barn og ungdom med majoritetsbakgrunn regner seg i utgangspunktet som bedre enn barn og ungdom med minoritetsbakgrunn. De vurderer de andre i forhold til sine ‘norske’ normer for rett og galt osv.
- Alle barna, uansett bakgrunn, opplever at de er bærere av de ‘rette’ normene og sanksjonerer andre normer.
- Barn og ungdom med ulike bakgrunner kategoriserer ikke de andre etter bakgrunn, men etter om de liker hverandre eller ei. De er åpne for ulike verdier og normer, som fungerer i de ulike situasjonene de er i.

’Norsk er best’

I boka ‘Kultur og hverdagsliv’ (1989, s. 90) beskriver Marianne Gullestad hvordan mennesker med middelklassebakgrunn møter klienter, foreldre, barn osv. fra arbeiderklassen. De møtes ofte som mindreverdige, mislykket middelklasse. I stedet for å vurdere ‘de andre’ ut fra deres eget ståsted, blir de vurdert ut fra middelklassens normer. Det innebærer at de ikke tilfredsstillende normene, de blir vurdert ut fra hva de ikke er, i stedet for ut fra hva de er. Integreringen av majoritets- og minoritetsbefolkningen er anklaget for i praksis å være assimileringsspolitikk av minoritetsbefolkningen. I den grad norske barn og ungdom har adaptert synet om at ‘det er best å være norsk’, kan en tenke seg at de i sin konkrete omgang med andre forholder seg til dem som om de norske forvalter hva som er bra, når det gjelder barn og ungdoms dagligliv og omgang med hverandre.

’Min kultur er best’

I de boligområdene vi har tatt utgangspunkt i er de norske barna i mindretall, noe som innebærer at de må være sterke normdannere for å vinne fram med sitt syn. De fleste barn og ungdom vil derimot være påvirket av sine foreldre med hensyn til hva som hevdes å være rett og galt. I den grad foreldrene hevder at deres normer er de beste, eller de hevder at de andres normer helt eller delvis ikke er akseptable, kan det føre til konflikter mellom barn og ungdom. Konflikten kan være uttalte eller åpenbare, hvis barn og ungdom hevder ‘sin rett’ til å påpeke hva de opplever som ikke akseptabel fremferd hos andre.

’Din kultur er i utgangspunktet like bra som min’

På den annen side er det fullt mulig at barn og ungdom ikke forfekter sterke forestillinger om at noen kulturer er bedre eller dårligere enn andre. Det er en antakelse at de er mer opptatt av å tilpasse seg til hverandre og finne fram til former for samhandling seg i mellom som

⁵ Etnosentrisk innebærer en tendens til å vurdere andre grupper eller kulturer ut fra ens egen kultur. En litt annen tolkning av begrepet innbefatter å se sin egen kultur som overlegen andre kulturer, fulgt av en følelse av ringeakt for andre grupper eller kulturer. Tolkningene er hentet fra Webster’s Encyclopedic Unabridged Dictionary of the English Language.

oppleves som 'nyttige', og som fungerer i det konkrete fellesskapet dem i mellom. På mange måter er barn og ungdom som vokser opp i samme område avhengige av hverandre, i den forstand at de har hverandre å velge i for lek, kamerat- og vennskap. De omgås også daglig i skolesammenheng og må finne fram til en måte å fungere på uavhengig av om det utvikles vennskap.

I den grad normene som utvikles barn og ungdom i mellom atskiller seg sterkt fra foresattes normer, kan en oppleve at barn og ungdom må lære seg å være fleksible og navigere mellom ulike verdier og normsett, avhengig av hvilken arena de befinner seg på og i hvilken situasjon.

1.6 Metodisk tilnærming

For å få innsyn i oppvekstmiljø i multietniske boligområder ble det valgt en kvalitativ tilnærming. Innsamling av data er i hovedsak foretatt gjennom samtaleintervju med barn, ungdom og foreldre. Det innebærer at informantene har fortalt om sine erfaringer slik de har fortolket dem, på bakgrunn av spørsmålene fra forsker. I slike sammenhenger blir ofte erfaringene fra eget hverdagsliv fremstilt som mer logiske og sammenhengende enn hva de kan være i det virkelige liv. Grunnen til dette er at erfaringene må settes i en logisk ramme for å bli gjort forståelige både for informanten selv og for den det formidles til, i dette tilfelle forsker. Bildet som hentes fram om oppvekstmiljø i multietniske områder består dermed av forskers fortolkninger av informantenes egne fortolkninger av sine erfaringer med å vokse opp i slike områder (Schütz, 1962: 5-6). Med denne framgangsmåten får vi kunnskap om fenomenet, praksis, samhandling og holdninger i multietniske oppvekstmiljø. Gjennom å få innsikt i aktørenes begrunnelser og intensjoner, økes forståelsen for hva som har betydning for valg av omgangskrets og holdninger i forhold til multietnisitet.

1.6.1 Med makt til å definere virkeligheten

Multietniske miljøer handler om mennesker med både majoritets- og minoritetsbakgrunn. Vi har lagt vekt på å få fram synspunkter fra informanter med ulike bakgrunner, men har især vært oppmerksom på personer med majoritetsbakgrunn, fordi majoritetens holdninger til minoritetene har stor innflytelse på hvor lett eller vanskelig det er for minoritetene å bli inkludert i et miljø. Det er de etnisk norske som definerer den norske 'hovedvirkeligheten', som minoritetene må forholde seg til (Eriksen, 1997, s. 64). Hvorvidt barn og ungdom med norsk bakgrunn opplever det slik i sin multietniske hverdag, er likevel et åpent spørsmål.

Derfor er det viktig å få kunnskap om de erfaringene og tankene barn og ungdom med norsk bakgrunn gjør seg om sin multietniske hverdag. Som voksne og del av majoritetsbefolkningen, kan de være døråpnere inn i det norske samfunnet. Det gjelder på arbeidsmarkedet, som overordnede eller som kolleger. Det gjelder som mulige utleiere på boligmarkedet. Det handler dessuten om majoritetspersoners evne og vilje til å inkludere mennesker med etnisk minoritetsbakgrunn i organisasjonsliv og i uformelt sosialt liv. I dette perspektivet har det stor betydning hva slags erfaringer de norske barna og ungdommene får med å omgås barn og ungdom med minoritetsbakgrunn. Minoritetsbarnas møte med norske barn kan på sin side ha betydning for om de senere i livet trekker mot norske miljøer, eller foretrekker miljøer med minoritetsbakgrunn.

1.6.2 'Møter' mellom barn og ungdom

For å få mer kunnskap om hvordan barn og ungdom forholder seg til hverandre på tvers av multietniske miljøer, er det tatt utgangspunkt i 'møter' mellom barn og ungdom. Det har vært et mål å belyse i hvilke situasjoner og på hvilke arenaer barn og ungdom møtes i nærmiljøet.

Barn og ungdom møtes i mange og ulike settinger. En viktig arena er skolen som er obligatorisk, gjentakende og vedvarende over mange år. Andre settinger er frivillige og selvvalgte. Her kan en enten inngå som en av mange, f.eks. på et fotballag, eller det kan være mindre, midlertidige og varierende grupper som er sammen akkurat da. Eller det kan være etablerte relasjoner, f.eks. mellom nære venner. Vennskap er ofte basert på noe mer enn at man oppholder seg i fysisk nærhet av hverandre over tid. I vennskap ligger det i tillegg en seleksjonsmekanisme. Man har valgt og blitt valgt på grunn av personlige egenskaper.

1.6.3 Utvalgsarena for å få fatt i et tverrsnitt av barne- og ungdomsmiljøet

To boligområder med multietnisk befolkning i Oslo ble valgt ut som undersøkelsesområder. Det ene området ligger i sentrum og det andre i en drabantby. Områdene ble valgt ut fordi begge hadde en høy andel og en mangfoldig blanding av barn og ungdom med ulike etniske bakgrunner.

Vi kontaktet skolene i områdene for å få fatt i et bredt utvalg barn og ungdom. Fordelen med å velge barn og ungdom som hører til grunnskolen, er at de fleste vil bo i skolens nærområde. En annen fordel er at en vil få tak i begge kjønn og et tverrsnitt av barne- og ungdomsmiljøet i det konkrete boligområdet. I begge områdene valgte vi en 6. klasse og en 10. klasse som utgangspunkt for datainnsamlingen.

Begrunnelsen for å velge 6. og 10. klasse, var å få fram ulike synspunkter på det å vokse opp i multietniske barne- og ungdomsmiljøer. Vi antok at de minste, som var 11 – 12 år, i hovedsak ville ha venner og leke med kamerater som bodde i nærheten av dem selv, gikk i samme klasse eller som de var i familie med. Fra andre undersøkelser i multietniske barnemiljøer har vi erfart dette (Søholt og Bjørneboe, 1997). Barn i denne alderen kan fortelle om konkrete ting, men gir ikke alltid så mye refleksjoner, i alle fall ikke umiddelbart til fremmede voksne. Ungdommer har på sin side større aksjonsradius, og har oftere reflektert over forhold som angår dem. Ved å velge 10. klasse har vi valgt å intervju ungdommer i 14 - 15 års alderen. Denne gruppa er på mange måter i en brytningstid, i overgangen mellom å være store barn og ungdommer. Hvor selvstendige og 'voksne' de er, vil variere mellom personer. De aller fleste bor hjemme og går siste året på obligatorisk skole.

Våren 2000 ble det gjennomført følgende former for datainnhenting:

- Det ble valgt ut en 6. klasse og en 10. klasse ved skolene i de to områdene, til sammen 4 klasser.
- Gruppearbeid i forhold til undersøkelsens tema i alle klassene.
- Åpne samtaleintervjuer med minst 10 elever i hver klasse, til sammen 48 elever (gjennomført på skolene).
- 6. klasse elevene har i tillegg skrevet stiler om temaet og tatt bilder fra sitt hverdagsliv.
- Åpne samtaleintervjuer med fem foreldre i hver klasse, til sammen 18 foreldre (gjennomført hjemme, på arbeidsplassen eller i nærmiljøet).

- Åpne samtaleintervjuer med to voksne som var ansatt på den ene skolen i forhold til å legge til rette for et godt multietnisk skolemiljø. En av disse hadde etnisk minoritetsbakgrunn.

Tabellene nedenfor viser fødelandet til barn og foreldre som er med i undersøkelsen. Av de 48 intervjuete barna/ungdommene har 10 foreldre hvor begge er født i Norge, en har foreldre fra annet vestlig land, 34 har foreldre født i Asia, Tyrkia, Afrika eller Sør-Amerika og tre har foreldre hvor den ene er født i Norge. Av de 48 barna og ungdommene er derimot 34 selv født i Norge. Forskjellene i fødeland mellom barn og foreldre viser hvordan befolkningssammensetninger og endringer på mikronivå er et uttrykk for transformasjonsprosessen som kjennetegner det multietniske, norske samfunnet. Det er også et uttrykk for at det er urimelig å fortsette å kalle barn og ungdom med foreldre med opprinnelse i et annet land, for innvandrere. Denne gruppen barn og ungdom er oppvokst i Norge og de aller fleste er norske statsborgere. I de situasjoner det er behov for å kategorisere dem i forhold til barn og ungdom med etnisk norsk bakgrunn, fremstår etniske minoriteter som mer relevant enn innvandrere.

Av de 18 foreldrene som ble intervjuet var 10 født i tidligere Jugoslavia, Tyrkia, Asia, Afrika eller Sør-Amerika. De resterende 8 foreldrene var født i Norge, eller en av ektefellene var født i et annet land.

Alle som ble intervjuet, både barn og voksne, ble intervjuet på norsk.

Tabell 1: Fødeland til barn og ungdom som er intervjuet og fødeland til deres foreldre. Totalt 48 barn / ungdom.

	Fødeland			
	Norge	Vestlig land	Asia, Tyrkia, Afrika, Sør-Amerika	Norge og annet land
Barn/ ungdom	34	2	12	
Foreldre	10	1	34	3

Tabell 2: Fødeland til intervjuete foreldre, totalt 18 personer. (To av foreldrene hadde barn i to av skoleklassene. Foreldrene representerte dermed 20 barn / ungdom.)

Norge	Norge / annet land	Tidl. Jugoslavia, Tyrkia, Asia, Afrika, Sør-Amerika
6	2	10

1.6.4 Gjennomføringen av datainnsamlingen

Barn og ungdom er ikke myndige og det kreves samtykke fra foresatte om deltakelse i undersøkelser. I dette tilfellet ble det først gjort en henvendelse til rektor på de aktuelle skolene om skolen som sådan var villig til å samarbeide om undersøkelsen. Samarbeidet innbefattet å finne fram til klasser på de aktuelle skoletrinnene og legge til rette for datainnsamling i eller i tilknytning til skoletiden. Dernest var det ønskelig å gå gjennom klassene for å sende melding til foreldrene om undersøkelsen. Ved konkret samarbeid med lærerne om informasjon hjem, fikk vi også raskt oversikt over hvem som hadde behov for

informasjon på annet språk enn norsk. I informasjonsbrevet var det også en forespørsel om å få intervju foreldre.

På alle skolene og i alle klassene ble det avsatt skoletid til å gjennomføre undersøkelsen. Det ble lagt vekt på at undersøkelsen skulle oppleves som meningsfull av elevene. Det ble brukt tid på å diskutere hensikten med undersøkelsen og det ble organisert gruppearbeid i forhold til tema. Hensikten med gruppearbeidet var flere. Hovedhensikten var å sette i gang en diskusjon og erfaringsutveksling elevene i mellom om tema. Dernest var det ønskelig å presentere forskerne og åpne for diskusjon mellom elever og forskere. Vi antok at det var viktig å ufarliggjøre forskerne for elevene og gjøre forskerne kjent, i forhold til at de skulle ha lyst til å være med på intervju. Gruppearbeidet ga også forskerne anledning til å bli litt kjent med klassen. Det gjaldt både inntrykk av enkeltelever og observasjon av hvordan elevene fungerte i fellesskapet i klassen. Dette omhandlet hva slags konstellasjoner som var etablert dem i mellom, hvordan de jobbet i grupper, hvordan de forholdt seg til ømtålige temaer som ulikebehandling dem i mellom osv. Et slikt innblikk i det sosiale livet i klasserommet var nyttig, både som en innledning til og en utfylling av intervjuene.

Etter gruppearbeidet var det opp til elevene om de ville sette seg på liste for å bli intervjuet. Det ble opplyst om at vi ønsket å intervju 10 elever fra klasse og at vi måtte velge hvis det meldte seg flere. Vi opplyste også om at kriteriene for ev. valg i stor grad ville knytte seg til den enkeltes bakgrunn og bosted i nærmiljøet.

Det var jevnt over stor interesse for å bli intervjuet. I en del tilfeller var begrunnelsen at da slapp de andre timer, i andre tilfeller var de nysgjerrige, mens noen følte plikt. Enkelte ønsket derimot ikke å delta.

Da vi hadde begrenset tid i forhold til i hvilke fag og timer elevene kunne tas ut, måtte intervjuene begrenses til 30 – 45 minutter. Intervjuene med 6. klassingene gikk som forventet raskere enn intervjuene med 10. klassingene. 10. klassingene sa ikke bare hva de gjorde og hvem de var sammen med, men mange reflekterte også rundt de ulike problemstillingene.

Av hensyn til intervjutid foretrakk vi å ta opp intervjuene på bånd. Vi opplevde også at det var lettere for de yngste informantene å få snakke fritt og løpende, uten å vente på at vi skrev. Ved å bruke bånd fikk vi med deres egne ord og uttrykk om det de beskrev. Noen elever og foreldre foretrakk imidlertid at vi skrev notater i stedet. Noen av elevene kom etter intervjuet og ville høre hva de hadde sagt. De ble engstelige for at de hadde sagt noe de ikke mente og ikke ville ha med i undersøkelsen. For dem dette gjaldt virket det som en lettelse å få høre intervjuet. Ingen av dem hadde behov for å endre utsagnene sine.

Foreldrene ble intervjuet der det passet best for dem, enten hjemme, på arbeidsplassen eller på kafé.

Det var færre foreldre enn vi ønsket (fem pr. klasse) som meldte seg frivillig til intervju. De fleste som meldte seg var etnisk norske. For å få flere ringte vi til en del foreldre og fortalte dem om undersøkelsen. Da ble flere interessert og vi fikk så mange intervjuer vi hadde behov for.

Det var ønskelig at elevene i 6. klasse, i tillegg til intervju og gruppearbeid, skulle skrive stil om temaet og ta bilder. Stilskrivingen passet godt inn i undervisningen i begge klasser, da de jobbet med skrivetrening. Å ta bilder med engangskamera ble tatt i mot som noe som gjorde

undersøkelsen mer interessant for elevene. Hver elev skulle ta fem bilder fra sitt hverdagsliv, enten hjemme, sammen med venner, naboer, ute eller inne. Bildene ble fremkalt i to kopier slik at elevene/klassen fikk beholde et sett. Bildene som ble brukt til undersøkelsen, ble limt opp på ark og elevene skrev hva de hadde tatt bilde av.

I 10. klasse var det ikke aktuelt med stilskriving og foto. 10. klasse er avslutningsår for grunnskolen og elevene hadde et tett program på skolen og mye lekser. Mange jobbet hardt for å få gode nok karakterer til å kunne velge videregående skole. I denne situasjonen prioriterte både lærere og elever skolearbeidet fremfor ekstraarbeid med undersøkelsen.

1.6.5 Kildekritiske bemerkninger

Alle barn og ungdom som er med i undersøkelsen ble plukket ut fordi de gikk på skoler i bestemte nærmiljøer. Dernest har det vært selvseleksjon. Det har vært frivillig å delta, både blant barn/ungdom og foreldre. I hvilken grad dette har medført at vi i første rekke har fått snakke med dem som i utgangspunktet var positive til temaet, vet vi ikke. Spørsmålet er kanskje særlig interessant i forhold til foreldrene. Alle de som meldte seg og som det til slutt ble inngått avtale med, var positive til at ungene deres vokste opp i et multietnisk miljø.

Et forhold som har spilt inn i datainnsamlingen er en ulik interesse for temaet mellom forsker og barn og ungdom. I dette tilfellet er det forsker som har brakt inn temaet; holdning til etnisitet og det å leve og virke i en multietnisk sammenheng. Barna og ungdommene som er med i undersøkelsen var ikke nødvendigvis veldig opptatt av dette på forhånd. De innledende gruppearbeidene viste imidlertid at det var et tema som engasjerte, men som kanskje kunne være vanskelig å snakke om fordi det gjaldt dem selv og forholdet til bl.a. medelever. Noen stilte spørsmål ved om fokus på temaet i seg selv kunne bidra til å stigmatisere grupper og områdene hvor de bodde. Ehn (1991, s. 66) poengterer i en undersøkelse at forskerens opptatthet av hvilken rolle etnisitet spiller i deres (ungdom) møter med andre mennesker, bringer fram et trekk ved deres dagligliv som vanligvis ikke står i forgrunnen. Han studerte ungdommer som bodde i multietniske nabolag og som var vant til å se etnisitet som noe flytende. Han fant at spørsmål knyttet til ungdomstiden og modning var viktigere og mer aktuelt enn den etniske dimensjonen. Det var tema som selvtillit, forholdet til foreldrene, vennskap, frihet og forholdet til det annet kjønn som opptok dem sterkest.

Vi har tatt utgangspunkt i lokale grunnskoler for å få fatt i barn og ungdom i de aktuelle nærområdene. Når det gjelder ungdomskoleelever vil de fleste gå på sin nærskole, men det er mulig å søke seg til andre skoler. På bakgrunn av intervjuene med ungdom og foreldre, virket det som en del av klassekameratene fra barneskolen i sentrumsområdet, hadde søkt seg til andre ungdomsskoler enn den nærmeste. Vi vet ingenting om omfanget av dette og hva slags begrunnelser disse elevene har hatt for å søke annen skole. Det kan være knyttet til faglige forhold, skolens rykte (faglig miljø, elevmiljø, vold o.a.), ønske om å skifte omgangskrets (personer) og ønske om å gå på en skole med en annen elevsammensetning enn nærskolen. Vi vet altså ikke om de som går på annen skole enn den nærmeste har søkt seg bort fra det multietniske elevmiljøet, eller om de har hatt andre grunner.

Undersøkelsen har ikke hatt rom for å sammenlikne praksis og holdninger hos barn og ungdom som vokser opp i multietniske miljøer, med barn og ungdom som vokser opp i mer homogene områder. Det innebærer at vi på bakgrunn av denne undersøkelsen ikke kan si noe om holdninger og handlinger blant barn og ungdom som vokser opp i mer homogene områder

hva gjelder multietnisitet. Foreløpig bor majoriteten av barn og ungdom som vokser opp i Norge i mer eller mindre homogene boligområder med hensyn til etnisitet. Det vil derfor være av betydning å få kunnskap om deres forhold til ungdom med annen bakgrunn enn dem selv, da holdningene deres vil ha betydning for hvor lett/vanskelig det vil være for minoritetsungdom å bli inkludert på sentrale arenaer som utdanning, arbeid og etter hvert bolig, etter som de skal etablere seg på egen hånd.

2 Om de to utvalgte områdene

Det er valgt et sentrumsområde og et drabantbyområde i Oslo. De to områdene er valgt fordi begge skårer høyt på andel barn og ungdom med minoritetsbakgrunn. Dessuten har vi undersøkt de samme områdene i to av de andre delprosjektene i Utviklingsprogrammet for flerkulturelle bomiljø. Dette gjelder prosjektene som omhandler møtesteder og hindringer for deltakelse i multietniske boligområder. Det innebærer at vi bygger opp en bred kunnskap om samhandling og kontakt mellom ulike grupper av befolkningen i disse to områdene.

Det som i første rekke skiller de to områdene er det fysiske miljøet, grad av tetthet, avstand til sentrum forstått som storbyen, og blandingen av beboere med ulik nasjonal eller etnisk opprinnelse.

2.1 Sentrum

I sentrumsområdet er det fysiske miljøet tett og lukket. Barn og ungdom vokser opp i bygårder som er organisert i små boligsameier eller borettslag i lukkede kvartaler. De fleste av dem som er med i undersøkelsen bor i gamle gårder som er rundt 100 år og byfornyhet. Mange av leilighetene er forholdsvis små, spesielt i forhold til husholdningsstørrelsene. Noen bor i kommunale leiegårder i det samme området. Som en del av byfornyelsen er mange av gårdsrommene i kvartalene satt i stand til opphold og lek. Det kommer fram at der det er verandaer, sitter beboerne mindre ute i det felles gårdsrommet. Fysisk utforming har på den måten betydning for kontakt mellom naboer.

I de fleste tilfeller er kvartalene stengt ut mot gata av låste porter. Bare de som bor i kvartalet, eller de som skal på besøk, slipper inn. Det innebærer at man overskrider en grense når man går fra den offentlige gata som er tilgjengelig for alle, og inn i gårdsrommet. Noen av barna opplever dette som et hinder i deres frie ferdsel. De må enten være innenfor eller utenfor, og de må ha med seg nøkkel for å passere 'grensen', eller noen må være hjemme for å lukke opp.

Utenfor kvartalene ligger gata. I en del av det aktuelle området er det gatetun, noe som betyr mindre gjennomgangstrafikk, men tett av parkerte biler. I de andre gatene er det også tett med parkerte biler og trafikk. Trafikkbelastningen gjør at gatene ikke blir mye brukt til lek og opphold.

I tillegg til gårdsrommene bruker barn og ungdom skolegårdene og åpne plasser til å leke på, sparke fotball, sykle og gå på skøyter. Ved siden av den ene skolen er det en gammel bygning, som i dag rommer ulike former for fritidsaktiviteter for barn og sportsklubb. Like ved den andre skolen er det et friluftssenter for barn og ungdom i strøket. For å kunne bruke skolegårder, plasser og parker må mange av barna passere sterkt trafikkerte gater, noe som fører til at noen av de minste har restriksjoner på å gå dit uten følge med større barn eller voksne.

Sentrumsområdet er preget av å ha en etnisk blandet befolkning. Dette visualiseres gjennom et lokalt næringsliv med etniske eiere og etnisk profil, med moskeer, med skilt, plakater og andre oppslag på andre språk enn norsk og med aktiv bruk av gater og parker av beboere med annen opprinnelse enn norsk. Området har mange elementer som gjør at mennesker av ulike bakgrunner finner gjenkjennelige symboler i strøket (Ganapathy, Søholt 2000).

2.2 Drabantbyen

I drabantbyen er det massiv blokkbebyggelse fra 70-tallet. Blokkbebyggelsen er organisert som borettslag. Det er noen høyblokker og mange lavblokker, en del rekkehus og et eldre villaområde. Det som kjennetegner blokkbebyggelsen er at det er store, lyse og romslige leiligheter. Mange av de som bor her, bodde før i sentrum. Tett på blokkbebyggelsen er det et kjøpesenter med bl.a. svømmehall, bibliotek, ungdomsklubb og kommunal musikk-skole. Like ved er det en stor idrettshall. Verken området eller senteret bærer preg av å ha en etnisk blandet befolkning. De fleste barna og unge som er med i undersøkelsen bor slik at de kan gå på nesten bare gangveier for å kunne bruke fasilitetene i området. Trafikken er lagt rundt området.

Blokkområdet er stort, grønt, åpent og bilfritt. Det er mye plass mellom husene. Det er ikke fysiske grenser mellom de enkelte borettslag, slik at barn og ungdom i prinsippet kan bevege seg fritt over et stort område. Rundt skolen er det opparbeidet ballbaner som kan brukes etter skoletid. Det finnes mindre lekeplasser i tilknytning til en del av borettslagene. I flere av borettslagene er det plantet busker og trær og satt ut benker for å invitere beboerne til å bruke uteområdet mer.

2.3 Befolkningssammensetning

Når det gjelder barna og ungdommenes bakgrunn i de to områdene, slik det fremstår gjennom de valgte skoleklassene, er begge områdene preget av at det er få barn og ungdom med norskfødte foreldre (20 %). Elevsammensetningen på skolene er imidlertid ikke et direkte speilbilde av befolkningssammensetningen i området. Fra intervjuene kommer det fram at en del norske foreldre har valgt å søke barna sine til andre skoler med flere norske barn. Dette innebærer at segregeringen på skolenivå er sterkere enn boligsegregeringen i området skulle tilsi. I hver av 6. klassene var det bare to barn med etnisk norske foreldre. I de tre 10. klassene var det derimot mellom fem og ti elever med norsk bakgrunn, altså inntil en tredel av elevene.

I begge områdene som vi har undersøkt via skoleklasser, er det slik at barn og ungdom med pakistansk bakgrunn er i flertall. Det som skiller er imidlertid at utover den pakistanske dominansen har drabantbyen et mer variert miljø, hva gjelder foreldrenes opprinnelse.

Oslostatistikken for år 2000 viser at mens ca. 33 % av befolkningen i bydelen i sentrumsområdet hadde innvandrerbakgrunn,⁶ var andelen i drabantbyen ca. 24 %. Befolkningen med minoritetsbakgrunn er imidlertid yngre enn den norske befolkningen. Det gir seg utslag i barne- og ungdomsmiljøet. I bydelen hvor drabantbyen ligger, har 34 % av barna i småskolealder minoritetsbakgrunn, mens det tilsvarende tallet for sentrumsbydelen er 63 %. På ungdomsskolenivå har 35 % av ungdommene i drabantbyen minoritetsbakgrunn, mens 71 % i sentrumsbydelen har slik bakgrunn.

⁶ Oslostatistikken har definert innvandrere som personer født i utlandet med to utenlandsfødte foreldre og personer født i Norge med to utenlandsfødte foreldre. Dette gir et innvandrerbegrep etter etnisk opprinnelse, uavhengig av statsborgerskap.

2.3.1 Nærmiljøets betydning for barn og ungdoms oppvekstmiljø

Det konkrete boligområdet en vokser opp i vil ha betydning for hvordan barne- og ungdomsmiljøene utvikler seg. Et barne- og/eller ungdomsmiljø vil utvikle seg på bakgrunn av et samspill mellom egenskaper eller kvaliteter ved det sosiale miljøet, det fysiske miljøet, og egenskaper og aspirasjoner ved barna og ungdommene som enkeltpersoner (Ås, 1977). De herskende normene i området vil prege hvor mye og på hvilke måter barn og ungdom f.eks. kan utfolde seg utenfor boligen. Det har f.eks. mye å si hva barn og ungdom har lov til å gjøre i boligens nærområde, hva som er mulig å gjøre og i hvilken grad de konkurrerer om området med andre brukere.

De to multietniske områdene vi har gått inn i, har ulike fysiske egenskaper og ulik lokalisering i forhold til sentrum og periferi i storbyen (Oslo). Det er også slik at drabantbyen er velordnet og gjennomorganisert, mens sentrumsområdet er langt mer uoversiktlig og kaotisk sammensatt. Dette gir ulike muligheter og begrensninger i barn og unges oppvekstmiljø.

Jo mindre man er, jo nærmere eget hjem vil en oppholde seg. Områdenes beskaffenhet i forhold til hvor godt de egnert seg for barn og ungdoms lek og aktiviteter ute, har derfor betydning for bruk av områdene. For eksempel er det slik at mange av gårdsrommene i sentrum er satt i stand og gjort grønne som en del av byfornyelsen. Det er blitt penere å se på og hyggeligere, men en del barn rapporterer at de ikke får lov til å leke i gårdsrommet slik som før. I et konkret gårdsrom var det f.eks. før bare asfalt. Ungene kunne sykle, sparke ball og løpe fritt rundt. I dag er det grønne plener, gangveier med heller og avsatte lekeplasser med husker og sandkasser. Det er verken lov til å sykle eller sparke ball. Det opplever barna som et tap. I nabokvartalet har gårdsrommet fått en hage på midten med gjerde rundt. Her får ungene bare lov til å gå sammen med voksne. Her er det imidlertid lov å sykle rundt hagen.

I de tilfellene det er lagt restriksjoner på barns bruk av uteområdet nær boligen, innebærer dette at det kan føre til konflikter mellom barn og voksne. Dette vil si mellom barn av minoritetsbakgrunn, siden det stort sett er de som bor i disse områdene, og voksne, gjerne av norsk bakgrunn.

I drabantbyen er det åpne grønne og bilfrie områder rundt blokkene. Selv om det varierer hvor mye som er lagt til rette for lek, er det store områder å utfolde seg på.

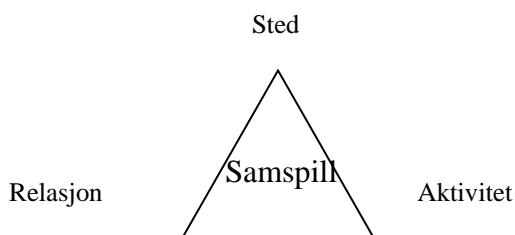
Uteområdenes beskaffenhet, hvilke andre som bruker dem og regler for bruk av dem har betydning for i hvilken grad unger velger å gå ut og leke og treffe venner. Det har altså betydning for hva slags erfaringer de får i forhold til lek og sosialisering sammen med andre barn. Ungdom er på sin side mindre avhengige av nærmiljøet, da de har større aksjonsradius og gjør andre ting på fritida enn barn.

3 Arenaer for samhandling

Barn og ungdom møtes daglig og kontinuerlig i ulike sammenhenger der de bor. De møtes på ulike *arenaer* (sted eller sosial kontekst hvor samhandling finner sted) og i ulike situasjoner. Både arenaene og situasjonene skifter gjennom en dag og en uke. Det innebærer at en vil inngå i ulike sosiale systemer i dagliglivet og samhandle med forskjellige personer.

Det som er spesielt ved å vokse opp i et multietnisk boligområde er at en hele tiden må ta konkret stilling. Barn og ungdom kommer opp i situasjoner som de må forholde seg til og som er annerledes enn om de hadde vokst opp i et mer homogent etnisk område. For eksempel vil hvordan de feirer bursdager ha betydning for hvem som vil komme i selskap. Venner med ulik religionstilknytning og ulik grad av religiøsitet, kan f.eks. ha ulik tid til samvær med andre som ikke er med på det samme. Det innebærer at en får begrenset tid sammen med vennene sine eller at en velger venner i tilknytning til de arenaene en er knyttet til.

Den praktiske samhandlingen barn og ungdom i mellom vil være et resultat av samspill mellom relasjoner, sted og aktivitet.

Det vil være forskjellig hva som er styrende for den konkrete samhandlingen. Noen ganger vil det være relasjonen som er det viktigste. Barn og ungdom snakker på mobilen, via e-post eller møtes fordi de er venner og ønsker å ha kontakt og tilbringe tid sammen. Hvor de er og hva de gjør er mindre viktig. Andre ganger er de sammen fordi de ønsker å holde på med noe bestemt, f.eks. fotball eller dataspill. Da får aktiviteten og de fysiske mulighetene betydning. Eller det kan være slik at man velger å være på et bestemt sted fordi det oppleves som attraktivt å være akkurat der. Det kan være steder som oppleves som spennende, hvor det pleier å skje noe, det kan være steder hvor man har god oversikt og blir sett av andre, eller steder en kan gjemme seg bort.

3.1 Hvor møtes barn og ungdom?

Barn og ungdom møtes på forskjellige arenaer, de fleste i nærmiljøet. De møtes på skolen, noen ganger hjemme hos hverandre, ute og på forskjellige aktiviteter. De ulike settingene har sine egne regler for hva som er akseptabel og ønskelig samhandling. I den uorganiserte og frivillige leken og samhandlingen i nærmiljøet er det i stor grad barn og ungdom selv som lager reglene for samkvem, innenfor den konteksten som de er en del av. I hjemmene er foreldrene førende på ønskelig samhandling. På skolen og på organiserte aktiviteter er det føringer på ønskelig atferd og samhandling, samtidig som det er rom for barn og ungdoms utvikling av egne omgangsformer.

Ulike arenaer som barn og ungdom deltar på:

	Obligatorisk	Frivillig
Organisert	Skolen	Trening Språk- og religions- undervisning
Uorganisert	Hjemmet	Nærmiljø

Skolen og hjemmet som arenaer har svært ulik karakter, men er like på den måten at de må regnes for å være obligatoriske for barn og ungdom. Selv om noen kunne ønske det, velger man verken sine foreldre eller sitt hjem. Det er gitt. Å gå på skolen er også noe man må, men foreldre og barn kan sammen velge å søke barnet til en annen grunnskole enn den som ligger i nærmiljøet. Man kan også velge hjemmeundervisning, men dette er det svært få som gjør.

Utover disse obligatoriske arenaene har barn og ungdom sin fritid, hvor de i mye større grad selv velger hva de skal gjøre og hvem de vil være sammen med. Foreldrene spiller selvsagt også en rolle her, i forhold til hva de får lov til. Foreldrene kan ha bestemte oppfatninger av hva slags liv de ønsker for barna sine, og kan på bakgrunn av dette legge føringer på hvordan de bruker fritiden sin og hvem de skal være sammen med.

3.2 Obligatoriske arenaer

I denne undersøkelsen er fokus på de arenaene som barn og ungdom velger selv. Det er likevel valgt å ta med noe om det vi har kalt obligatoriske arenaer. Det er to grunner til dette. For det første at hjem og skole er sentrale sosialiseringsarenaer. For det andre at barn og ungdom bruker svært mye av sin tid i tilknytning til disse to arenaene.

3.2.1 Hjemmet

Hjemmet har flere funksjoner. Det er en fysisk og teknisk bolig, hvor en sover, spiser, er sammen med familien og gjør forskjellige ting, som f.eks. å se på TV. Samtidig fyller boligen ofte funksjonen som *hjem*, det vil si et sted man føler en viss tilhørighet til og som man er emosjonelt knyttet til. Rybczynski (2001) er opptatt av hvordan hjemmet får en spesiell funksjon for barn med minoritetsbakgrunn. Han mener at hjemmet blir det stedet hvor både barnet og familien kan få lov til å leve ut sin egen bakgrunn, uten at det blir stilt spørsmål ved den.

Fordi mine foreldre var utlendinger, betydde *hjem* for meg et sted for seg. Et sted hvor folk snakket et annet språk, spiste en annen mat og fulgte annerledes skikker. *Hjemme* var hvor vi feiret julaften i stedet for første juledag og navnedager i stedet for bursdager. Et hjem vil alltid være et tilfluktsted, men enda mer for barn av minoritetsbakgrunn. (Witold Rybczynski. Intervju i The Times 03.03.2001 på grunnlag av boka *Home, a short history of an idea*)
(Oversettelse og utheving av meg)

Også blant informantene i denne undersøkelsen var hjemmet et spesielt sted, hvor flere snakket morsmålet når familien var samlet, og hvor det ble spist mat inspirert fra foreldrenes opprinnelsesland, i tillegg til norskinspirerte retter. Samværsformer var tilpasset familiens behov, hvor de var fri for naboens blikk. Om familien følte press mot å følge borettslagets normer utenfor inngangsdøra, kunne de være seg selv innenfor så lenge det ikke medførte støy (Ganapathy og Søholt, 2000; Ruud, 2001). For noen av barna og ungdommene betydde dette at de måtte forholde seg til et sett av normer og verdier hjemme, samtidig som de opererte innenfor andre normsett når de var utenfor hjemmet.

Gjennom daglig samvær i hjemmet og i samhandling mellom barn og foreldre overføres verdier og synspunkter som foreldre er opptatt av i forhold til egne barn, samtidig som de unge i varierende grad markedsfører egne erfaringer og meninger om hvordan verden burde være overfor foreldrene. Hva barn og ungdom faktisk tar med seg hjemmefra vil variere, men i vår undersøkelse var de kjent med foreldrenes synspunkter på viktige områder. Både barn og foreldre fortalte at de snakket sammen hjemme og noen gjorde forskjellige aktiviteter sammen med foreldrene. Det handlet om å spise sammen, å besøke annen familie, se filmer sammen, at foreldre hjalp til med lekser, lese bøker sammen, å gå tur eller drive med annen uteaktivitet. Noen av foreldrene kjørte også barna sine til deres fritidsaktiviteter. Andre gjorde færre ting sammen med foreldrene, men i overveiende grad ble hjemmet vurdert som viktig. Det gjaldt i forhold til å tilbringe tid sammen med personer de hadde et nært forhold til, og det gjaldt i forhold til at det betydde noe hva foreldrene mente, selv om barna og ungdommene ikke alltid var enige i synspunktene. Når det gjaldt foreldrenes holdninger til mennesker med annen bakgrunn enn dem selv, var det stort sammenfall mellom foreldres og barns synspunkter og holdninger. Skillet gikk på praksis. Få foreldre hadde venner og bekjente med annen bakgrunn enn dem selv, mens dette var vanlig for de unge. Foreldre med minoritetsbakgrunn var mest sammen med familie, hvis de hadde familie i Norge. Foreldre med norsk bakgrunn var mer sammen med venner, bare få hadde en multietnisk omgangskrets.

Uansett bakgrunn var foreldrene opptatt av at deres egne barn må skaffe seg utdanning. Foreldre med minoritetsbakgrunn fremsto som mest ambisiøse på vegne av barna, antakelig fordi mange selv hadde savnet utdanning sett i relasjon til muligheter på arbeidsmarkedet. Et annet forhold var håp om at utdanning kunne bidra til at ungene deres møtte større respekt i samfunnet enn de selv hadde gjort.

Det er viktig å gå på skolen for å få jobb. Da jeg kom til Norge var det jobber å få. Det var behov for oss og vi trengte ikke utdanning for de jobbene. I dag finnes ikke de jobbene lenger. Skal ungene få jobb må de ha utdanning. Uten jobb får de ikke noe verdig liv. Å ligge på sofaen og få sosialhjelp er ikke noe verdig liv. Men, det er problem med å få jobb selv om de tar utdanning. Det er en del rasisme og folk sier du må reise til hjemlandet ditt. (Far, marokkansk bakgrunn)

I tillegg til skolegang var en del foreldre med minoritetsbakgrunn opptatt av at barna deres lærte og fikk et forhold til familiens religion. Egen religion ble ansett som et viktig grunnlag for verdier og retningslinjer for adferd som foreldrene ønsket å overføre til sine barn. Dette var spesielt viktig for foreldre med verdigrunnlag som avvek fra verdier og normer som kommer til uttrykk i majoritetssamfunnet. Dette dreide seg ikke bare om muslimer, men også om buddhister og katolikker. I tillegg til verdigrunnlaget var mange opptatt av at barna deres skulle få et nærere forhold til egen religion, enn hva de oppfattet som vanlig i Norge.

Sammen med kunnskap kan religion for mange være et utgangspunkt for å møte livets utfordringer. Men, uansett grad av religiøsitet var foreldrene opptatt av at barna deres opplevde og opparbeidet seg trygghet til å bli rustet til å møte livet. Gitt den multietniske

virkeligheten barna og ungdommene vokste opp i og var en del av, uttrykte foreldrene et ønske om at barna lærte respekt og toleranse for andre.

Jeg håper ting skal bli bedre. I forhold til rasisme og holdninger håper jeg at den nye generasjonen som vokser opp i et flerkulturelt miljø, vil ha med seg holdninger og kunnskaper. De har mye kunnskap. De lærer jo, de har venner med bakgrunn i så mange nasjonaliteter. Det er klart de får med seg mye mer. De går ut og inn av ulike hjem, de forholder seg til ulike religioner. Det er ting jeg bare kunne lese om. De plukker opp småord på ulike språk. Jeg synes de er veldig bevisste. (Mor, norsk bakgrunn)

Jeg tror det er en fordel for datteren vår å vokse opp her. Det er mange impulser i miljøet. Hadde det ikke vært for mangfoldet, hadde hun ikke hatt mulighet til å utvikle toleranse og respekt for andre. Hun lærer gjennom praksis i hverdagen og vi tar stadig opp ting og diskuterer i familien. I en homogen gruppe ville hun ikke hatt slike muligheter. (Mor, iransk bakgrunn)

Mange av foreldrene var opptatt av å diskutere med barna sine for å bistå dem til å forstå den verden de var del av, slik at virkeligheten kunne fremstå som meningsfull i all sin kompleksitet.

Jeg er opptatt av at ungene mine har gode venner og trives. Jeg håper de lærer å bli selvstendige og ta gode valg for seg sjøl. At de respekterer seg sjøl og andre. At de er tolerante og ikke fordømmende overfor andre menneskers valg. At de på en måte velger å gå sin egen vei, uten å se ned på andre av den grunn, andre som velger noe annet enn dem selv. (Mor, norsk bakgrunn)

Foreldre med norsk bakgrunn var i stor grad opptatt av at ungene deres skulle utvikle seg til gode mennesker som var inkluderende overfor andre. Foreldre av minoritetsbakgrunn var i tillegg opptatt av å overføre eget verdigrunnlag, særlig når det avvek fra majoritetsbefolkningens. I forbindelse med diskusjonen i media om tvangsekteskap, fortalte f.eks. en mor hva det førte til av uro i muslimske miljøer. Hun deltok selv i et tiltak for kvinner med minoritetsbakgrunn, hvor forskjell på tvangs- og arrangert ekteskap ble diskutert. Dessuten var kvinnene opptatt av hvordan de skulle forholde seg til barna sine. Hun fortalte at oppslagene i media hadde ført til at unger ble skeptiske til egne foreldre. Hun mente dette var særlig kritisk i familier hvor foreldre og barn snakket lite sammen og i familier hvor foreldrene hadde liten kontakt med norske miljøer. Selv diskuterte hun mye med døtrene sine. Dette gjaldt både ekteskap og hvordan de måtte prøve å forene eget verdigrunnlag med krav fra og muligheter i det norske samfunnet.

Verdigrunnlaget barn og unge lærte hjemme, var et viktig utgangspunkt for å møte og forholde seg til verden utenfor. Det tok de med seg ut i vennekretsen, i bomiljøet og på skolen.

3.2.2 Skolen som samhandlingsarena

Barn (11 - 12 åringer) og ungdom (14 - 15 åringer) møtes i første rekke på skolen, fem dager i uka. Det innebærer at de opparbeider seg ferdigheter i å omgås elever i samme klasse og ferdes i et større barne- og ungdomsmiljø. Barn og ungdom i denne undersøkelsen gikk på skoler med en blanding av elever med ulik etnisk bakgrunn, og fikk første hånds erfaring med å være del av et blandet, etnisk miljø.

Det som kjennetegner de fleste grunnskoler utover at det er et sted for å lære, er at skolen er lokal og dermed møteplass for barn og ungdom som bor i skolens nærmiljø. De som møtes på skolen kan også møtes etter skoletid. Det gir muligheter for å ta vare på kameratskap og

vennskap både i og etter skoletid og i forskjellige situasjoner. Men, fordi skole og fritid er forskjellige arenaer, gir det også anledning til å velge forskjellige omgangskretser i og utenfor skoletiden.

3.2.2.1 Skolens betydning for valg av omgangskrets

Skoletid er både timer og friminutt. Mye av undervisningen i de fire klassene vi har vært inne i, foregikk i grupper. Da satt elevene sammen i grupper de hadde valgt selv, eller som læreren hadde satt sammen. Gjennom gruppearbeidet fikk de praktisk og kontinuerlig erfaring med å lytte til hverandre, argumentere og diskutere i forhold til tema og saker som var knyttet til skolens arbeidsprogram. Dette var i utgangspunktet nøytralt i forhold til elevene selv. Gjennom arbeidet i timene lærte elevene dermed å kjenne hverandre som personer, som kunne eller ikke kunne fag og tema og som var interesserte i å lære eller ikke. De lærte å kjenne hverandre som medmennesker. Noen ble i noen situasjoner opplevd som omsorgsfulle, som gode kamerater og som åpne og inkluderende overfor andre, i andre situasjoner som passive, uinteresserte eller kanskje likegyldige.

Personlige egenskaper som var knyttet til lære- og samhandlingsrelasjonen i klassen, hadde i utgangspunktet ingen forbindelser til elevenes bakgrunn. Det innebar at de gjennom praksis lærte å forholde seg til hverandre som individer, hvor personlige egenskaper og ikke bakgrunn hadde betydning for samhandlingen. Bevisst eller ubevisst tok barn og ungdom disse erfaringene med seg inn på andre av dagliglivets arenaer. Friminuttene og fritida er eksempler på dette. Grunnen til at jeg trekker dette fram, er at de barna og ungdommene som får mulighet til å gå på multietniske skoler og i multietniske klasser, får en helt unik erfaring som de er forholdsvis alene om i Norge, både når det gjelder barn og voksne. Voksne som bor i multietniske boligområder har få møteplasser hvor de *samhandler* med mennesker med annen bakgrunn enn dem selv over tid (Ganapathy og Søholt, 2000, Ekne Ruud, 2001). Det finnes også foreløpig få arbeidsplasser hvor mennesker med majoritets- og minoritetsbakgrunn inngår i kontinuerlig samhandling med hverandre på likeverdig nivå. På de multietniske skolene får imidlertid elevene daglig erfaring med å samhandle med andre med annen bakgrunn enn dem selv.

De fleste er sammen med alle. Det er fint. Både norske og andre. De er sammen med hverandre og respekterer hverandre. (Konfliktmegler, minoritetsbakgrunn)

Jeg opplever at det er lite problemer mellom ungdommene, at de ikke ser hverandre som fremmede. Det som skiller er at det er få norske med innvandrerne. Det er ofte innvandrere fra flere land sammen, men få norske. I alle fall når de blir eldre. Det kan ha å gjøre med at de har litt forskjellig omgangsform. De norske er roligere. (Leder for skole-hjem prosjekt, norsk bakgrunn)

Det var altså ulike opplevelser blant de voksne av hvem som var sammen. Fra barna og ungdommene selv kom det fram at de fleste var sammen med alle, men at det ikke dermed var sagt at det ikke var grupperinger i friminuttene og at noen likte noen bedre enn andre. Guttene opererte i flokker, mens jentene var sammen to og to eller i mindre grupper. På den ene ungdomsskolen var flere av de norske guttene venner fra barneskolen og bodde i samme område. Det hindret dem ikke fra å være sammen med de andre, men de hadde et eget fellesskap fra barndommen av. Jentene var sammen på tvers av bakgrunn, men noen grupper av jenter med minoritetsbakgrunn var sammen i egne grupper, spesielt noen med pakistansk bakgrunn. De var også de eneste som var mange nok til å danne egne grupper. Det ble sagt at de som brukte tradisjonelle klær gikk sammen, og at det var motsetninger mellom disse og de

jentene som hadde valgt å kle seg mer vestlig. I guttemiljøet fant en ikke de samme skillelinjene, fordi nesten ingen gutter brukte tradisjonelle klær.

3.2.2.2 Skolen som fritt område

For en del av ungdommene fungerte skolen som et fri område. Her kunne de være sammen med hvem de ville, uavhengig av foreldrene. Jenter med minoritetsbakgrunn, som hadde det strengt hjemme, kunne f.eks. være sammen med hvem de ville på skolen. På skolen ble de kjent med jenter og gutter av mange og forskjellige bakgrunner og som tilhørte ulike ungdomskulturer. På den måten fikk de innsyn i at ulike livsstiler eksisterer side om side i samfunnet. Det åpnet for å se hvilke muligheter og begrensninger som fantes innenfor egen livsstil, og dannet grunnlag for en kritisk og nysgjerrig holdning til andre menneskers valg.

Da et prosjekt for innvandrerkvinner i det ene nærområdet diskuterte spørsmålet om kjønnsblandete klasser på ungdomstrinnet, ønsket mødre å opprettholde dette. Skolen ble vurdert som en arena hvor det var trygt å la gutter og jenter være sammen. Det kan tolkes som et uttrykk for aksept av at det norske samfunnet er kjønnsblandet. Skolen var en arena hvor barna kunne få erfaringer fra de var små, til å omgås hverandre i omgivelser som foreldrene opplevde som trygge.

3.3 Frivillige arenaer

Barn og ungdom velger i stor grad selv hva de vil gjøre når de er ferdige med skole, lekser og andre gjøremål de har i forhold til egen familie. Barn og ungdom gjør forskjellige ting og er på forskjellige steder i fritida og sammen med forskjellige mennesker. De nærmeste vennene er imidlertid valgt, men en kan finne bestevennen i ulike miljøer.

3.3.1 Nærmiljøet som samhandlingsarena

Når barn og ungdom oppholder seg i nærmiljøet, kan de velge i de mulighetene som finnes der. I denne undersøkelsen kommer det fram at de fysiske mulighetene er litt ulike i sentrum og i drabantbyen. Det får betydning for hvor man er, hvordan man er sammen og hva man kan gjøre.

Tabell 3: Hvor barn og ungdom møtes i nærmiljøet

Sentrum	Drabantbyen
Kvartaler og gårdsrom	Åpne, grønne områder mellom blokkene
Skolegårder	Ballplasser rundt skolen
Parker og lekeplasser	Hjemme hos hverandre
Klubber/tiltak for barn eller ungdom	Klubber for ungdom
Oslo City/sentrum	Oslo City i helgene (noen)
	På nettet og via mobiltelefon (få)

En vesentlig forskjell mellom sentrum og drabantbyen var at i drabantbyen møttes barn og ungdom oftere hjemme hos hverandre enn hva som var tilfellet i sentrum. En forklaring på dette kan være at boligene i drabantbyen var romsligere enn i sentrum, og at ungene oftere hadde sitt eget rom. På den annen side virket det som ungdommen i sentrum var inno-

hverandre så mye at mange av foreldrene hadde blitt kjent med vennene, noe de opplevde som en betryggelse. Liten plass i sentrumsboligene, medførte at barn og ungdom stort sett møttes ute, de var bare innom for å hente hverandre.

Informantene var i overveiende grad fornøyd med eget bomiljø. Noen ville gjerne bodd på landet i eget hus, men det var få som mistriivdes.

Verken i sentrum eller i drabantbyen opplevde foreldrene at var farlig å sende barna ut for å leke, men som alle steder ønsket foreldrene å ha oversikt over hvor barna var. Mens det var lett å ha oversikt over små barn i sentrum fordi de lekte inne i et avgrenset og lukket gårdsrom, var det mer utydelige grenser i drabantbyen. Det viste seg imidlertid at de yngste barna i denne undersøkelsen ikke gikk langt unna der de bodde. De gikk heller ikke til steder i nærmiljøet, som enten de selv eller foreldrene opplevde som utrygge. Et slikt område var senteret i drabantbyen, med unntak av biblioteket. I drabantbyen var det så store utearealer at det ikke var konflikt om bruken av området. Det var plass til alle, og prosjekter i området forsøkte å få flere til å bruke uteområdene. Dette var omvendt av sentrum, hvor det var knapphet på utearealer i tilknytning til boligene. En konsekvens var at store barn fant lite å gjøre i gårdsrommene, fordi det ikke var 'lov' å f.eks. sykle og leke med ball. Flere steder ble det også konflikter med voksne hvis ungene lekte støyende leker.

Selv om foreldrene i sentrum ikke opplevde det som farlig å sende barna ut alene for å leke, var noen opptatt av at trafikken la begrensninger på mulighetene. Inntil ungene nådde en viss alder, fikk de ikke lov til å gå utenfor kvartalet alene. Barna var også engstelige for narkomane og alkoholikere som brukte nærområdet. I sentrum ble det etterlyst møteplasser for unger i tillegg til skole og barnehage. Tilrettelagte steder for barn og ungdom ble opplevd som nødvendig når man vokste opp i sentrum. I drabantbyen var det annerledes. Der var foreldrene opptatt av at området var trygt for trafikk. Noen opplevde området som optimalt for barn, når det gjaldt muligheter i Oslo. Det var mange barnefamilier og gode tilbud i nærmiljøet. I følge både en del foreldre og barn, hadde en alt en kunne ønske seg i nærmiljøet, hvis en gikk ut og søkte det opp.

Jeg ville ikke forandret på noe, for jeg liker meg her. Det er skog, eng og senter, og hvis du sykler ca. 30 minutter kommer du til badedammen. Jeg liker meg her fordi det er så mye å gjøre her. Det er ishall, bibliotek, fotballbane, basketballbane, svømmehall, håndballbane, skole, barnehager, døballbane osv. Det er også mange butikker, så man trenger ikke dra langt for å handle.
(Jente 12 år, halvt norsk/halvt asiatisk)

Ungdom er mindre avhengige av nærmiljøet, fordi de har større aksjonsradius og gjør andre ting på fritida enn barn. Ungdommen i sentrum som var med i undersøkelsen var stort sett fornøyd med å bo der de bodde. De opplevde at de bodde i et spennende og mangfoldig miljø med mange tilbud. I drabantbyen opplevde ungdommen derimot at området hadde få utfordringer utover kameratflokk, lokal ungdomsklubb og treningstilbud.

Her er det kjempefint å være barn, men ikke så mye å gjøre for ungdommer. Det er litt kjedelig.
(Ungdom, drabantbyen)

Selv om barn og ungdom hadde ulike synspunkter på det nærmiljøet de bodde i og var en del av, var det likevel slik at de fleste likte seg der de bodde fordi det var det de er vant til. Da en ungdom som var vokst opp i sentrum skulle forklare hvorfor familien ikke kunne flytte til en drabantby, ble dette forklart med oppvekstmiljøet. Hva skulle hans små brødre gjøre der? Han

selv var vokst opp i sentrum og klarte ikke å forestille seg positive kvaliteter i andre typer oppvekstmiljø.

Ungdommene i sentrum bodde i kort avstand til Oslo City og sentrum av Oslo. I tillegg til nærmiljøet og de tilbudene som fantes der, hadde de lett tilgang til tilbud som rettet seg mot hele byen. T-banen tok dem raskt omkring. En mor fortalte at datteren like gjerne kunne være på Majorstua som på Ammerud i helgene, hvis det ikke forgikk noe i lokalmiljøet. En grunn til den geografiske spredningen var blant annet knyttet til at mange barn og ungdom, lik venner, var flyttet ut av sentrum og til drabantbyene.

3.3.1.1 Hvem er sammen med hvem på fritida?

På fritida var det i stor grad opp til barn og ungdom selv hvem de ville være sammen med, gitt de mulighetene som fantes. Valget var ikke fritt, hvem som ville være sammen med hvem var avhengig av relasjoner og hvem som likte hverandre. Det var i liten grad bestemt av voksne. Det som kjennetegnet de yngste, var at de oppholdt seg i og var sammen med barn fra eget nærmiljø etter skoletid.

Barna rundt borettslaget har det bra. De leker sammen nesten hele tiden. Om sommeren pleier nesten alle som bor i gården der jeg bor å leke boksen går. (Jente, blandet, asiatick bakgrunn)

Når seleksjonen av omgangskrets i stor grad var knyttet til hvor man bodde, innebar det at særlig barna var avhengige av å finne noen å være sammen med i nærmiljøet. Fra informantene kom det fram store variasjoner her, spesielt i sentrum, hvor muligheter til å bevege seg rundt i nærmiljøet ble begrenset pga. trafikk. I tillegg opplevde flere at det skjedde en endring av miljøet, fordi området ble tømt for barnefamilier og venner som flyttet.

Etter skoletid er jeg sammen med broren min og vennene mine på moskeen og på treninga mi. Men i gården er det ikke lenger mange barn. Fordi de har flyttet ut og inn har det kommet voksne folk. Så jeg trives for det meste hjemme hos meg selv. (Gutt marokkansk bakgrunn, sentrum)

I fritida er jeg sammen med brødrene mine, vennene i nærmiljøet og kusinen min som bor i andre etasje i samme gården og går på samme skole. Vi leker sammen i gården vår, og noen ganger i fritida hos tanten min med mor og far. (Jente pakistansk bakgrunn, sentrum)

En studie av hvem pakistanske jenter er sammen med på fritida, bekrefter at søsken og familie er en viktig del av jentenes nettverk (Willumsen, 2001, s. 53).⁷ Søstere var ofte nært knyttet til hverandre og brødre og fettere var viktige følgesvenner på kino.

Nedenfor er det listet opp hvem barna og ungdommene i undersøkelsen har sagt at de var sammen med på fritida, utenom skoletid. Når det gjelder kategorien fettere og kusiner, så gjelder dette utelukkende for dem som har minoritetsbakgrunn. Barn og ungdom av norsk bakgrunn fortalte ikke om familie i nærheten eller at de var mye på familiebesøk.

⁷ Hovedoppgave i sosiologi. Studien baserer seg på kvalitative intervjuer med 11 jenter i alderen 15-20 år som bor i de østlige drabantbyene i Oslo. De er altså eldre enn informantene i denne undersøkelsen, noe som særlig vil ha betydning for jentenes forhold til gutter.

Tabell 4: Hvem er sammen med hvem?

6. klasse	10. klasse
Søsken	Bestevenn, samme kjønn
Fettere og kusiner	Fettere og kusiner
Klassekamerater	Klassekamerater
Barn som bor i nærheten, uavhengig av bakgrunn	Velger venner fra ulike miljøer Velger multietnisk
De som holder på med samme ting	Felles interesser/felles aktiviteter

Det var forskjell på hvem de yngste og de eldste var sammen med. Hovedforskjellen var at ungdommene ikke var så bundet av å være sammen med dem som bodde i nærheten. De hadde større aksjonsradius og kunne velge fra ulike miljøer. Et interessant trekk var at mange av dem som hadde vokst opp i et multietnisk miljø, fortsatte å velge venner med mangfoldige bakgrunner. Spesielt interessant var det at ungdom av norsk bakgrunn fortsatte å velge venner av annen bakgrunn. De av norsk bakgrunn, som var med i undersøkelsen, hadde på en måte valgt en multietnisk strategi ved å velge å gå på ungdomsskolen i nærmiljøet. I denne undersøkelsen var det bare noen av jentene med pakistansk bakgrunn, og som ble oppfattet av de andre som tradisjonelle, som bare hadde omgang med andre jenter med samme etniske bakgrunn.

Et annet forhold som kommer fram og som kan være en konsekvens av at familier av minoritetsbakgrunn ofte omgås familie, er at en del har sin beste venn blant fettere og kusiner. Det innebærer f.eks. at ungdom kan reise på tvers av byen for å treffe hverandre og holde på med samme aktivitet. For eksempel reiste en av ungdommene fra drabantbyen til en annen drabantby en time unna, for å spille basket med fetteren som også var bestevennen. En annen var med i en fotballklubb i sentrum av samme grunn.

3.3.1.2 Uorganisert samvær i nærmiljøet

Ballspill var en aktivitet som de fleste holdt på med, i sær fotball, men også basket, håndball, slåball, døball og danstikkball. Hovedinntrykket er at både gutter og jenter spilte mye fotball etter skoletid. De spilte i bakgården der det var lov, i skolegården, på løkka eller på tilrettelagte plasser. Det som kjennetegnet fotballspillet var at det fungerte inkluderende. Det kom fram at stort sett kunne de som ville være med å spille. Uorganisert fotball på fritida var både kjønnsdelt og kjønnsblandet, det kom an på situasjonen og hvem som var tilgjengelige. Hvis ungene f.eks. spilte i bakgården, var det de som har lyst til å spille og som tilfeldigvis var ute som spilte sammen. Jenter med minoritetsbakgrunn var ikke noe unntak når det gjaldt å spille fotball, med eller uten tradisjonelle klær. Det er ikke noe spesielt at jenter som vokser opp i Oslo er opptatt av å leke med ball eller spille ballspill. En undersøkelse av jenter med innvandrerbakgrunn av Langaard (1998) bekrefter dette. Det som er spesielt er at det norske samfunnet er opptatt av hva som er spesielt og skiller barn og ungdom med etnisk minoritetsbakgrunn fra majoriteten. Fokuset har vært på verdier og aktiviteter som bygger på kulturelle tradisjoner og hvilke begrensninger dette legger på barn og ungdom, og da spesielt jentene. Det har vært mindre fokus på hvordan de faktisk lever, belyst gjennom brillen som er opptatt av det alminnelige og hva som er felles mellom barn og ungdom av ulike bakgrunner.

Viktigere enn kjønn og bakgrunn for å kunne være med på å spille fotball, var hvordan ungene forholdt seg til hverandre på 'fotballbanen'. Et sted fortalte barna om hvordan de delte

inn i lag. Prinsippet var at det måtte være *rettferdige lag*, noe som innebar at lagene skulle være omtrent like flinke slik at begge hadde sjanse til å vinne. Om lagene besto av jenter eller gutter spilte mindre rolle.

Få av de barna vi intervjuet var med i en fotballklubb. De spilte uorganisert i nærmiljøet, avhengig av lyst og interesse.

Mange er flinke (til å spille fotball) og har klart seg bra. Vi hadde et fotballag som drev og trente her og hadde avtalt med ungene at de som kom og så på, etter hvert kunne få være med å spille på laget. Det var en fin måte å få rekruttert unge talenter på. (Nærmiljøarbeider)

For å kunne leke med ball må en ha et sted å være hvor dette er lov. I noen gårdsrom i sentrum var det ikke lov å leke med ball. For noen av de yngste betydde det at det ikke var så morsomt å være ute i gårdsrommet, fordi de hadde vokst fra sandkasser og husker som var beregnet på mindre barn. For de som ikke fikk lov av foreldrene å gå fritt ut og inn av gårdsrommet, la dette begrensninger på hva de kunne gjøre ute. Dette gjaldt spesielt noen av jentene. På den annen side hadde forbudet mot å leke med ball i gårdsrommet, ført til at noen av jentene hadde begynt på organisert ballspill, slik som håndball.

Ved siden av å leke eller spille med ball, var de yngste opptatt med kjente barneleker som 'har'n', 'politi og tyv', 'boksen går', hoppe strikk og løpe om kapp. De spilte med Pokémon kort og lekte 'nødt og sannhet'.

'Nødt og sannhet' er sånn at hvis du sier 'nødt', er du nødt til å gjøre noe. For eksempel å kysse en gutt, eller gi ham en klem, eller dra av ham buksa eller klappe til noen eller noe sånt. 'Sannhet' er sånn at du må si sannheten. Hvis noen spør deg om hvem du er forelska i, så må du si hvem du er forelska i og sånn. Jeg hater sannhet. Det er flaut. (Jente, norsk bakgrunn)

Når barn eller ungdom var hjemme hos hverandre pratet de, lagde mat, spilte Nintendo, playstation eller PC-spill. Noen av guttene drev også med mindre rampestreker som å 'bølleringe',⁸ noe som alltid ble opplevd som litt frydefullt og skummelt, fordi noen av dem de ringte på hos, forhåpentligvis ble sinte.

Ungdommen var i større grad opptatt av å gå rundt eller være hjemme hos hverandre for å prate sammen. Mange var opptatt av musikk, enten de hørte på eller spilte selv. I helgene var en del av guttene opptatt av å feste. I forhold til festing ble det gitt uttrykk for at gutter med norsk bakgrunn festet mindre enn gutter med minoritetsbakgrunn. Guttene av norsk bakgrunn var i stedet opptatt av sport. Guttene av minoritetsbakgrunn sa også at de var mer i byen og på Oslo City. Jentene var ikke like opptatt av festing, men det var tydelig at også en del blant dem deltok på fester, men det virket som de var mer på diskotek enn på 'hjemme alene' fester. Her virket det som det var en forholdsvis stor forskjell på jentene i sentrum og i drabantbyen. Jentene i sentrum hadde lettere tilgjengelighet til diskotek o.l., og ga uttrykk for å oppsøke slike steder. Jenter av etnisk minoritetsbakgrunn, som levde i tradisjonelle familieforhold, deltok i liten grad i denne formen for uteliv. Men, et interessant trekk som kom fram hva angikk festing, var at også jenter med minoritetsbakgrunn, i den tradisjonelle gruppen, gikk på fester. Det dreide seg om Id-fester⁹ på skolen, skoleball, familiefester osv. Det viktige her var ikke om de deltok på det samme som en del av de andre, men at ungdommene inngikk i et slags fellesskap om at de var med på fester, selv om det var i ulike miljøer. Inntrykket var at

⁸ Bølleringe, å ringe på alle ringeklokkene i en blokk på en gang og så løpe og gjemme seg.

⁹ Id, feiring etter at den muslimske fasten er over.

det blant flere ble vurdert som statusgivende å delta på fester og gå på Oslo City. Hvem en var sammen med kom i annen rekke.

Det er ikke noe spesielt med barn og ungdoms uorganiserte aktivitetsmønster i disse områdene. Funnene samsvarer blant annet med Øias undersøkelse av ungdom med innvandrerbakgrunn i Oslo (1993). Barna og ungdommene omgås hverandre som andre barn og ungdom. Interessene er heller ikke spesielle, men knyttet til aldersgruppen.

3.3.1.3 Bruk av organiserte tilbud i nærområdet

Både i sentrum og i drabantbyen var det ulike tiltak og klubbmuligheter for barn og ungdom. I drabantbyen var det et leksehjelpstilbud, mens det var en juniorklubb i sentrum for de yngste. Tilbudet virket imidlertid mer variert i sentrum enn i drabantbyen, når det gjaldt ungdom. Ungdommen selv forklarte det med at 'Handlingsprogrammet for Oslo indre øst'¹⁰ hadde åpnet for dette. I tillegg til fritidsklubb, brukte en del av ungdommene Friluftssenteret i Gamle Oslo (FRIGO) aktivt. De fortalte også om idrettsbaner som var satt i stand i nærmiljøet. På de forskjellige tiltakene kunne de møte andre ungdommer rundt felles interesser. Gjennom FRIGO kunne de f.eks. stå på snowboard, stå på skøyter, dra på fisketur eller andre ting. En forklaring ungdommene ga på at stedet var attraktivt, var at det var tilnærmet gratis å bruke det. Det betydde dessuten at de ikke behøvde å involvere foreldrene i denne aktiviteten. Dette var spesielt viktig for dem som kom fra familier med dårlig økonomi og de som hadde foreldre som ikke var opptatt av organiserte fritidsaktiviteter.

Ungdommene i drabantbyen karakteriserte eget område som kjedelig fordi det var så lite å ta seg til der. Ungdomsklubben ble bare brukt av noen få av de intervjuede, og framsto slik den ble omtalt med relativt dårlig rykte. I forbindelse med kirken fantes det en nattkafé for ungdom, som var åpen annen hver helg. Denne ble brukt innimellom av noen av informantene. Fra intervjuene med foreldre og andre voksne i nærmiljøet kom det fram at ungdomsklubben ble opplevd som et ikke godt nok tilbud. Ungdommene i drabantbyen hadde imidlertid hørt om ungdomsklubben i sentrum. En del av dem hadde også vært der og sammenliknet med sin egen klubb. De opplevde at tilbudet i sentrum var langt mer variert og attraktivt.

Deltakelse i organisert idrett var varierende i begge områdene, men det kom tydelig fram at ungdom av norsk bakgrunn var mer aktive enn ungdom av annen bakgrunn. Det ble gitt ulike forklaringer på manglende oppslutning fra ungdom med minoritetsbakgrunn. Et viktig hinder var at organisert idrett var dyrt. En annen forklaring som ble gitt, var at foreldrene ikke hadde oversikt over tilbudet og liten forståelse for betydningen av å drive med fysisk aktivitet.

Det er åpent for innvandrere i idretten, men det beror på oppdragelsen. Foreldrene har ikke vært med og vet ikke hvor aktivitetene finnes. Når de ikke har kompetanse om hva som skjer i nærmiljøet, hvordan kan de da vise vei for barna sine? Det er viktig å styrke foreldrenes kompetanse slik at oppdragelsen blir bedre. Ellers driver de på, på den gammeldagse måten. Det betyr at de er veldig strenge og bare er opptatt av diktat og autoritet. De sitter ikke og snakker sammen med barna sine, og når de ikke gjør det klarer de ikke å forstå hverandre.

¹⁰ Handlingsprogrammet for Oslo indre øst er et tiårig (1997-2007) samarbeid mellom Oslo kommune og staten om å bedre levekårene i Oslo indre øst. Hvert år bevilges det 100 mill. kr. til dette formålet. Et av satsingsområdene har vært å forbedre oppvekstforholdene.

En annen årsak til at ungdommen ikke deltar så mye i idretten er at det koster mye penger. Foreldre som har dårlig råd vil ikke betale. I hjemlandet gikk de på idrett selv, fotball, hockey eller cricket. Der var det gratis. (Konfliktmeidler, minoritetsbakgrunn)

Foreldres og barns kjennskap til tilbud i området er helt vesentlig i forhold til bruk. En av foreldrene karakteriserte andre voksne som ressurssvake når de av ulike årsaker hadde nok med seg selv, lite å bidra med i fellesskapet og liten interesse av å bli kjent med hvilke tilbud og muligheter som fantes i lokalmiljøet. For eksempel ble det hevdet at det var folk som hadde bodd i årevis i drabantbyen uten å vite at det var en offentlig svømmehall der og uten å vite at de kunne gå hjemmefra til marka. Den manglende kunnskapen ble overført til barna, gjennom at foreldrene ikke tok barna med på eller introduserte dem for de mulighetene som fantes lokalt. Foreldre av minoritetsbakgrunn var på sin side opptatt av at andre foreldre med lignende bakgrunn ikke alltid hadde forståelse for betydningen av at ungene deltok i lek og fritidsaktiviteter. Barna kunne selv få den samme forståelsen, ut fra at foreldrene f.eks. kunne forklare sin holdning med at det var viktigere å prioritere forholdet til opprinnelseslandet.

I forhold til organisert idrett var det et annet, men beslektet problem som dukket opp, knyttet til behovet for dugnad fra foreldrene. Det meste av den lokale idretten ble drevet av foreldrene. I tillegg til at det var relativt få barn og ungdom med etnisk minoritetsbakgrunn som var aktive, kom det fram at det var enda færre foreldre i denne gruppen som deltok på dugnadene. De var ikke enestående, det samme gjaldt skilte foreldre eller foreldre som hadde andre problemer. Problemet, slik det ble fremstilt av de aktive foreldrene, var at forholdet mellom aktive og passive foreldre ble for skjevt. Belastningen på de aktive var begynt å bli så stor at de ikke visste hvor lenge de ville orke å ta ansvaret.

I tillegg til fotball var barn og ungdom involvert i bl.a. håndball, basket, svømming og ulike kampsporter. Kampsporter var ikke bare for gutter. Noen jenter av pakistansk bakgrunn drev også med dette med full støtte fra foreldrene. Det ble ikke opplevd som noe problem at treningen var felles for gutter og jenter.

3.3.1.4 Samvær og lek på tvers

I et multietnisk barne- og ungdomsmiljø kan en tenke seg at barn og ungdom lærer forskjellige ting av hverandre, fra de ulike kulturene. Det handler om lek, sport, språk, ulike samværsformer og forhold knyttet til de enkeltes kulturelle bakgrunn.

Når det gjaldt ungenes lek, var de lite bevisste på at de lærte av hverandre. Blant jentene kom det derimot fram at de i tillegg til 'norske' leker som boksen går, gjemsel, har'n, hoppe strikk og nødt og sannhet, lekte leker med pakistansk opprinnelse. Disse lekene ble kalt 'pittogram' og 'dododaisy'. Jentene hadde også en lek som gikk ut på å fortelle skumle historier og så begynne å skrike når det ble skikkelig skummelt. De skumle historiene ble hentet fra Koranen, fra omgjorte eventyr og historier og fra forhold i nærmiljøet. Slik sett ble de skumle historiene sammensetninger av elementer fra flere ulike kilder. Barna fikk således innsyn i hva de hver for seg opplevde som skummelt, basert på hva de hadde opplevd, lest eller blitt fortalt.

I begge områdene var det barn og ungdom som drev med cricket. Det er en sport som opprinnelig ble tatt med fra Storbritannia til India i kolonitiden, og som senere er blitt tatt med til Norge av innvandrerne. Cricket var på den måten med på å utvide aktivitetstilbudet i de multietniske boligområdene. En fordel med cricket var at foreldrene til barn med pakistansk og indisk bakgrunn, kjente til denne sporten. Det medførte at foreldre tok initiativ og

oppfordret barna til å drive med dette. Det var en sport som var gjenkjennelig for de voksne, til forskjell fra f.eks. skøyter og ski som de selv ikke hadde erfaring med.

Om vinteren var det mange som gikk på skøyter i nærmiljøet begge områdene. I drabantbyen var det f.eks. en ishall, hvor både gutter og jenter spilte ishockey. I sentrum fikk barna og ungdommene låne skøyter rett ved siden av skøytebanen slik at terskelen for å delta var lav. Å gå på skøyter var en form for vintersport som var forholdsvis lett å ta seg til og hvor det var lite behov for opplæring av foreldre.

Like viktig som lek og sport er hvordan barn og ungdom blir kjent med og eventuelt lærer hverandres språk. Når barn og ungdom i denne undersøkelsen var sammen på tvers av bakgrunner, ble norsk fellesspråk. Men i tillegg snakket de av og til andre morsmål, hvis flere fra samme språkgruppe var sammen. Det var få som sa at de brukte morsmålet for å ekskludere andre, det handlet snarere om å gi beskjeder til enkeltpersoner eller for å fortelle hemmeligheter. I andre tilfeller ble det sagt at de brukte morsmål for å forklare når folk ikke forsto, eller for å oversette. At det ble snakket flere språk samtidig ble ikke opplevd som noe spesielt. Det innebar i stedet at barn og ungdom ble vant til å høre språk med opprinnelse i ulike verdensdeler. Det var ikke noe fremmed lydbilde. I tillegg lærte de ord og uttrykk fra hverandres språk som har gått inn i og blitt del av det felles dagligspråket. Når det gjaldt å lære uttrykk fra hverandres språk, var det første de lærte 'stygge' ord.

En annen form for tilpassing og omforming av samværsformer var knyttet til hilsningsritualer. Jenter på ungdomsnivå har for vane å klemme hverandre når de møtes. Norske gutter gjør ikke det på samme måte. Her hadde imidlertid voksne lagt merke til at guttene hadde hilsningsritualer som også inkluderte kroppskontakt. De tok hverandre i hånden og nære venner klemte hverandre, 'hjerter mot hjerte', og ikke kinn mot kinn, som jentene. Av de voksne ble det vurdert som svært verdifullt at gutter hadde denne typen kroppskontakt seg i mellom. De hadde også tiltaleformer som var mer omsorgsorientert enn 'åssen går'e a'.

Praksisen barn og ungdom i mellom kan tyde på at de lærte av hverandre gjennom ulike former for samvær. Læringen var ikke bevisst, i den forstand at de aktivt gikk inn for å lære av hverandre. Det handlet snarere om at de brakte til torgs litt ulike ting og plukket opp fra hverandre det som fremsto som interessant, artig, nyttig eller kult. I denne sammenheng er det aktuelt å trekke fram at det nettopp er *fordi* de bringer forskjellige ting inn i fellesskapet, at flere opplevde at det var interessant å være sammen. Det ga mer dynamikk i de sosiale relasjonene.

Barna og ungdommene fortalte at samtidig som de skapte seg et fellesskap i barne- og ungdomsmiljøet, så opprettholdt de sin etniske tilhørighet i familien. Mange snakket morsmål hjemme og forholdt seg til skikker, tradisjoner og verdier som var viktige for foreldrene og ev. i det etniske miljøet de var en del av. Dette gjaldt selvsagt også norske barn og ungdommer. Den ulike bagasjen ungene hadde med hjemmefra var viktig for å gi impulser inn i det de hadde felles, og som gjorde deres barne- og ungdomsmiljø annerledes enn andre barne- og ungdomsmiljø. Det som gjorde disse barne- og ungdomsmiljøene spesielle, var nettopp at de bygget på et usortert konglomerat av verdier og interesser, og at ungene hadde lært å leve med og ta opp i seg forskjellighetene på en måte som fungerte.

3.4 *Spesielle arenaer*

Det er noen arenaer som skiller seg ut i en multietnisk sammenheng. Vi har plukket ut to som er vesensforskjellige. Det første er religion som for mange er del av deres livsform, mens det for andre har liten betydning. I et multietnisk barne- og ungdomsmiljø vil ulike religioner eksistere side om side. Spørsmålet er hva slags betydning de enkeltes religionstilknytning har for samhandlingen i omgangskretsen. Den andre arenaen vi trekker fram er bursdagfeiring. Dette handler om en blanding av relasjoner og ritualer som materialiserer seg gjennom sosial samhandling. I hvilken grad og på hvilke måter blir den norske skikken med barnebursdager videreført eller omformet i multietniske barnemiljø? Hvem blir inkludert og er det noen som ikke blir invitert?

3.4.1 *Religion*

I tillegg til å møte venner ute eller hjemme hos hverandre, eller drive med en eller annen form for idrett, var mange av dem som bodde i disse to boligområdene opptatt med religions- og språkundervisning knyttet til egen bakgrunn. De som bodde i sentrum hadde Koranskoler, moskeer og andre kulturspesifikke tilbud i eget nærmiljø. De som bodde i drabantbyen hadde et tilbud om Koranundervisning i nærmiljøet, eller de måtte dra til sentrum. Det gjaldt alle som tilhørte andre trossamfunn enn statskirken. I intervjuene kom det fram at det var mer vanlig å gå på Koranskole i sentrum enn i drabantbyen. En del foreldre i drabantbyen ville spare ungene sine for de lange reisene. Noen hadde i stedet tatt seg av Koranundervisningen selv, andre nøyde seg med å ta med ungene jevnlig i moskeen. Blant de som gikk på Koranskole, virket det som det ble sett på som en helt vanlig aktivitet, blant mange andre. Det var et sted å få venner og være sammen med venner på, på linje med andre steder barn og unge samlet seg. Barna som bodde i sentrum fortalte at de kunne stikke bort i moskeen når de ikke hadde noe å gjøre, eller noen å leke med hjemme. I moskeen traff de venner.

Etter skolen går jeg på moskeen nesten som en skole. Jeg går og leser arabisk. Og skriver urdu. Og så går jeg på en idrettsklubb, der jeg går og lærer trening og leker mange leker. Vi har konkurranser og så blir det premieutdeling. De som er flinke får mange medaljer. Vi lærer litt forsvarsteknikk, nesten som karate. Vi lærer å beskytte oss. Og så kommer vi hjem, gjør lekser, spiser og spiller data og søker forskjellige ting på nettet. Chatter av og til. (Gutt, pakistansk bakgrunn)

Når jeg kommer hjem fra skolen ber jeg. Etter at jeg har bedt, ser jeg på TV. Jeg trener tre ganger i uka på fotball. Hver dag tar jeg meg en sykkeltur i parken. Når jeg kommer fra treningen spiser jeg. Og så ser jeg litt på TV. Så ber jeg og så sover jeg. (Gutt pakistansk bakgrunn)

Blant disse barna fremsto religionen som en integrert del av hverdagen. Bønn og ev. deltakelse på Koranskole med språk- og religionsundervisning, var aktiviteter som gle inn som en del av hverdagens rutiner.

3.4.1.1 *Religionens fravær i sosialt samvær*

Til tross for at mange barn og ungdom i de to multietniske miljøene vi har undersøkt hadde et aktivt forhold til egen religion, så det ut til at religion hadde liten betydning for omgangen barn og ungdom i mellom i det daglige. Religion var noe det ble snakket lite eller sjelden om. Dette selv om venneflokkene var blandet i forhold til religion og i forhold til å tro eller ikke

tro. I overveiende grad fremsto de som hadde norsk bakgrunn som lite religiøse eller som uttalte ateister (ungdommer), mens de andre hadde et nærere forhold til sin religion. De religionene som var presentert i utvalget var kristendom (statskirken), katolisisme, forskjellige varianter av islam, buddhisme og hinduisme. Så lenge ingen var opptatt av å markedsføre sin religion som om den var bedre enn de andres, ble den enkeltes trostilknytning opplevd som uproblematisk. Det hadde imidlertid vært noen få episoder hvor religion var blitt gjort til et konflikttema.

Det er bare noen ganger på skolen at noen prøver å mobbe andre for religionen deres når vi har KRL. De sier min religion er bedre enn din og sånt. Det er dumt. (Jente, marokkansk bakgrunn)

Også i et par andre tilfeller hadde det vært situasjoner hvor noen hadde fremhevet sin egen religion, eller ertet andre for deres. En fortalte om en episode hvor de hadde vært hjemme hos en i klassen for å gjøre gruppearbeid.

Han vi besøkte er katolikk og det hang bilde av Jesus på veggen. Da ville ikke en av de muslimske jentene være der. Før hun gikk sa hun det bare var tull å tro på at Maria var jomfru. Mange ordentlige muslimer aksepterer ikke kristne, mens norske ikke bryr seg så mye om andre. Jeg er muslim selv, men aksepterer andres tro. (Jente, iransk bakgrunn)

Dette er unntakene. Forhold til religion fremsto som noe de snakket lite om, kanskje nettopp fordi de hadde forskjellig tro og at det kunne være konfliktfylt. Religion er ikke noe en diskuterer seg fram til enighet om, det er en overbevisning. Det kom imidlertid fram at når f.eks. bare muslimer var sammen, var det diskusjon dem i mellom om hva de kunne gjøre i forhold til religionen. Noen etterlevde Koranen mer enn andre, og de kunne prøve å få vennene inn på mer rett spor. Dette er med på å understreke et poeng som ungdommene selv var opptatt av. De fremhevet at de snakket mest om det de hadde felles, de som var sammen. I noen grupperinger var det religion, i andre lekser, felles interesser eller kjærestere.

En jente med somalisk bakgrunn var opptatt av hvor lite religion skilte. Hun sa:

Hvis du setter merkelapp på meg at jeg er kristen og han er muslim og hun er jøde, hva er det som gjør at vi er forskjellige? Er vi forskjellige? Nei, vi bare tror på forskjellige ting. Når jeg tenker på blokka der jeg bor, hvor det bor folk fra mange forskjellige steder, så kan jeg ikke *merke* at de tror på forskjellige ting. Men jeg vet det, for jeg spør. Og, det gjør ingen forskjell om de tror på noe annet enn meg. De er mennesker likevel. (Jente, somalisk bakgrunn)

For denne jenta og for mange av de andre barna og ungdommene betydde det lite hva slags religion de andre trodde på. Religion ble i første rekke opplevd som en privat sak, så fremt det ikke hadde praktiske konsekvenser for samvær.

3.4.1.2 Praktiske konsekvenser av religionstilknytning

På noen områder ble det merket forskjell. Det var når religionen fikk praktiske konsekvenser. Det handlet for eksempel om hva slags mat en kunne spise. Det ble registrert at de spiste forskjellig, samtidig som det ble tillagt liten betydning.

Jeg merker litt forskjell når vi er sammen og skal kjøpe mat i storefri. Noen kjøper baguette med skinke, mens jeg tar en banan. Det er greitt, det er min religion. (Gutt, pakistansk bakgrunn)

Også på et annet område ble det merket forskjell. Det gjaldt jenter (ungdom) med muslimsk tilknytning. Ikke alle, men en del blant disse hadde det strengere hjemme enn andre jenter på

samme alder. Noen fikk ikke lov til å være sammen med gutter etter skoletid, noen måtte gå rett hjem etter skolen, noen måtte faste i perioder osv. De strenge reglene ble begrunnet med Koranen, noe som gjorde det vanskelig å protestere. Noen av venninnene som hadde det mindre strengt opplevde dette som et hinder for å være sammen. Jentene klarte likevel å treffes. De møttes på tillatte steder som hjemme hos hverandre og på biblioteket. En annen strategi var å ha venninner på forskjellige arenaer, noe som innebar at en ikke var sammen med de samme på alt, men skiftet etter hva man gjorde og hvor man var.

En jente av norsk bakgrunn hadde opplevd andre former for at religion i noen tilfelle satte begrensninger for samvær. Hun hadde erfaring for at hennes venninner i nabolaget ikke ville være sammen med henne når hun var 'uren' i deres øyne. Da det var få andre jenter i strøket, opplevde hun dette som begrensende på hvem hun kunne leke med.

En ting som er dumt. De får ikke lov til å leke sammen med noen som har rørt en hund. Da må jeg vaske meg først og dusje. Hvis noen har sett meg røre en hund, må jeg dusje før de vil leke med meg, og da kan de bare glemme det. Hvis ikke kaller de meg for 'bled'. Jeg vet ikke helt hva det betyr, men jeg tror sånn uren person. (Jente, norsk bakgrunn).

Denne erfaringen, som er knyttet til at en ved hjelp av religion kategoriserer andre på en negativ måte, ble opplevd som uforståelig. Det innebar bl. a. at jenta foretrakk venner som ikke avskrev henne fordi hun viste at hun var glad i dyr ved klappe hunder. Det uforståelige var forbundet med at de andre jentene gjerne ville leke med henne, men trakk seg unna på grunn av forhold som ikke hadde noe med deres kommunikasjon og samhandling å gjøre.

En annet forhold som hadde betydning for samvær, var at de som var troende, dvs. i stor grad de som hadde minoritetsbakgrunn, var mer opptatt av religion. De brukte tid på å gå i moské, på Koranskole eller i kirken. De var opptatt av at de måtte kunne sin religion for å kunne respektere den. Særlig foreldrene var opptatt av at ungene måtte kjenne sin religion.

Det er viktig å gå på Koranskole *fordi* vi bor i Norge. Det er viktig å vite hva det er å være muslim. Det er mange som sier at de er muslimer, men de vet ikke hva som står i Koranen. Det som er vanskelig ved å være muslim i Norge er å lære alle språkene. Vi må lære norsk, holde ved like morsmålet og lære arabisk for å kunne lese Koranen. (Far, pakistansk opprinnelse)

Å kunne og kjenne til sin egen religion betydde ikke at en ikke var åpen for å lære om andre og ta til seg andre skikker. Noen av barna likte f.eks. KRL-faget fordi de fikk mulighet til å lære hva de andre trodde på i en nøytral sammenheng. Det ble fremhevet som noe av det positive ved å gå på multietniske skoler. De som ikke selv var kristne fikk blant annet vite mer om hva de kristne høytidene stod for. De tok også til seg av hverandres skikker. For eksempel hadde en venninnegjeng med blandet religionstilknytning valgt å gi hverandre julegaver. Også noen av de muslimske familiene feiret litt jul, forstått som at de hadde god mat og at barna fikk gaver. Innlemming av slike 'norske' ritualer kan ses på som et ønske om å gi barna en oppvekst som likner på norske barns, selv om familien ikke skifter religionstilhørighet. Det virket imidlertid som det ikke var så ofte at barn og ungdom med majoritetsbakgrunn beveget seg inn på andre religioners ritualer og feiringer. Enkelte hadde imidlertid vært med på Id-feiring med venner, mens andre hadde deltatt i skolesammenheng.

En annen praktisk konsekvens av religion som ungdommene i drabantbyen var opptatt av, var om det ble tillatt med bønnerop fra moskeen som var under bygging i bydelen. En gutt av norsk bakgrunn var i den sammenheng opptatt av å få uttrykt at han ikke hadde noe i mot andre religioner, men at reglene i Norge måtte følges. Han mente at selv om det kunne oppleves som irriterende å høre på kirkeklokker hver søndag morgen, så var det et utslag av

norsk kultur som vi hadde hatt i flere hundre år. Det var ikke bønnerop. Ungdommene av norsk bakgrunn var relativt åpne i forhold til moskébygget, men de var spente på hvordan moskeen ville bli brukt, om det ble tillatt med bønnerop og hvordan moskeen ev. ville influere på bydelen. Ungdommene med muslimsk bakgrunn var relativt likegyldige til den nye moskeen, da ingen av dem vi intervjuet tilhørte den aktuelle menigheten. En jente fra det tidligere Jugoslavia var på sin side opptatt av at muslimene ikke måtte irritere nordmenn med å eksponere sin religion. Hun var redd for at irritasjonen kunne bli opplevd som en provokasjon, noe hun fryktet kunne føre til krig og vold senere. Utsagnet er et uttrykk for at en tolker samtiden i lys av egne erfaringer, i dette tilfellet fra Balkan. Sett med hennes øyne kunne kampen om det offentlige rom i Oslo, mellom muslimer og kristne, fortone seg som en trussel. Andre kan tolke det samme som et utslag av at ytringsfriheten fungerer.

I overveiende grad ble det fremhevd som positivt å ha en blandet vennekrets i forhold til å lære om andre religioner og kulturer. Det virket som en del barn og ungdom med minoritetsbakgrunn var opptatt av å lære om norske, kristne høytider og ritualer. Et motivasjonsgrunnlag var at de hadde et ønske om å forstå mer av det samfunnet de var og skal være en aktiv del av. Barn og ungdom med majoritetsbakgrunn er på sin side ikke avhengige av å forstå minoritetskulturene for å kunne fungere i samfunnet. De kan på mange måter velge hvor mye de vil involvere seg. Det kan være en grunn til at barn og ungdom med majoritetsbakgrunn, som i denne undersøkelsen fremstod som lite religiøst opptatt, ikke var så veldig nysgjerrige på de andres religion. De var forholdsvis tolerante og kanskje litt likegyldige så lenge det ikke angikk dem. Ved bygging av moské i det ene nærmiljøet, ble imidlertid ungdommene her mer oppmerksomme på at de hadde ulik religion og at muslimer som kristne kan ha behov for å uttrykke sin religion offentlig. Ungdommene i sentrum var ikke opptatt av moskeer. Sentrum hadde lenge vært et sentralt område for ulike muslimske moskeer, og moskeer ble ikke opplevd som truende. Det var normalt.

3.4.2 Bursdagselskaper

En arena som skiller seg på alle måter fra religion, er feiring av bursdag. Mens religion handler om ens forhold til gud og hvordan dette reguleres, handler bursdag om relasjoner og mulighet til å fremheve seg selv i en sosial krets ved hjelp av feiring og ritualer. I norsk sammenheng er det en tradisjon å feire barns bursdager, mens det er liten fokus på å feire f.eks. navnedager. Bursdagsfeiring kan enten være med venner eller med familie eller begge deler. Vi har vært opptatt av om norske barn som vokser opp i multietniske barne- og ungdomsmiljø holder denne skikken ved lag, om den omformes, og om andre har liknende skikker eller plukker opp den norske. For å få vite noe om dette har vi spurt 12-åringene om og hvordan de feirer bursdagen sin, og om de blir invitert i andres bursdager. Bare et av de 25 barna fortalte at han ikke feiret bursdag fordi mor hadde forklart at det ikke var bra i forhold til religionen. Et par andre barn fortalte at de feiret bursdagene sine før når de var mindre, men ikke nå lenger.

Alle de andre feiret bursdagene sine, enten med familien, med venner eller begge deler. Det som er interessant med bursdagfeiring som fenomen, er at det handler om å invitere andre inn i privatsfæren. Det kan på mange måter ses som et uttrykk for om samhandlingen barna i mellom bare foregår på offentlige, nøytrale arenaer, eller om samhandlingen også har en slik karakter at de blir invitert i og deltar i hverandres private feiringer.

3.4.2.1 Bursdag med venner

Mange feiret bursdag med venner utenfor hjemmet. Da gikk de på offentlige steder som lå i nærmiljøet. De som bodde i drabantbyen gikk på bowling, pizza- og andre spisesteder i nærmiljøet. De som bodde i byen gikk på kino, Oslo City og pizzasteder. Og alle sammen gikk på McDonalds. Det var flere grunner til å feire bursdagen utenfor hjemmet. En grunn var at mange hadde liten plass hjemme. En annen at det var stas. Dessuten var det fordelaktig fordi man slapp å forholde seg til at barna ikke alltid spiste samme mat. Muslimske barn skal f.eks. ikke spise pølser med svinekjøtt. På McDonalds kunne de imidlertid velge. Noen spiste hamburger, mens andre spiste fishburger. Et annet fortrinn var at McDonalds eller Peppes Pizza var nøytral grunn. Her var det ikke familien som laget bursdagen, det var et standardisert opplegg som gjaldt for alle og som barna stort sett satte pris på.

Andre feiret hjemme med venner. Da hadde de forskjellige leker, de sang og gjemte godteri. En variant av å ha bursdagen hjemme, var å leie lokale i borettslaget. Da fikk de større plass, kunne invitere flere barn og leke leker som tok plass, som f.eks. stolleken. De som hadde leid lokale i borettslaget var opptatt av at når de fikk så stor plass, så slapp de å prioritere noen gjester fremfor andre. Slik sett hadde denne praksisen en inkluderende konsekvens blant barna i området. Det var plass til flere enn bare de beste vennene.

Et interessant trekk som kom fram ved hjemmebursdagene, var at det virket som serveringen var konsentrert om kaker. Det betydde at mange hadde løst problemet med at noen spiser pølser og andre ikke. Når det ikke ble servert kjøttmat, behøvde en ikke å skjele til hvem som kunne inviteres av hensyn til maten. Det virket som det var mer vanlig med denne typen blandete bursdager i drabantbyen enn i sentrum. Barn av norsk bakgrunn inviterte like gjerne gjester med annen bakgrunn som andre norske.

Jeg pleier å være i bursdag hos utenlandske venner. Det er ikke noe særlig forskjell på deres og norske bursdager. (Jente, norsk bakgrunn)

I sentrum virket det som det var både blandete selskaper og i noen tilfeller bare en gruppe. En jente med pakistansk bakgrunn fortalte at til den første bursdagen hun feiret i den nye blokka, inviterte hun de andre jentene på passende alder som bodde der. Det var en måte å bli kjent på.

På den siste bursdagen min hadde jeg også noen norske, for da hadde vi nettopp flyttet inn i blokka. Men en pakistansk jente som jeg kjenner har bare pakistanske jenter på besøk. (Jente, pakistansk bakgrunn).

En annen jente var opptatt av at det ikke var noe vits å invitere norske jenter i bursdagen sin fordi de ikke spiste pakistansk mat. Dette inntrykket stemte overens med opplysninger som kom fram i forbindelse med en pakistansk kvinnegruppe knyttet til Primærmedisinsk verksted i Gamle Oslo. Her ønsket kvinnene å lære hvordan man gjennomfører en 'norsk bursdag' og hva som serveres. De hadde opplevd at norske barn ikke ville komme i deres barns bursdag, fordi det ble servert pakistansk mat og fordi ritualene ikke var som i norske bursdager.

Jeg er ikke hjemme hos norske barn, men har fått komme noen ganger når de har bursdag. Når jeg har bursdag inviterer jeg ikke norske fordi de ikke spiser pakistansk mat. Jeg tror kanskje maten er for sterk for dem. Jeg inviterer jenter fra klassen og de som bor i annen etasje. Når jeg er i norske bursdager spiser jeg heller ikke alt. Jeg spiser noen ganger pizza og så liker jeg veldig godt bløtkake. (Jente, pakistansk bakgrunn)

Noen bursdager ble altså feiret innen egen gruppe for å kunne gjennomføre feiringen på egen måte, uten at det ble stilt spørsmål ved maten eller andre ting. Andre barn ble invitert til norske barn, men takket nei. Noen hadde bursdagselskap, men inviterte ikke venner fra klassen.

Når vi inviterer er det barn i gården, ikke jenter fra klassen, bare Rukshana. De andre hadde ikke tid tror jeg. Jeg tror de andre jentene i klassen feierer bursdag. En inviterte meg en gang, men jeg kunne ikke. Jeg skulle et annet sted. (Jente, pakistansk bakgrunn)

I de områdene vi har vært inne i bodde det få norske barn. Det betydde at det var vanskelig for barn av norsk bakgrunn å bare invitere andre norske barn. Det var ingen som bemerket dette som noe problem. Barn av norsk bakgrunn inviterte vennene sine, uten tanke på hvor de kom fra.

3.4.2.2 Bursdag med familien

Det virket som de fleste også feiret bursdag med egen familie. Noen barn av minoritetsbakgrunn feiret bare bursdagene i familien. Det barna selv la vekt på i denne sammenheng, var at de fikk god mat og gaver. Barna som bare feiret familiebursdag, virket ikke å savne vennebursdager. Det de var opptatt av var at de ble satt pris på og feiret.

Jeg feierer bursdagen min med foreldre og søsken. Mor lager favorittrettene mine. Kebab, potetnan eller andre ting. Jeg får gaver av søsknene mine og vi leker. Jeg pleier ikke invitere venner, men mange kommer og gratulerer. (Gutt, pakistansk bakgrunn)

En far av pakistansk bakgrunn fortalte at når barna hadde bursdag, kom naboer innom for å gratulere og gi gaver. Naboene hadde ulike bakgrunner, inkludert norsk. Han fortalte at dette var blitt en slags tradisjon i oppgangen som bidro til at de trivdes godt og ikke ønsket å flytte.

Det virker ikke som bursdagfeiring er spesielt norsk. De aller fleste som er med i undersøkelsen markerer dette på en eller annen måte. Det som skilte var formen. Ikke underlig feiret tradisjonelle familier på sin måte, mens familier som var åpne for nye impulser kunne feire på flere måter. En gutt fortalte fra han var liten. Da hadde det vært stor fest på familiens restaurant. Det husket han som en viktig opplevelse.

Oppsummert kan det virke som de som inviterte venner med blandet bakgrunn, feiret bursdagen sin på en forholdsvis nøytral måte. Enten hadde de kakefest hjemme innenfor et kjent mønster, eller de gikk ut på et nøytralt sted som McDonalds. Dette skjedde like ofte blant barn med etnisk minoritetsbakgrunn som blant barn av norsk bakgrunn. De som feiret innen egen gruppe feiret annerledes. Det mest forskjellige var maten, og de lekte ikke nødvendigvis de 'norske' lekene.

3.5 Hva kjennetegner barn og ungdoms valg av omgangskrets?

Hvem man leker med eller er sammen med på fritiden bestemmes av flere forhold. Jo mindre man er, jo større innflytelse har foreldrene på omgangskretsen og hva en gjør. Barna og ungdommene i denne studien var så store at de hadde stor grad av kontroll over sin egen fritid, i overensstemmelse med foreldrene. Et sentralt tema som kom fram i intervjuene når det gjaldt hva som knyttet barn og ungdom til hverandre, var at de var opptatt av hva de hadde felles. Det var det de selv definerte som felles og som vesentlig, som bandt dem sammen.

Disse funnene er ikke enestående i norsk sammenheng. Liknende tendenser har kommet fram i en studie av hvordan voksne samhandler i multietniske boligområder (Søholt, 1994) og i studier av hvordan barn med etnisk minoritetsbakgrunn velger venner og omgangskrets (Høgmo, 1990, Langaard, 1998). Nedenfor er det oppsummert hva som ser ut til å kjennetegne barn og ungdoms valg av omgangskrets og venner. Punktene er ikke gjensidig utelukkende, men overlappende. Hva som har størst betydning vil variere fra person til person.

3.5.1 Felles oppvekstmiljø

Felles oppvekstmiljø betyr felles rammer for oppveksten og at barn og ungdom ferdes i og kjenner til det samme området. De som bor i samme blokk eller kvartal vet om hverandre, og kjenner til de voksne, i alle fall de som har markert seg positivt eller negativt overfor barna. De har felles opplevelser av hva og hvem som oppleves som farlig og skummelt. I begge områdene var det slik at 12-åringene i hovedsak lekte med de som bodde i nærheten. Barna følte en slags tilhørighet med de som bodde i samme blokk, gård eller kvartal. I denne sammenheng har sammenslåing av bakgårder til felles gårdsrom hatt stor betydning for ungene. De har både fått et sted å være og flere å være sammen med.

Vennene mine bor i samme blokk. Det er noen jeg leker mye med. De jeg ikke er venner med er enten frekke eller de bor ikke i blokka. Når jeg leker sammen med norske barn kan vi skrike mer, for da klager ikke foreldrene til de norske barna.

Når vi er sammen er vi på lekeplassen i bakgården. Der er det mange å leke med, men det er få lekestativer. Det blir dårlig plass og lett krangling når det kommer mange andre barn. Vi er ikke så mye ut på gata. Der er det folk vi ikke kjenner og som er frekke. Noen erter oss og sier at vi ikke kan norsk. (Jente, pakistansk bakgrunn)

Det kom fram at det var forskjell på de som bodde i samme blokk eller gård og 'de andre'. Forskjellen var knyttet til det å kjenne til og vite hvem de andre var. Det kom fram en opplevelse av å være i samme båt, når barn og ungdom bodde på samme sted og var i samme alder. De hadde hverandre å velge blant for å finne noen en kunne være sammen med.

For ungdommene var det et annet aspekt som ble trukket fram. De hadde alle sammen vokst opp i et multietnisk miljø, noe som skilte dem fra mange andre ungdommer. Det som fremsto for dem som normalt, var for andre spesielt. Det merket de når de oppholdt seg i andre miljøer, som blant slektninger, på videregående skoler i andre deler av byen eller i andre ungdomsmiljøer.

3.5.2 Felles interesser og aktiviteter

Jeg får mine venner på steder hvor andre holder på med de samme tingene som jeg er opptatt av. (Gutt, pakistansk bakgrunn)

Denne gutten var opptatt av at det ikke var så mange å leke med hjemme i gården, men at han fikk venner som gikk på samme Koranskole eller som holdt på med samme kampsport. Disse vennene var han sammen med der, de gjorde ikke andre ting sammen. Vennene var arenaspesifikke.

Dette trekket gikk igjen blant flere. Ved siden av at barna, og kanskje i sær ungdommene hadde en eller noen bestevenner/venninner, gikk det fram at de fikk venner som holdt på med

og likte det samme som dem selv. Det betydde at en fikk venner på mange og ulike arenaer knyttet til bestemte aktiviteter. Noen venner var de samme på flere arenaer, mens andre var knyttet til spesielle aktiviteter. For eksempel kunne venner fra skolen også være blant dem en var sammen med etter skoletid og på fotballbanen, men det behøvde ikke være det.

Blant ungdom var det viktig både å holde på med de samme tingene og være opptatt av samme ungdomskultur, som f.eks. at de likte samme type musikk eller filmer.

3.5.3 Felles verdier og felles humor

Selv om barna og ungdommene valgte venner blant de som bodde i nærheten og blant dem som likte å holde på med det samme som dem selv, foregikk det likevel en seleksjon. Det handlet om at de som valgte hverandre som venner, hadde liknende verdigrunnlag. Blant barna og ungdommene dreide det seg ikke om abstrakte verdier som f.eks. religion, men konkrete verdier som hadde betydning for hvordan en forholdt seg til vennskap. Det ble opplevd som viktig at vennene forsto det samme med å være ærlige og lojale overfor hverandre, at de ikke løy og sladret og at de forsto noe av det samme med respekt. Det ble også trukket fram at det var viktig å ha samme humor.

3.5.4 Liknende hjemmesituasjon

For å være venner må det være praktisk mulig å være sammen. For vennskap som utspilte seg i nærmiljøet, hadde det derfor betydning at barn og ungdom hadde omtrent samme regler hjemme i forhold til utetider og hva de fikk lov til å gjøre. For eksempel var det noen som fikk lov til å være ute lenge, men de måtte være i nærheten av hjemmet. Andre måtte inn tidligere, men fikk lov til å gjøre flere forskjellige ting. Noen hevdet at barn og ungdom av minoritetsbakgrunn fikk være ute lenge, mens foreldre med slik bakgrunn opplevde at de var strengere enn mange norske foreldre på dette området. Norske barn opplevde det annerledes.

Vi har mye strengere foreldre. Vi må være hjemme til faste tider, men vi får lov til å være med på mer, ha på oss hva vi vil. De får ikke lov til å være med på diskotek eller spise grisekjøtt, men har det ikke så strengt i forhold til tider. (Jente, norsk bakgrunn)

Noen av jentene med minoritetsbakgrunn fortalte at de ikke fikk lov til å leke med gutter etter at de ble kjønnsmodne. Det fikk betydning også for deres mulighet til å leke med andre jenter som ikke hadde denne begrensningen. Blant jentene på ungdomsskolen var det noen som var venninner nesten bare i skoletida, fordi de hadde vanskeligheter med å treffe hverandre på ettermiddagen. Dette var ikke fordi de bodde langt fra hverandre, men fordi de ikke fikk lov til å gjøre så mye av de samme tingene. For jenter av minoritetsbakgrunn, og kanskje særlig for noen av pakistansk bakgrunn, var det f.eks. slik at de på fritid var mest sammen med andre jenter som hadde det som dem hjemme. Venninnene var akseptert av foreldrene og venninnene i mellom behøvde ikke å forklare for hverandre hvilke verdier og skikker de hadde å forholde seg til. Dette er den samme begrunnelsen som en jente av norsk bakgrunn bruker når hun skal fortelle hva hun har felles med bestevenninnen.

Vi er venner fordi hun er litt sånn som meg. Vi har det ganske likt. Moren og faren hennes er også skilt. Vi er begge norske og har de samme prinsippene når det gjelder å være ute og gjøre lekser og sånn. En annen jente som bor her må gjøre mye mer lekser og øve selv om det ikke står på

lekseplanen. Og så må hun gå på skole i helgene også. Da lærer hun arabisk. (Jente, norsk bakgrunn)

Liknende hjemmesituasjon fulgte ikke nødvendigvis etniske grupper, men hadde mer å gjøre med å høre til i liknende sosio-økonomiske lag. For eksempel kunne foreldre med ulik bakgrunn ha liknende utdannelsesnivå, liknende inntektsnivå eller være orientert mot de samme tingene i forhold til barns oppvekst og fremtid (Søholt, 1994). Av dette følger at barn og ungdom ikke nødvendigvis omgås fordi deres foreldre har samme opprinnelse, men fordi foreldrene var opptatt av lignende ting i forhold til egne barn, som f.eks. aktiv fritid.

3.6 *Multi-identiteter*

Barn og ungdom valgte hverandre ut fra hva de opplevde å ha felles. Hva som ble opplevd som felles varierte fra situasjon til situasjon, eller fra arena til arena. De inngikk i mange og ulike relasjoner. Hvem de var sammen med kom an på den konkrete situasjonen. På fritiden var de sammen med dem som bodde i nærheten, dem de likte og de som holdt på med det samme som dem selv. For hverandre ble de ikke Ali og Fatima fra Pakistan og Ola og Kari fra Norge. De fremsto snarere som sammensatte personer som hjalp hverandre med lekser, som gikk på skøyter sammen, som var hyggelige å være sammen med osv. Overfor hverandre fikk de på den måten mange og sammensatte identiteter. De fikk multi-identiteter, hvor de hadde mye felles og noe forskjellig. Det gjorde at det var vanskelig å støte noen bort fordi de var muslimer, pakistanske, norske eller flyktninger. For ved siden av å ha forskjellig etnisk bakgrunn og forskjellig historie i Norge, så hadde de så mye annet som var felles, blant annet at de bodde i samme område og gikk på samme skole. Forfatteren Amin Maalouf sier i et intervju i Morgenbladet 27.10.00 at:

‘...vi må ikke tvinge folk til å velge mellom elementer i sin identitet, og pådytte dem våre kulturelle standarder. Det multikulturelle samfunn er kommet for å bli, for et fritt demokratisk samfunn kan ikke omgjøres til en festning. Innvandrere bør gis mulighet til å leve ut sin doble tilhørighet, for bare hvis de slipper å dekke til sin opprinnelige kultur vil de kunne identifisere seg med den nye. Samfunnet må gi klare signaler om at det aksepterer sitt mangfold, og at fremmedkulturell bakgrunn ikke er noe man skal gjemme bort eller skamme seg over.’

Maaloufs forståelse av et velfungerende multi-etnisk samfunn er altså at man ved å få uttrykke sin forskjellighet, kan identifisere seg med storsamfunnet som man er en del av. Behovet for å bli akseptert var også det sentrale i hva konfirmantene på Røst var opptatt av i forhold til egen livskvalitet, nemlig at de måtte bli *forstått og godtatt* som de personene de var.¹¹ Selv for norske ungdommer i en norsk sammenheng, ble ikke dette tatt for gitt.

Maaloufs utsagn om aksept innebærer at det ikke er grunn til å frykte a priori det og de vi opplever som ‘fremmede’ og ikke forstår umiddelbart. Å akseptere mennesker fra fremmede kulturer betyr likevel ikke for Maalouf å akseptere alt hva denne kulturen står for. Sett i relasjon til barna og ungdommene i undersøkelsen var de vant med å inngå i en multi-etnisk sammenheng. De opplevde ikke å møte hverandre som fremmede kulturer, men som mennesker, selv om de ikke kjente hverandre personlig. Når de valgte kamerater og venner, handlet det ikke om å velge bort de som var annerledes sett i forhold til opprinnelse og kultur, men snarere om å velge til seg det som ble opplevd som gjenkjennelig. Det gjenkjennelige var knyttet til hva de likte, hva de var opptatt av, hva de holdt på med, hvor de bodde osv.

¹¹ Se innledningen.

Hudfarge og etnisk opprinnelse var likevel gjenkjennelig og svært kjent blant barna og ungdommene, men det hadde liten relevans i omgangen dem i mellom. Hudfargen hadde ingen betydning i forhold til hvor grei eller ikke en var. Når barn og ungdom ble kjent og var sammen, mistet de grove kategoriene betydning.

Fordi barna og ungdommene kjente hverandre fra mange og ulike situasjoner, ble det nyansene og det særegne som gjorde dem til personer for hverandre. Mens det særegne lå til grunn for valg av venner, var det de opplevde å ha felles (bosted, skole, interesser, verdier, sosio-økonomisk bakgrunn) utgangspunktet for å treffes.

Vennskap og relasjoner var i stor grad knyttet til bestemte arenaer eller situasjoner. Man var ikke sammen om alt, men i bestemte sammenhenger. Hver situasjon eller setting hadde sin omgangskrets og sine normer for samvær.

3.6.1 Ingen skiller seg ut fordi alle er forskjellige

Barna og ungdommene fremsto med multi-identiteter. Ingen var like, selv om de hadde mye felles. Og det er kanskje det som er noe av det spesielle med disse barne- og ungdomsmiljøene. Alle var forskjellige, samtidig som ingen skilte seg ut nettopp fordi alle var forskjellige. Det var ingen enhetlige og dominerende miljøer å skille seg fra. Det gjaldt bakgrunn, hvordan en så ut og hva en gjorde på fritiden. Det var lite press på å ha de samme klærne, selv om mange av jentene var opptatt av klær og moter. På ungdomsskolen, var det også en viss opptatthet av å ha kule klær blant noen. Fraværet av konformitetspress var spesielt noen av foreldrene opptatt av. De mente det hadde en stor økonomisk betydning for dem at ungene ikke maste om å få de samme klærne som vennene. Det samme gjaldt hva man holdt på med i fritiden. Interesser og aktiviteter ble ikke klassifisert som bedre eller dårligere, i den forstand at en burde holde på med noe bestemt. Forskjeller ble registrert, men de betydde ikke noe i forhold til hvordan andre ble vurdert. Det var akseptert at man hadde noen felles interesser, samtidig som en hadde andre interesser som vennene ikke var opptatt av. Det ga stort spillerom og lite konformitet.

4 Opplevelse av det sosiale bomiljøet

I tillegg til å få kunnskap om hvordan barn og ungdom i multietniske boligområder forholder seg til hverandre, har det vært et mål å få fram hvordan de opplever eget bomiljø, ut fra en forståelse av at barn og ungdom er en del av et større miljø. Ved å se på bomiljøet, vil en få fram hvordan barn og ungdom opplever at voksne forholder seg til dem generelt og til barn og ungdom med etnisk minoritetsbakgrunn spesielt. Samtidig kan en få belyst i hvilken grad barn og ungdom selv opplever bomiljøet som viktig i forhold til egen trivsel. Et annet trekk som er viktig for oppfatningen av eget bomiljø, er den utenforståendes blikk, helt uavhengig av hvordan området oppleves av de som bor der. Det påvirker barn og ungdoms opplevelse av seg selv og området de bor i.

4.1 Andres opplevelse av boligområdene

Sentrumsområdet ble opplevd som attraktivt av andre i den forstand at det var stor tilflytting av unge mennesker. Det var også ofte omtaler av området i avisene som trendy og attraktivt. Barna og ungdommene opplevde i liten grad at dette var deres virkelighet. De opplevde snarere at det nye og trendy fratok dem deres område. Det var de andre og nye beboerne i strøket som ga det dets karakter. Drabantbyområdet var ikke på samme måte gjenstand for positiv omtale i media og var ikke attraktivt for unge og trendy mennesker. En far fortalte at han var provosert over at så mange som selv ikke bodde i området, var kritiske. Spesielt var han opptatt av at offentlig ansatte i bydelen og lærere uttalte seg negativt. Han opplevde det som urimelig at de som jobbet i bydelen, men selv ikke bodde der og kjente til hvordan hverdagen fungerte utenfor skole- og arbeidstid, ikke deltok i å bygge opp bydelen og skape en lokal kultur. Bortsett fra de som hadde vokst opp i den eldste bebyggelsen i området, var det få som med stolthet sa at de følte seg hjemme og var fra bydelen. At bydelen manglet både kultur og historie var i følge denne faren hovedproblemet lokalt, det gjorde det vanskelig for ungene å utvikle en positiv tilhørighet til området. Mangelen på kultur ble også opplevd som et hinder i forhold til alle som flyttet til bydelen, i den forstand at de ikke flyttet til et miljø med eget særpreg som de kunne bli en del av. Det gjorde det vanskelig å bygge opp lokal identitet og tilhørighet.

Det er det største problemet her. Det er ingen kultur, det er ingen historie. Jeg og kona er vokst opp hvert vårt sted på vestlandet og vi har et forhold til de stedene som er helt annerledes. Ungene har ingen slik tilhørighetsfølelse til dette stedet som de er vokst opp. Den yngste sier hun er fra Bergen og halvt fra Oslo. Men hun er ikke fra Bergen i det hele tatt, det er det kona mi som er. Nei, ungene er Oslo-folk, men de er ikke noe stolte av å være herfra. I perioder har de syntes det har vært fælt å gå på skolen. Ikke fordi de har blitt mobba, men fordi det har blitt oppfattet som et problemområde, som et ressurssvakt område. Det har de nok følt på kroppen. Det har heldigvis begynt å snu de siste årene. (Far, norsk bakgrunn)

Ungdom av minoritetsbakgrunn opplevde på sin side å bli doblet stigmatisert når de var utenfor egen bydel. De opplevde at folk som hadde tilhørighet andre steder hadde stereotype og negative bilder både av dem og av området der de bodde. Det vanskelige var at dette 'utenfra' bildet ikke stemte med deres egen oppfatning av seg selv og av nabolaget, samtidig som de andres bilder hadde gjennomslag i offentligheten. Selv om det handlet om ungdommenes virkelighet, var de maktesløse i forhold til hva slags bilder som ble skapt av dem av andre.

4.2 *Forholdet til naboene*

De aller fleste som var med i undersøkelsen bodde i flerfamiliehus og levde tett på andre. Naboene i blokka eller bygården hadde betydning for hvordan barn og unge opplevde eget bomiljø, og om de trivdes eller ikke. De som bodde i byen fortalte om hvor mye bedre det var før. Da bodde det flere barn der, alle vennene deres, nå var det bare noen igjen. Venner og naboer hadde flyttet ut i drabantbyene og blitt 'stovnerpakistanere'. Mange av de norske barndomsvennene hadde også flyttet ut. Inn flyttet unge studenter eller unge voksne, de fleste uten barn. Barna og ungdommene opplevde de nye innflytterne som fremmede.

Det er mange fra Frogner som flytter hit. De er innvandrere her. De synes sånne som Rafshan er eksotiske, men de har ingen kontakt. De synes ikke jeg er eksotisk. De nye tar over hele kvartaler og lager kafeer over alt. De invaderer området. (Jente, norsk bakgrunn)

Flere barnefamilier flytter ut. Det er tåpelig å kalle dette for et flerkulturelt bomiljø nå. Det er blitt et ganske homogent, hvitt og relativt pengesterkt miljø. (Mor, norsk bakgrunn)

Andelen beboere med minoritetsbakgrunn varierte i de to områdene. I sentrum var det forskjell mellom gater, kvartaler og i de enkelte bygårdene, og i drabantbyen mellom borettslag og blokker, rekkehus og småhus. Det hadde som konsekvens at informantene opplevde sitt nære bomiljø forskjellig i forhold til multietnisitet. I tillegg var det stor variasjon i sosialt miljø og forhold mellom naboer. I denne undersøkelsen er det spesielt forholdet mellom beboere av ulik bakgrunn vi har vært opptatt av. En del av dem med minoritetsbakgrunn merket for eksempel godt om deres norske naboer likte utlendinger.

Jeg har bodd i den samme gården i hele mitt liv og før var det fint her. Da bodde alle vennene mine her. I dag bor det for det meste norske i gården, i tillegg til en annen marokkansk familie og noen få pakistanske. Ved siden av har vi en norsk nabo. Jeg forsøker å hilse på dem, men de ser bare rart på meg, som om jeg har gjort noe galt. Men jeg hilser likevel. Jeg tror rundt 40 % av de norske som bor der jeg bor hater utlendinger. De andre er ok. (Jente, marokkansk bakgrunn)

Naboene våre er veldig snille og litt rare. Når de trenger noe hjelper vi dem. Vi hilser bra til hverandre. Det er veldig bra. Vi leker av og til sammen i gården. De andre vennene mine bor rett over gata. Jeg er mest sammen med dem på skolen. (Jente, pakistansk bakgrunn)

Omgangen og kontakten mellom naboer, som voksne og barn og voksne i mellom, vil naturlig nok variere. Fra foreldrene kom det fram ulike holdninger til naboene. Mennesker av marokkansk bakgrunn hadde for eksempel tradisjonelt et spesielt forhold til naboer. Det ble fortalt at i Marokko kom naboene først når det gjaldt respekt. Det betydde i praksis at naboer ble invitert før familie og andre venner. For de som bodde i Norge og som hadde brakt denne skikken med seg, innebar dette at de prøvde å ha kontakt med naboene. En far fortalte at han inviterte naboer av norsk bakgrunn for å spise sammen. Han serverte både norsk og marokkansk mat. Foreldre av pakistansk bakgrunn har på sin side fortalt at det står i Koranen at den som hilser først, blir tilgodesett av Allah. En far av tyrkisk bakgrunn understreket betydningen av naboskap på en annen måte. Han sa at man tror man kjøper en bolig, når du kjøper en nabo, inneforstått at trivselen vil være knyttet til konkrete naborelasjoner, mer enn til den fysiske boligen (Søholt, 1994, s. 47). Dette innebærer at det er mange som har brakt med seg oppfatninger om betydningen av naboskap og skikker som legger vekt på adferd som kan legge grunn for gode relasjoner mellom naboer. Andre var mindre opptatt av naborelasjoner. De fleste ville likevel gjerne ha et godt forhold til naboene, hvis det lå til rette for det. Det var likevel få som tok aktiv kontakt for å bli kjent med naboene, men de var åpne for at det kunne skje når anledningen bød seg.

Jeg har jo også invitert min pakistanske nabo på julaften fordi jeg synes det var synd at han satt alene. Og jeg synes det er spennende å høre om andre kulturer. Men det var ikke for å være spesielt snill fordi han er innvandrere, men fordi han er et menneske. Jeg sa i fra at vi ikke ville endre menyen, men at han var hjertelig velkommen (latter). Det var litt sånn at jeg traff ham i trappa og så spurte jeg om han ville komme. Han ble veldig glad, for da fikk han gitt meg alt baconet han hadde fått på jobben. (Mor, norsk bakgrunn)

Slike handlinger vil ha betydning for barn. På en trygg arena, nemlig hjemme og på julaften, fikk de oppleve at foreldrene inkluderte andre mennesker, i dette tilfellet naboer, med annen bakgrunn enn dem selv. Som sentrale rollemodeller kan slik atferd ha stor betydning for å alminneliggjøre barn og ungdoms vurdering av mennesker med annen bakgrunn enn dem selv. Motsatt atferd kan på sin side virke omvendt. En mor med afrikansk bakgrunn hadde inntrykk av at nordmenn ikke ville ha kontakt med naboene sine. Hun hadde aldri opplevd at norske naboer hilste eller var interessert i kontakt. De så henne ikke. Dette hadde hun tatt konsekvensen av og hun hilste heller ikke. Hun deltok heller ikke på dugnader eller noe annet som foregikk i borettslaget. Dette til tross for at hun var en sosial person, snakket flytende norsk og deltok aktivt i foreldresammenheng på skolen. Mangel på kontakt med naboene spilte over på datteren. Det var ingen voksne i oppgangen datteren kunne henvende seg til om hun hadde behov for hjelp når mor ikke var hjemme. Andre igjen fortalte at de ikke hadde kontakt med norske naboer, mens 'utlendingene' kjente hverandre.

En familie av pakistansk opprinnelse, som hadde flyttet til drabantbyen midt på 90-tallet, hadde på sin side tatt aktiv kontakt med naboene i blokken. De hadde kontakt med andre familier med pakistansk bakgrunn, en chilensk og en afrikansk familie. Moren fortalte at de også hadde mye kontakt med et eldre, norsk ektepar. Det norske ekteparet hadde ikke selv familie i nærheten, og en av døtrene hennes likte godt å besøke dem. Strategien til denne pakistanske familien var å delta på ulike arenaer i bomiljøet. I tillegg til at de likte aktivitet, var hensikten å bli kjent med forholdene lokalt og på den måten bli tryggere i forhold til barna.

4.2.1 *Hvordan naboene er 'inni', betyr mer enn hvor de kommer fra*

I forhold til naboskap la ungdommene vekt på at det ikke var nasjonaliteten som betydde noe, men hvordan folk var inni, dvs. hvordan de forholdt seg til de andre i miljøet. En ung gutt som bodde i blokk, ga følgende frie beskrivelse av miljøet der:

Både norske og utenlandske familier bor her. Postkassa er preget av rare og merkelige navn som Hoang, Bringsli eller Ullah Khan Zafer Morto. På vei inn i oppgangen hører man indisk og vietnamesisk overdøve hverandre. Videre inn i heisen lukter man en herlig blanding av hvitløk, poteter og ris. En vietnamesisk femåring dukker opp og roper: 'Dou mæ kang kækk!!' til en pakistansk gutt. Den pakistanske gutten svarer 'Ben-chad puoddy andia ikke lek kjekkas.' Ut og inn av inngangsdøra går norske og vietnamesiske, pakistanske, chilenske med mer. Man ser stadig pakistanere i tradisjonelle klær. De er veldig hyggelige, hilser og smiler hele tida. (Gutt, vietnamesisk bakgrunn)

Denne ungdommen opplevde tydeligvis det multietniske miljøet som inspirerende. Han var ikke alene om en slik holdning. Barna og ungdommene var i overveiende grad positive til å være del av et multietnisk miljø, til tross for varierende erfaringer.

En ung gutt med marokkansk bakgrunn opplevde at det var fint å bo der han bodde, fordi han hadde så hyggelige naboer. Foreldrene hans hadde kontakt med de andre voksne og han gikk

selv mye på besøk. En pensjonist av norsk bakgrunn var en god venn. Han var mekaniker og hjalp ham med å reparere sykkelen.

4.2.2 Eldre og norske naboer – mest negative

For barn og ungdom i mellom var bakgrunn en lite relevant kategori i forhold til deres samhandling. Fra eget nabolag kunne de imidlertid oppleve negative reaksjoner fordi de hadde minoritetsbakgrunn. Det var spesielt noen eldre naboer av norsk bakgrunn som ga uttrykk for å ikke like utlendinger. Fra barna og ungdommene kom det fram at de eldre generelt ikke likte ungdommer, og spesielt ikke barn og ungdom med utenlandsk bakgrunn.

Jeg synes ikke det bør være rasister (der jeg bor). Det er flest eldre som ikke liker utlendinger og lager bråk. Det er noe av det verste jeg vet her. (Stil, jente, marokkansk bakgrunn)

En annen fortalte hvordan han opplevde forskjellsbehandling av naboene. Når hans venner ventet på ham i oppgangen, ble de ofte jagd ut av norske naboer. De jaget derimot ikke bort norske ungdommer som ventet på sine norske kamerater. Naboene ble opplevd som å være mer skeptiske overfor ukjente mennesker med minoritetsbakgrunn enn mot nordmenn. Fra foreldre kom det fram at intolerante og 'smårasistiske' naboer var lite ønskelig generelt, og spesielt i forhold til ungene. Foreldre med minoritetsbakgrunn understreket at både de selv og barna måtte være nøyere enn nordmenn på å følge regler og normer i bomiljøet for å bli akseptert.

4.2.3 Faktorer som har betydning for det sosiale miljøet

Nabolagene som disse barna og ungdommene var en del av, varierte i forhold til etnisitet og i forhold til sosialt miljø. På bakgrunn av intervjuene kan vi ikke trekke bastante slutninger om at det er liten kontakt og avstand mellom naboer med ulik bakgrunn i denne typen nabolag, eller omvendt, at kontakten blomstrer i etnisk, blandete nabolag. Det vi derimot vet, er at sosialt miljø i en oppgang, en blokk eller en bygård i stor grad er avhengig av hvordan nøkkelaktører som styre og vaktmester forholder seg til beboerne (Ekne Ruud, 2001) og hvordan naboer møter hverandre som enkeltpersoner. Samtidig styrker denne undersøkelsen tidligere undersøkelser om at beboere av norsk og annen opprinnelse ønsker ulike former for nabokontakt (Stamsø, 1999, Krogh, 1999 og Ekne Ruud, 2001). Mens beboere av utenlandsk opprinnelse ofte er opptatt av å etablere meningsfulle relasjoner i nabolaget, kan det se ut til at beboere av norsk bakgrunn er mer interessert i en uforpliktende, løs og tilfeldig kontakt, ofte begrenset til å hilse. Barn og ungdom i undersøkelsen som erfarte å bli akseptert av naboene, opplevde og behandlet dem tilbake som mennesker de tok hensyn til. Omvendt, der barn og ungdom ble møtt med skepsis og mistenksomhet, følte de liten eller ingen forpliktelse til å vise omtenkksomhet og høflighet.

Naboer kan fungere som et slags mellomland mellom den private familien og det offentlige rom. For en del kan dette mellomlandet fremstå som en prøve på hvordan barna og ungdommene vil oppfatte holdninger til seg selv, i det større samfunnet. Negative erfaringer knyttet til opplevelser som tolkes som rasisme, kan sette spor som gjør en skeptisk når en møter mennesker fra liknende grupper i andre situasjoner.

4.3 *Rasisme?*

Rasisme her? Nei, her erter de deg hvis du snakker en annen dialekt, så jeg måtte legge om til Oslo-væring. Barn som snakker dårlig norsk blir ikke erta, kanskje litt. Men vi erter mer lærere som snakker dårlig. (Jente, norsk bakgrunn)

Det er ingen tegn i materialet på at noen blir ertet eller mobbet av jevnaldrende *fordi* de har etnisk minoritetsbakgrunn. De som har opplevd mobbing og bevisst utestengning, har derimot blitt det fordi de skilte seg ut på andre måter, f.eks. ved å være tjukke eller snakke dialekt.

I det ene området var det derimot ungdom med norsk bakgrunn som mente at de ble utsatt for omvendt rasisme og innimellom mobbing av kameratene. De var i fåtall og hadde ingen sanksjonsmidler overfor de andre for å forhindre slik adferd. Rasismen ble imidlertid opplevd på ulike plan. Mens barn og ungdom med norsk bakgrunn relaterte sine opplevelser til kameratflokkene, var barn og ungdom med minoritetsbakgrunn opptatt av den omkringliggende diskrimineringen og rasismen som de kunne møte overalt, i nabolaget, i butikken, på offentlig kommunikasjon osv. Dessuten var mange velkjente med problemstillingene fra foreldrene og andre de kjente, som f.eks. at de hadde vanskeligheter med å få jobb de mente de var kvalifisert til. Det ble også ytret at rasisme og diskriminering var et tema som mange ikke ville si noe om til en som representerte majoriteten (forskeren), og følgelig de som diskriminerte.

Seg i mellom hadde barna, og kanskje i sær ungdommene, nedsettende måter å karakterisere hverandre på, relatert til bakgrunn. Det ble imidlertid understreket at det kom an på situasjonen om uttrykkene ble oppfattet som negativt ment. Uttrykk som 'pottitt', 'tyrkisk pepper', 'guling' og 'pakkis', kunne brukes mellom venner uten å såre, men overfor fremmede var det noe annet. Da var det både ment og ble opplevd som negativt. Likevel var det et inntrykk at ungdom av norsk bakgrunn mislikte mer å bli kalt for 'pottitt' enn de andre mislikte sine kallenavn. Eller, det kan være at de norske barna og ungdommene var mindre vant med å bli kategorisert negativt pga. bakgrunn, uavhengig av hvem de var som person.

Barna og ungdommene levde i et multietnisk miljø, men var likevel del av storsamfunnet. De visste at selv om de inkluderte hverandre, så forekom det andre holdninger og forskjellsbehandling i andre sammenhenger. Som andre ble de påvirket av strømningene i samfunnet i forhold til relasjoner mellom majoritet og minoritet, og de hadde denne kunnskapen med seg i møtet seg i mellom. For eksempel var flere av dem som var med i undersøkelsen negative til undersøkelsens tema, fordi de var redde for at den kunne bidra til ytterligere stigmatisering av allerede stigmatiserte grupper og boligområder. De var opptatt av at det var de voksne som hadde fordommer og skilte mellom 'vi' og 'dem'. Selv hadde de også kategoriseringer av hverandre, men i liten grad i forhold til bakgrunn.

4.4 *Gjengspøkelset*

Utgangspunktet for denne studien har vært å få fatt i barn og ungdom som bor i de to aktuelle områdene. Vi har ikke vært opptatt av å lete etter dem som skiller seg ut. Tvert i mot har utgangspunktet vært at barna og ungdommene i undersøkelsen har vært alminnelige barn og ungdom, med de variasjoner som finnes i barne- og ungdomsmiljøet. Vi har altså ikke vært på jakt etter dem som er med i gjenger eller som på annen måte har avvikende adferd.

Begge områdene har likevel en historie knyttet til gjenger. Inntrykket fra intervjuene var at det ikke var gjengmedlemmer på skolene på intervjudtidspunktet.¹² Ungdom og foreldre var likevel oppmerksomme på eksistensen av gjenger eller gjengliknende fenomener i nærmiljøet. Det var noe som var der rundt dem og som påvirket, men som de ikke selv direkte var en del av. De fleste ungdommene kjente til hvem som var med i gjeng, hvem som hadde søsken i gjenger og hvem som var kamerater av gjengmedlemmer. Hva som var en *kriminell* gjeng, virket det imidlertid som det var litt usikkerhet rundt. I en rapport om vold, konflikt og gjengdannelse, diskuterer Haaland (2000) hvordan det i forskningssammenheng har det vært problemer med å avgrense gjengbegrepet. Det har stort sett vært enighet om at utvikling av kriminelle gjenger handler om glidende overganger fra kameratgrupper til gjenger. Til 'gjeng' knyttes at medlemmene har en felles identitet og at gruppens virksomhet blir sterkt innrettet mot kriminalitet og vold. Den felles identiteten bygger både på interne kjennetegn og reaksjoner fra lokalsamfunnet, som identifiserer de enkelte ungdommene som medlemmer av en gjeng. Hva som fører til at en kameratflokk blir opplevd som en gjeng eller passerer grensen til 'kriminell gjeng', er ifølge den klassiske litteraturen om emnet knyttet til konflikt og feider med omverdenen og vedvarende slåssing (Haaland, 2000). Fra vår undersøkelse har vi ingen data som sier noe om faktisk forekomst av kriminelle gjenger i de to områdene, og hvem eller hvor mange som eventuelt var med i gjenger. Vårt siktemål har vært å få et innblikk i hvordan barn, ungdom og foreldre opplevde gjengsituasjonen i hvert av områdene.

En antatt tilstedeværelse av og rykter om gjenger i områdene plaget noen av informantene, og mer i drabantbyen enn i sentrum. Det var likevel få av informantene som hadde mye konkret å fortelle om gjengsituasjonen i området. Opplevelsen av gjenger eller aggressive ungdommer, la imidlertid handlingsbegrensninger på enkelte av informantene og deres foreldre. For eksempel fortalte en mor at verken hun selv eller døtrene gikk på det lokale kjøpesenteret etter klokka 18.00. Hvis døtrene var på biblioteket og det kom folk fra gjengene, gikk de.

Det er blitt mer gjenger. Ungdommene blir mer frekke, bråkete og banner mer. Det har vært ran i butikkene begått av ungdommer som bor her. Jeg merker det med gjengene på at folk på skolen har blitt mer spydige. Folk hilser for å vise respekt. For eksempel så hilser man på tiåringer fordi de har brødre på 22 år som er med i en gjeng. Man må passe på å ikke være frekke mot søsknene. Jeg bryr meg ikke om det selv, men andre gjør det. Jeg har ikke opplevd ubehageligheter med gjenger selv. (Gutt, vietnamesisk bakgrunn)

Noen som tror de er tøffe prøver å vinne respekt ved å slå ned folk. Det synes ikke jeg er tøft. Man er tøff hvis man sier nei hvis kamerater forsøker å true en. Men, hvis det kommer en gjeng mot deg og du vet at de slår deg ned hvis du ikke hilser, da hilser jeg. Jeg har ikke så lyst til å bli slått ned. Det er mange av dem som er med i gjenger som ikke er så tøffe når de er alene. (Gutt, norsk bakgrunn)

Sitatene over tyder på at tilstedeværelsen av gjenger hadde betydning for hvordan ungdommene forholdt seg til hverandre internt i miljøet. Informantene, som ikke var med i gjenger, tok avstand fra fenomenet, samtidig som de visste hvordan de burde oppføre seg for å unngå bråk. Likevel ble ikke 'gjengene' fremstilt som noe stort problem i dagliglivet, det var noe de hadde lært seg til å leve med.

For en del av guttene var det et større problem at folk som bodde andre steder og folk som hadde lite kontakt med ungdom, ikke skilte mellom kriminelle gjenger og alminnelig ungdom med utenlandsk bakgrunn fra området. Myten om at det er gutter med etnisk minoritetsbakgrunn som er med i gjenger lever godt, selv om studien fra Haaland (2000) viser at det

¹² I det ene området ble det fortalt at sentrale gjengmedlemmer for tiden satt fengslet.

store flertallet av 'gjengmedlemmer' i norsk sammenheng, har foreldre som er født i Norge.¹³ Ifølge en ansatt på en av skolene var de lokale gjengene i miljøet ikke knyttet til etniske grupper. Det dreide seg snarere om 'samling i bønn', uavhengig av bakgrunn.

Det er gjengmiljø her. Som regel blir ikke jeg og vennene mine innblanda, men vi får rykte på oss fordi vi bor her. Gjengene herjer andre steder, men når folk hører at jeg bor her, så tror de at jeg er med i en gjeng. Både fordi jeg bor her og fordi jeg ser utenlandsk ut. (Gutt, kurdisk bakgrunn)

Noen gjenger er venner. Jeg kan godt gå med en gjeng i byen, ikke fordi det er en slåssgjeng, men fordi vi er venner. (Gutt, norsk bakgrunn)

Flere hevdet at det ikke fantes gjenger i negativ forstand i deres nærmiljø. Problemet var at unge gutter med etnisk minoritetsbakgrunn som var sammen i flokk, lett ble assosiert av andre som gjeng, blant annet fordi majoritetsbefolkningen har lite erfaring med å kategorisere minoritetsbefolkningen på varierte måter. Den unge guttens opplevelse (sitat over) var et eksempel på det. Fordi han hadde utenlandsk bakgrunn, og fordi han bodde der han bodde, trodde andre at han var med i en gjeng. Slike stereotyper ble opplevd som belastende, fordi det ga ungdommene en identitet som de ikke følte seg komfortable med.

I skolemiljøene var det mindre gjeng- eller klikkdannelser, hvor det skiftet på hvem som var leder. Dette var ikke å sammenlikne med kriminelle gjenger som omtales i media. Gjengdannelser på skolene forekom også blant jentene. Det som kjennetegnet ledere for denne typen gjenger, ifølge ungdommene selv, var at de fremsto som sterke, tøffe og hadde kule klær. Noen hevdet at det hele tiden foregikk en rivalisering om å være leder, men at ingen i virkeligheten var det. En av jentene, som selv hadde erfaring som gjengleder i en periode, mente at det som kjennetegnet jenteledere var at de var frekke, dvs. frekkere enn de andre. Hun var frekk og hun mobbet de andre, noe som førte til at hun ofte måtte til inspektøren. I ettertid syntes hun ikke det var noe å være stolt av.

Nå skjønner jeg ikke vitsen med å oppføre seg sånn lenger. Det er bortkasta tid. Jeg var lite opptatt med skolen og fikk dårlige karakterer. Nå går det bedre og foreldrene mine er glade for at jeg har slutta med å være del av en gjeng og blitt flinkere på skolen. (Jente, marokkansk bakgrunn)

Men selv om det ble hevdet av noen at gjenglederne fremsto som tøffe, var det andre som hevdet at de som ble ledere ble det fordi de innga mer respekt enn andre. Respekten fikk de fordi de var smartere, både i hodet og i forhold til hva de gjorde. I en slik sammenheng kan gjenglederne fremstå som positive forbilder ved å vise de andre at man ikke behøver å være kriminell for å være kul. I forbindelse med diskusjon av gjenger, blir det viktig å skille på de kriminelle gjengene som fremstilles i media, og kameratgjenger med etnisk og/eller majoritetsbakgrunn som ikke har noe med de kriminelle miljøene å gjøre.

Blant de voksne som jobbet med barn i drabantbyen, var det bekymringer i forhold til nyrekruttering til gjengene. Det ble hevdet at unge gutter som hadde eldre brødre i gjengene var i faresonen. De små så opp til de store. Det var fortsatt kult å være med i en gjeng, det ga status, mente de voksne. Inntrykket blant de voksne samsvarte ikke med hva barna selv fortalte. Det var ingen av barna som uttykte at det var kult å være med i gjeng, det var tvert i mot noe de bevisst ville holde seg unna. Blant ungdommene var det heller ikke noen støtte til gjengene, selv om noen hadde venner som var i gjengmiljø.

¹³ Datagrnnlaget er hentet fra nesten 5000 elever på ordinære grunnkursklasser på videregående skoler i Stavanger, Kristiansand, Drammen og Oslo, innsamlet i 1999.

4.5 Endringer i bomiljøet

Barn og ungdom i disse to områdene opplevde to ulike prosesser. I sentrum flyttet venner av etnisk minoritetsbakgrunn ut, mens unge voksne av norsk bakgrunn flyttet inn. Paradoksalt nok opplevde mange av informantene at innflytterne i byen, som hadde valgt det urbane og til dels eksotiske, ikke ville ha noe med dem å gjøre fordi de hadde utenlandsk bakgrunn. I drabantbyen flyttet derimot familier med norsk bakgrunn ut, mens familier med etnisk minoritetsbakgrunn flyttet inn. Ikke alle ble ønsket velkommen av de eksisterende norske beboerne. Begge steder var det altså omskiftinger i bomiljøet, men med motsatt fortegn i forhold til etnisitet. Begge steder oppsto det spenninger og motsetninger som følge av raske endringer i befolkningssammensetningen. I sentrum måtte barn og ungdom forholde seg til flere av vennene flyttet. I drabantbyen måtte en klare å fange opp og inkludere tilflyttede barn og ungdom i kameratflokkene. Denne typen endringer stilte det sosiale miljøet på prøve, både mellom barn og ungdom, og mellom generasjonene. Disse flytteprosessene hadde varierende utfall i miljøene. Det medførte aktive handlinger for å bli inkludert eller inkludere andre, tilbaketrekking og det ga seg utslag i hendelser som ble opplevd som rasistiske. Fra barn som hadde flyttet til drabantbyen fra sentrum, kom det fram at skolen hadde fungert bra i forhold til å få dem inkludert i miljøet og bli del av barne- og ungdomsmiljøet. Fra lærerne kom det fram at hadde vært vanskeligere å inkludere barn som hadde flyttet fra distriktskommuner til drabantbyen. For noen av disse hadde overgangen blitt for stor, slik at de hadde flyttet tilbake.

For barn og ungdom hadde flyttingene også en annen konsekvens. Teknologi og kommunikasjon har gjort det mulig å opprettholde vennskapsbånd til tross for flytting. Dette gjaldt spesielt ungdommer, som ved hjelp av mobiltelefon og T-bane kunne bevege seg raskt over store områder. Det virket likevel som slike forflytninger var konsentrert til helgene og foregikk mest blant ungdom med stor grad av frihet i hjemmet. Det kom fram at til tross for at det var mulig å forflytte seg raskt, virket det som de fleste brukte tiden sin i nærmiljøet og holdt seg til de vennene som bodde der. De som flyttet gikk inn i nye omgangskretser og venneforhold på det nye stedet. Avstand hadde en praktisk betydning for samvær.

5 Holdninger til å vokse opp i multietniske bomiljø

Barn og ungdom er en del av samfunnet og påvirkes kontinuerlig fra mange ulike hold. De lever ikke i et vakuum. Sammen med egne oppfatninger og erfaringer, er påvirkninger fra foreldre, skole og offentligheten med på å prege deres holdninger til å inngå i og være del av et barne- og ungdomsmiljø i et multietnisk boligområde.

Et interessant trekk ved ulike påvirkningskilder, er i hvilken grad de har en monolog eller dialog form (Glomnes, 1991). Med monolog form menes at informasjonen og påvirkningen bare går en vei. Avsender gir en beskrivelse av et fenomen eller en informasjon. Det er ikke sentralt hvordan mottakerne oppfatter og tolker informasjonen. Det er snakk om ensidig informasjon, i dette tilfellet av 'den andre'. Det er ikke mulig for det enkelte barn eller ungdom å reagere tilbake og korrigere det bildet som presenteres. Dette kjennetegner institusjoner i storsamfunnet som f.eks. media og tildels politiet, to institusjoner som informantene var opptatt av.

Påvirkning gjennom dialog handler derimot om å utveksle meninger og synspunkter om hvordan man forstår et fenomen og ev. hvordan ting burde være. Det er dette som skjer når man snakker sammen. Samsnakking er dialog når hensikten ikke er å overbevise den andre om sitt eget standpunkt, men å gå inn i et 'fellesrom' for å reflektere sammen. I vår sammenheng dreier det seg i første rekke om foreldre som diskuterer med sine barn, venner som samsnakker og deler av undervisningen på skolen. Gjennom utveksling av synspunkter kan en få fram nyanserte verdistandpunkter og bilder av 'den andre', og unngå å låse fast i grove og ofte forenklete kategorier.

Det som kjennetegner de ulike påvirkningskildene, er at de presenterer motstridende oppfatninger av barn og ungdom med multietnisk bakgrunn, av multietniske boligområder og av kvaliteter ved et multietnisk samfunn. De motstridende inntrykkene må barn og ungdom selv sortere og forsøke å forholde seg konstruktivt til. Sorteringen kan imidlertid skje gjennom dialog med andre. Hvis en ukritisk tar innover seg de negative bildene, kan en lett havne i en situasjon preget av frustrasjon og oppgitthet. Hvis en derimot klarer å forholde seg konstruktivt til den unike erfaringen en får ved å vokse opp i og ta del i et multietnisk miljø, kan en utvikle en kompetanse som bygger på og har integrert forskjellige kulturerfaringer (Eriksen, 1997; Kumar, 1997).

5.1 Media og politi

Medias stort sett ensidige dekning av boligområder med multietnisk befolkning, og av ungdom med innvandrerbakgrunn, var med på å prege hvordan ungdommene opplevde seg selv. Det kom fram at barn og ungdom med både norsk og minoritetsbakgrunn ble lei seg av å lese i avisene at ungdom med minoritetsbakgrunn var kriminelle. De opplevde også at mennesker som ikke hadde egne erfaringer med mennesker med annen bakgrunn, ofte hadde tatt til seg bildet fra media som om det var sant. Grunnen til at de ble lei seg, var at bildet som representerte dem og deres venner i media, ikke stemte overens med slik de opplevde seg selv og vennekretsen.

En norsk ungdom fortalte at hans bestemor bare kjente til innvandrere gjennom media:

Mange gamle mennesker kan ha noe i mot utenlandske. Bestemor er sånn. Hun må dempes ned av og til. Jeg vet ikke hvorfor de er sånn. Men, de leser aviser. Der står det mye negativt om utenlandsk ungdom som raner pga. presset de føler med å være med i gjenger. (Gutt, norsk bakgrunn)

Jeg synes det bildet media lager av ungene som vokser opp rundt her er skremmende. Jeg tror vel egentlig at det kan ødelegge veldig mye hvis man fortsetter å lage et slikt skremmebilde. Det er stort sett unntakene det skrives om i media. Det tror jeg gjør at ungdommen får et riv ruskende galt bilde av seg sjøl! Sønnene mine leser avisa og blir rysta og sinte. De kjenner seg ikke igjen! (Mor, norsk bakgrunn)

Som sitatet over viser, var foreldre opptatt av skremmebildet som ble gitt av ungdommen i media. Sammen med hvordan politiet forholdt seg til denne ungdomsgruppen, bidro det til å gjøre ungdommene frustrerte.

Sønnen min har mange somaliske venner. Han synes det er hårreisende at ryddig ungdom som aldri har gjort noe galt og er opptatt av skolearbeidet sitt, driver med friidrett og trener hele ettermiddagen, blir arrestert. De går sammen på gata og kameratene blir stoppa. Ikke han. Det gjør noe med ham. (Mor, norsk bakgrunn)

Foreldre fortalte også om ungdommer som hadde begynt på videregående skoler i andre deler av byen. Erfaringene var at elever som kom fra hvite og mer homogene boligområder og skoler, hadde liten kunnskap om andre kulturer, religioner og høytider. Deres bilde av ungdommer med etnisk minoritetsbakgrunn var lite nyansert og farget av fremstillinger i media. Det innebar at de trodde at ungdom med minoritetsbakgrunn var kriminelle, og at f.eks. gutter på skolen med pakistansk bakgrunn gikk med kniv. Kategoriseringene bygget ikke på hvem guttene var og deres personlige egenskaper, men på generelle forestillinger og myter om ungdom med minoritetsbakgrunn som ble overført på dem av de andre elevene.

5.2 Holdninger til multietnisk barne- og ungdomsmiljø

Både barn, ungdom og foreldre opplevde at det var positivt å bo i og vokse opp i et multi-etnisk boligområde, til tross for at denne typen boligområder ofte ble negativt beskrevet i media. Foreldrene var opptatt av at ungene deres fikk en unik sjanse til å utvikle toleranse og respekt for mennesker som var annerledes enn dem selv. Ved å bo der de bodde og ved å gå på den lokale skolen, fikk barn og ungdom gratis erfaring og kunnskap i å forholde seg til og være del av et multietnisk samfunn. Samtidig var både foreldre og barn oppmerksomme på at det var ulike holdninger i boligområdet til folk av ulike bakgrunn. Foreldrene hadde erfaringer for at det ofte måtte jobbes lokalt for at beboere i samme område og med ulike bakgrunn, skulle være mindre skeptiske overfor hverandre. Mistenkeliggjøring og negative holdninger til andre gikk mellom nordmenn og beboere med annen bakgrunn, og minoritetsgrupper i mellom. Spørsmål knyttet til toleranse mellom personer av ulike bakgrunn var blant annet diskutert i Foreldrenes arbeidsutvalg ved skolene. Foreldre var også oppmerksomme på at deres egne holdninger til multietnisitet påvirket ungene deres. En del av dem som ble intervjuet var i denne sammenheng opptatt av at andre foreldre med norsk bakgrunn, ved å flytte ungene sine til ungdomsskoler utenfor nærmiljøet, kunne legge grobunn for at ungene ble skeptiske til det multietniske miljøet de vokste opp i og var del av.

Mitt inntrykk er at ungenes holdninger gjenspeiler foreldrenes holdninger til å bo flerkulturelt. Da barna var små satte de ikke spørsmålsteget ved folks hudfarge. Men når foreldrene prøvde å få dem inn på skoler utenfor området ble dette et tema. Jeg ville ikke sende dattera mi på en skole utenfor bydelen. Hvis hun var sammen med noen på skolen og andre på fritida ville hun lett falle utenfor. Det er viktig å ha et miljø å orientere seg ut i fra. Ungdommene sier selv at de gjerne vil gå på nærskolen i mange år til. Jeg tror det er et tegn på at de trives sosialt. (Mor, norsk bakgrunn)

Det har vært et signal om at nærskolen er for dårlig. Det er klart at det gjør noe med ungene når kameratene ikke vil gå på samme skole som dem. Så der har man en utfordring. Men dette er jo foreldrestyrt. Det er foreldrene som har slike holdninger, det er ikke ungene. Men vi synes at nærskolen har vært en bra skole for ungene våre. Ellers hadde vi tatt dem ut. Vi er ikke fanatikere som sier at ungene våre skal gå på den skolen. Men, vi føler at de har hatt et godt tilbud der. (Far, norsk bakgrunn)

Foreldre som hadde valgt å la ungene sine fortsette på ungdomsskolen i nærmiljøet, understreket hvilke muligheter det ga ungene i opplæring i toleranse. Ved å bo der de bodde fikk ungene konkrete erfaringer på godt og vondt med å oppøve verdier som toleranse og respekt for andre. Det ble mer enn abstrakte talemåter som det var lett å slutte seg til, når en ikke selv var involvert. For å kunne omgås, måtte barn og ungdom få en viss forståelse for hva toleranse for hverandre innebar, og hvordan det kunne praktiseres. Det gjaldt i forhold til hverandre og i forhold til hverandres kulturbakgrunn. En mor av norsk bakgrunn mente området de bodde i var slik samfunnet ville bli fremover med hensyn til multietnisitet.

Det bor mange folkegrupper her, og man blir nødt til å respektere andres religion og skikker. Ungene her er privilegert som har verden så tett innpå seg. (Mor, norsk bakgrunn)

I tillegg til toleranse og respekt var en norsk familie opptatt av hva det gjorde med ungene deres at de vokste opp i et multietnisk miljø. De opplevde at ungene fikk et naturlig forhold til å ha venner med ulike bakgrunner. At naboer og foreldrene til vennene kom fra andre deler av verden, var for ungene helt naturlig og ikke noe spesielt. De fikk etter hvert mer til felles med disse vennene enn med fettere og kusiner som bodde andre steder i landet. Det var en ballast som foreldrene opplevde som fordelaktig for ungene deres, gitt at samfunnet blir mer og mer sammensatt av mennesker med ulike bakgrunner. Ved å vokse opp i et multietnisk miljø ville deres unger få et *fortrinn* fremfor andre, fordi de hadde lært å forholde seg til det multietniske som normalt, men ikke nødvendigvis uten spenninger.

En annen fordel som ble trukket fram, var at andres verdier slo positivt ut for deres barn. En mor av norsk bakgrunn mente for eksempel at det var en fordel for hennes datter å gå på en skole med et så stort innslag av muslimer. Det innebar at det var mindre alkohol i ungdomsmiljøet. Hun trodde også at det muslimske kjønnsrollemønsteret kunne virke beskyttende for jentene. Det siste ble forklart med at guttene skilte på hva jenter og gutter i samme venneflokk kunne være med på. En ting som jentene ikke kunne være med på, var kriminelle ting. Det var forbeholdt guttene, så lenge en ikke var med i en ren jentegjeng. Moren trodde på den annen side ikke at kjønnsrollemønsteret ville gi hennes datter en ydmyk kvinneverole, til det var påvirkningen fra samfunnet for altomfattende.

5.3 Blanda miljø, men ønske om flere norske

Blandet omgangskrets og miljø var bra i følge de fleste barna og ungdommene som var med i undersøkelsen. En del av dem som hadde minoritetsbakgrunn savnet imidlertid flere norske venner, da de var i mindretall. Noen steder var det så få norske barn og ungdom at det var

vanskelig for dem med minoritetsbakgrunn å finne venner av norsk bakgrunn i lokalområdet. Nesten alle ønsket seg noen norske venner. Argumentene var i første rekke knyttet til språkutvikling. Språk var også et argument som gikk igjen for å begrunne at mange foretrakk en blandet, multietnisk vennekrets. Når ikke vennene hadde samme morsmål, ble de nødt til å snakke fellesspråket, som var norsk. At de fleste ungdommer av minoritetsbakgrunn likevel har norske venner, viser resultatene fra Ungdomsundersøkelsen i Oslo 1996 (Øia, 2000). Bare 10 % av guttene i denne undersøkelsen oppga at de ikke hadde noen norske venner.

Språk var et argument som i stor grad var knyttet til nytte. Det ble opplevd som nyttig og nødvendig å lære seg godt norsk når de skulle leve og virke i Norge. De var imidlertid minst like opptatt av andre sider ved det multietniske miljøet, som for eksempel at det var dynamisk og lite kjedelig.

Det er bra at vennene mine har forskjellig bakgrunn. Hvis alle hadde vært like, hadde jeg ikke fått vite om alle de forskjellige tingene. Hvis man er muslimer og jøder og alt sånt, så prater man om forskjellige ting og så lærer man litt mer også. (Jente, somalisk bakgrunn)

Det hadde ikke vært særlig bra hvis det bare hadde bodd norske her. Norske er litt kjedelige, hvis du tenker på det. Jeg synes vi er litt kjedelige. De andre gjør andre ting, for eksempel har de tatt med fullt av ting til Norge som vi ikke visste eksisterte før. Eller vi visste kanskje at det eksisterte, men vi hadde det ikke. Jeg tenker på sånne ting som afrikanske trommer og krydder og stoffer. Men det er synd at jentene har det så strengt. Derfor er det lettere å være sammen med guttene, for de får gjøre hva de vil. (Jente, norsk bakgrunn)

Jenta som sa dette gikk i en klasse med bare to norske elever. Den andre hadde konvertert til islam. Bestevenninnen gikk i en annen klasse og hadde nordisk bakgrunn. De andre venninnene hadde blandete bakgrunner. En hadde foreldre fra England og Pakistan, en annen hadde foreldre fra Norge og Tunis. Andre venner hadde bakgrunn fra Palestina og Marokko i tillegg til venner med norsk bakgrunn. En mor av norsk bakgrunn var svært oppmerksom på at ungdommene ikke flokket seg etter nasjonalitet, men etter interesser.

Ungdommen grupperer seg, men det er et mangfold internt i disse gruppene. Jeg har ikke inntrykk av at ungdommen grupperer seg etter nasjonalitet. Det kan godt være pakistanere i en gruppe som synes pakistanere i en annen gruppe er teite. Det som skiller dem fra hverandre er ulike ungdomskulturer. Hva de liker og ikke liker. Noen liker hip-hop, andre liker techno osv. (Mor, norsk bakgrunn)

Ungdommene kunne imidlertid merke at de kom fra hjem med ulike verdier. Noen av dem med norsk bakgrunn hevdet at enkelte av vennene deres hadde problemer hjemme. De opplevde 'kulturkræsje' mellom foreldrenes kultur og ungdomskulturen. De vippet mellom to ulike kulturer. Det ble hevdet at de som ikke klarte balansegangen, kunne bli kriminelle. I denne sammenhengen var de norske ungdommene opptatt av at det måtte settes inn mer arbeid fra samfunnets side overfor foreldrene. De var opptatt av at utlendingene måtte lære om norsk kultur og nordmenn om utlendingenes kultur, for at folk skulle forstå hverandre. Barn og ungdom lærte om de ulike kulturene og religionene på skolen og hadde ikke samme behov. Dessuten hadde de daglig omgang med hverandre.

5.4 Forståelse av begrepene integrering og flerkultur

Integrering og flerkultur er sentrale begreper i debatten om Norge som et multietnisk samfunn. Tidlig på 90-tallet var slagordet 'fargerikt fellesskap'. Senere på 90-tallet kom Stortingsmeldingen 'Om innvandring og det flerkulturelle Norge' (St.meld.nr. 17 (1996-97)). I denne meldingen er hovedbudskapet at *det norske samfunnet har vært og i økende grad vil være flerkulturelt*. Det legges vekt på at *kulturelt mangfold er berikende og en styrke for fellesskapet*. Dessuten at det må *legges til rette for åpenhet og dialog, samhandling og nyskaping*. Et sentralt begrep i meldingen er 'integrering' som knyttes til *målet* om likestilling gjennom like muligheter, rettigheter og plikter til deltakelse for alle, uansett opprinnelse. Integrering knyttes også til de *samfunnsprosessene*, som skal lede fram til målet om likestilling. Det poengteres at disse prosessene berører alle deler av befolkningen og kan være konfliktfylte. Det har vært omfattende politisk debatt om Norge som et multietnisk samfunn. Hva som er ønskelig, hvordan en kan få det til og hva som kreves av hvem, har det tidvis vært stor uenighet om. Pressen har vært opptatt av problemstillingene og det har vært mye fokus på at 'de må integrere seg'. Få av de konkrete tiltakene som har rettet seg mot integrering har inkludert den etnisk, norske delen av befolkningen, til tross for at integrering i prinsippet omfatter alle.

I forbindelse med den offentlige debatten om integrering og flerkultur som har pågått siden arbeidsinnvandrerne kom på 70-tallet, opplevde vi det som interessant å få fram hva barn og ungdom har fått med seg og mener om dette. Barn og ungdoms holdninger og praksis vil ha betydning for hvordan det multietniske Norge vil utvikle seg (St.meld.nr.17, 1996-97). Barn og ungdom som vokser opp i multietniske boligområder tar del i et slags 'prøveprosjekt', ved at deres erfaringer er forholdsvis enestående. Uavhengig av bakgrunn er de blant de første som vokser opp i denne typen boligområder i Norge. Det gjør det viktig å hente fram hva de forstår med og mener om de politiske ideene som knyttes til den typen samfunn de lever i, nemlig et multietnisk lokalsamfunn.

Vi gjorde en til dels uventet observasjon. Få hadde forestillinger om hva begrepene integrering og flerkultur betydde, det var noe de ikke var synlig opptatt av. Svært få hadde hørt ordet 'integrering' og hadde få assosiasjoner. Når de snakket om hverdagen sin, handlet det likevel om dette, ulike former for samhandling med andre, på kryss og tvers av etnisk opprinnelse. De levde i et multietnisk miljø, men hadde få begreper knyttet til det. Det multietniske ble opplevd som naturlig og ble ikke stilt spørsmål ved eller snakket om. Det var slik deres virkelighet var. Det var helt alminnelig, selv om det ikke ble opplevd utelukkende som konfliktfritt. Det innebærer at deres oppfatninger av mennesker med annen bakgrunn og multietniske miljøer ikke var et produkt av politiske ideologier, men av egne, personlige erfaringer med å leve i et etnisk mangfoldig miljø. De var heller ikke synlig opptatt av at vestlig og ikke-vestlig kultur ofte blir tillagt ulik verdi i fremstillinger i offentligheten. Dem i mellom var kulturell tilhørighet underordnet personlige egenskaper. I den grad barna og ungdommene tar med seg disse oppfatningene inn i voksenverden, vil de representere en nyorientering i forhold til mange av dagens voksne, slik det har kommet fram i studier av bl. a multietniske bomiljø (Krogh, 1999; Ganapathy og Søholt, 2000; Søholt, 2001; Ekne Ruud, 2001; Unstad, 2001). En slik nyorientering kan virke forebyggende i forhold til å redusere utestengning av etniske minoriteter på sentrale arenaer som sosiale fellesskap, arbeidsliv og boligmarked.

En ungdom av norsk bakgrunn formulerte seg slik i forhold til utviklingen av Norge som et multietnisk samfunn:

Jeg tror min generasjon klarer det (integrasjon) bedre enn de voksne. Jeg er vokst opp med mange nasjoner rundt meg og det er vanlig. Det er sikkert nytt for de som er 40 år og eldre. Jeg synes det er ål'reit at Norge blir mer sammensatt, men det er viktig at Norge tar vare på det som er sitt. Det gjør ingen ting at vi tar inn andre ting i tillegg. Vi kan ikke si at vi ikke tar inn andre ting. Vi tar jo inn amerikanske ting hele tida! (Gutt, norsk bakgrunn)

Selv om barn og ungdom i denne undersøkelsen opplevde det som overveiende positivt å være del av et multietnisk miljø, var det samtidig noen av dem som selv hadde minoritetsbakgrunn som opplevde det som negativt å være fysisk, synlig annerledes enn majoritetsbefolkningen. Når det *syntes utenpå* hvem som hadde bakgrunn fra Asia, Afrika og Sør-Amerika, ble en sårbar. Det var situasjoner hvor andre og fremmede (nordmenn) stemplet dem som annerledes på grunnlag av utseendet. Av den grunn opplevde en jente av pakistansk bakgrunn at flerkultur ikke var bra.

Flerkultur? Forskjellige barn, forskjellige fjes, forskjellige farger. Det er ikke fint. Alle skulle være like for da klarer de ikke å kjenne oss igjen. (Jente, pakistansk bakgrunn)

Jenta og vennene ble mobbet av norske, fremmede barn på gata. De ropte etter henne at hun ikke kunne norsk, noe hun snakket flytende. Også voksne nordmenn kunne komme med negative slengbemerkinger på gata som var relatert til hennes opphav. Faktorer som at hun hadde bodd nesten hele sitt liv i Norge, snakket flytende norsk, var norsk statsborger og gikk på en alminnelig norsk skole, var usynlig for 'de fremmede (norske)' og ble gjort irrelevant i det offentlige rom. I diskusjonene rundt flerkultur var derfor mange av barna med minoritetsbakgrunn opptatt av å fremheve det som vi har felles ved å være mennesker. '*Vi er alle mennesker, og som mennesker er vi like.*' Dette kan, men behøver ikke, være en måte å forsøke å nedtone og kompensere for en for noen synlig og i noen situasjoner, ubehagelig forskjell.

Andre synspunkter på flerkultur var mer preget av hva flerkultur kan gi, når man lar være å prioritere majoritets- og minoritetskulturer i forhold til hverandre.

Hvis folk tenker at de skal beholde sin kultur, kan det bli ganske dårlig, hvis de tenker at deres kultur er best. Hvis man prøver å lære litt om andre kulturer, blir det bedre. (Jente, norsk bakgrunn)

Hvis det bare bodde nordmenn her, ville det vært mer folklore, mer bunader og hardingfele. Hvis det bare var vietnamesere, ville det være mer likt sånn det er i Vietnam. Kanskje er det blitt flere tilbud her nå, når det er blanda. (Gruppearbeid, 10. klasse)

De to siste sitatene tyder på at alle grupper i befolkningen inngår i det multietniske samfunnet. På direkte spørsmål var det imidlertid ingen som direkte inkluderte nordmenn. For barna og ungdommene var det multietniske samfunnet noe som i første rekke angikk dem som hadde bakgrunn fra et annet land.

5.5 Tanker om hva som kunne ha gjort eget bomiljø bedre

Tema for denne undersøkelsen har vært å se på hvordan barn og ungdom som vokser opp i multietniske boligområder forholder seg til hverandre. I ulike sammenhenger har det kommet fram at tema 'flerkultur' ikke har vært noe som barn og ungdom har vært aktivt opptatt av.

Da 12-åringene skulle skrive stil om blant annet hva som kunne gjøre eget bomiljø bedre, var det derfor få som var opptatt av det multietniske aspektet. Det barna var opptatt av, var at det skulle bli enklere å gjøre ting de likte å gjøre og det skulle være flere og varierte aktivitetsmuligheter. Aktivitetene og tilbudene burde være billigere slik at de hadde råd til å bruke dem. De var opptatt av forurensning og relasjoner mellom mennesker. De var opptatt av at de måtte bli akseptert som de barna og ungdommene de var. En la spesielt lagt vekt på verdien av å respektere og vise toleranse for andre. En annen ønsket at det skulle være trygt, fredelig og fritt for krig. Flere av barna hadde flyktningbakgrunn, slik at både slåssing i nærmiljø og krig var ting de kunne ha opplevd i opprinnelseslandet. I et av intervjuene la et barn vekt på trygghet som en faktor som hadde betydning for hvordan et barn ville oppleve eget bomiljø. Trygghet var knyttet til nærhet til skolen, til trygg skolevei og til å føle seg velkommen og være del av nabolaget. Andre la vekt på trygghet fra å bli slått ned.

Nedenfor er seks ulike sitater fra 12-åringene om hva de mente kunne bedre bomiljøet. Alle sitatene er hentet fra stiler de har skrevet om temaet.

Jeg ville ha større senter, for da behøvde jeg ikke å dra til byen hver dag.
Jeg vil ha kino her, for da behøver jeg ikke å betale dyre T-banebilletter.
Jeg vil at det skal være billigere billetter for å bade, for det er litt dyrt.
Jeg vil at det skal være mindre eksos her, fordi det er så mye eksos synes jeg.

Hvis jeg kunne velge, ville jeg satt opp leker som var for barn som er eldre enn fem år. Jeg ville satt opp skilt rundt der det kjører mange biler så de ikke kunne kjøre der, fordi det er så mye eksos her vi bor. Jeg ville hatt flere Rusken her, fordi det er så mye søppel.

Jeg skulle ønske at vi slapp å låse dørene og at alle kunne komme inn og se TV hos hverandre, hvis foreldrene skulle se et annet program.

Jeg ville velge at det ikke skal være noe slåssing her i Norge og ikke noe krig. Jeg vil at det skal være basketbane bak huset.

Jeg ville at gamle mennesker skulle bo et annet sted, og ingen skulle klage når jeg og vennene løper, snakker eller står og venter på vennen sin! Jeg ville hatt mange hyggelige folk som holder naturen ren og hver sommer kunne vi grille ute og ønske sommeren tilbake igjen!

Jeg ville at alle skulle ta hensyn til andre som er eldre og gamle og som går med krykker, rullestol og elektrisk rullestol. Ingen skulle baksnakke andre og ikke mobbe andre. Alle skulle være venner med alle og si hei til alle som går forbi. Og så skulle vi reise oss opp for eldre og gamle mennesker som kommer inn på T-banen, trikken og bussen.

Det interessante her er at ingen direkte trekker fram forhold ved det multietniske miljøet som bør forbedres. En trekker imidlertid fram at forholdet mellom generasjoner kan være vanskelig, fordi ungene opplever at eldre mennesker klager på dem. Tidligere er det vist at det stort sett er eldre av norsk bakgrunn som klager på barn og ungdom av minoritetsbakgrunn, slik at denne dimensjonen er til stede her, selv om den ikke blir uttrykt. Det barna likevel

legger mest vekt på er andre forhold utenfor hjem og skole som har betydning for at de skal kunne ha en innholdsrik og trivelig fritid. Bortsett fra at noen legger vekt på fravær av krig, ville resultatene antakelig ikke vært så veldig forskjellig fra andre barns ønsker, som er vokst opp i andre tett befolkete boligområder i Oslo, men uten det samme multietniske innslaget.

5.6 Egen fremtid og bomiljø

Ved å spørre barn og ungdom om hvordan de ønsker seg sin egen fremtid, og fremtiden for eventuelle egne barn, kan en få et innblikk i hvordan de opplever samtiden.¹⁴ Det er ikke et spørsmål om hva de faktisk kommer til å gjøre, men mer om hva de tenker om fremtiden på intervjutidspunktet i forhold til nåtiden. Det de tenker om fremtiden, kan som nevnt i innledningen, tolkes som et uttrykk for hvordan de synes samfunnet bør være. Det kan således påvirke hva de gjør.

5.6.1 Beholde vennene

Når det gjaldt egen fremtid, var de fleste opptatt av den nære fremtiden. I den forbindelse var ungdomsskoleelevene mest opptatt av om de fikk gode nok karakterer til å komme inn på den videregående skolen de ønsket, og at bytte av skole kunne føre til at de ble skilt fra mange av vennene. De fleste var optimistiske og trodde de skulle klare å beholde de *gode* vennene. I dette utsagnet lå det en forutelse om at det ville bli større seleksjon når de ikke lenger gikk på samme skole. De måtte oppsøke hverandre mer aktivt, og da ville kanskje de mer perifere vennene falle fra. Muligheten til å treffes var knyttet til at de fortsatt ville bo i samme område og kunne være sammen på ettermiddagen. En av jentene med innvandrerbakgrunn som hadde det relativt strengt hjemme og ikke fikk være mye ute på egenhånd, regnet med å beholde kontakten ved å ringe, kontakte hverandre på bursdager, nyttårsaften osv.

5.6.2 Norge eller foreldrenes opprinnelsesland?

Når barna og ungdommene spekulerte over egen fremtid, var flere av dem med minoritetsbakgrunn opptatt av hvilket land de ville bo i som voksne. De aller fleste ville bo i Norge. Det var her de var oppvokst, følte seg hjemme og hadde vennene. I opprinnelseslandet kunne de være på ferie, men ikke bosette seg. De hørte ikke til der.

Jeg tenker bestandig. Nå er jeg kommet hit og det er bra her. Hvorfor skal jeg dra dit igjen da?
(Jente, pakistansk bakgrunn)

Uttalelsen ovenfor var et uttrykk for jentas ønske om å få lov til å vite hvor hun hørte til. I familien ønsket mor noen ganger å flytte tilbake til Pakistan fordi hun var ensom i Oslo, mens faren ville være i Norge. Datteren ga på sin side uttrykk for at hun ville være i Norge, fordi hun var her. Hun orket ikke å ikke vite i hvilket land hun hadde sin fremtid.

Noen av jentene med minoritetsbakgrunn kom inn på ekteskap når de snakket om fremtiden sin. Hvilke verdier og regler som gjaldt i familiene, ville ha betydning for barnas muligheter

¹⁴ I forbindelse med fremtid, har vi konsentrert oss om det som er relatert til bomiljø. Vi har konsentrert oss om hvordan de ville ønske at deres eventuelle egne barn skulle vokse opp, og har utelatt forhold knyttet til utdanning og arbeid som i andre sammenhenger ville vært helt sentralt.

og begrensninger i relasjon til ungdomstiden og valg av ektemake. En la vekt på at hun ville gifte seg med en mann som var vokst opp i Norge og ikke i opprinnelseslandet. De ville ha felles erfaringer, noe som ville gjøre det lettere å finne ut av hvordan de ville forholde seg til og sette sammen verdier og tradisjoner fra norsk og pakistansk familieliv. Hun la vekt på at felles erfaringer fra oppvekst i Norge, ville gjøre det lettere å bli enige om oppdragelse og oppvekst for egne barn. Til forskjell fra sine foreldre, ville de ha egne erfaringer fra å vokse opp i Norge. En jente som var forlovet med en mann fra foreldrenes hjemland, var på sin side opptatt av at de skulle bo i Norge og leve et familieliv som hadde elementer fra begge de to landenes skikker.

En del av jentene med minoritetsbakgrunn var altså opptatt av at deres fremtidige familier skulle fungere på litt andre måter enn de selv var vant med. Barna skulle fortsatt ha respekt for foreldrene, men som foreldre skulle de ikke være så strenge. Når de selv en gang ble foreldre, ønsket de å være mer slik de hadde opplevd foreldre av norsk bakgrunn. De skulle prate med barna sine og sitte sammen i familien og diskutere. Som foreldre skulle de ikke bestemme over egne barn, men snakke med dem.

5.6.3 Hva slags bomiljø ønsker barna og ungdommene for egne barn i fremtiden?

Barn og ungdom har antakelig ikke tenkt så veldig mye på egne barn og hva slags oppvekstmiljø de ville ønske for dem. Noen hadde imidlertid gjort seg noen tanker. Alternativene gikk mellom å bo i samme område som de gjorde selv, i sentrum eller i drabantbyen, eller å flytte ut av byen i eget hus. De som ønsket å flytte ut av byen hadde familie eller kjente som bodde andre steder, og hadde på den måten fått vite om alternative steder å bo.

Begrunnelsene for å flytte var at barna deres skulle vokse opp på et stille og rolig sted, hvor det var godt å være barn. De ville bort fra bråk i byen. De aller fleste ville fortsette å bo i et etnisk blandet miljø, men ønsket at det var flere norske enn det de var vant med selv. Begrunnelsene for å ha flere norske naboer og at barna skulle ha flere norske venner, var knyttet til språkinnlæring. Det var gjennomgående at de opplevde det som viktig at deres barn bodde i et miljø hvor de ville lære flytende norsk.

De som var opptatt av at barna deres skulle gå i barnehage begrunnet også dette med språk. Oppmerksomheten knyttet til språk kan tyde på at de selv har opplevd å ikke være gode nok i norsk, f.eks. på skolen. Eller de kan ha erfart at foreldrene deres ikke har kunnet nok norsk til å kunne delta i samfunnet på samme måte som foreldre av norsk bakgrunn.

5.6.4 Flere norske naboer og godt sosialt miljø

Uavhengig av om barna og ungdommene ville fortsette å bo i samme område som på intervju-tidspunktet eller flytte, var de som var opptatt av å få flere norske naboer, samtidig opptatt av at det måtte være et godt, sosialt miljø. De ønsket seg hyggelige naboer og mange venner for barna sine, og ikke minst, at barna måtte bli akseptert. En av norsk bakgrunn understreket at de norske måtte være åpne for nye forhold, mer åpne enn han opplevde at hans norske naboer var nå. At de norske barna og ungdommene inkluderte naboer og barn av andre bakgrunner i sitt fremtidige bomiljø var gjennomgående. En var imidlertid pessimistisk i forhold til nordmenns holdninger til barn og ungdom av annen bakgrunn. Han ønsket derfor å flytte ut av landet for å finne et vennligere bomiljø.

Hvis jeg får barn, håper jeg de får vokse opp i et annet land. Det er så lite vennlighet mot utlendinger her. Det er bedre andre steder. (Gutt, norsk bakgrunn)

En annen gutt av norsk bakgrunn var opptatt av å fortsette å bo på østkanten. Han opplevde at det var samhold mellom folk på østkanten. Ungdommene i drabantbyen holdt sammen, uavhengig av bakgrunn. Det var en verdi han ønsket å videreføre til sine barn.

5.6.5 Multietnisk viktigere enn hvor

En ungdom, som var flyktning, var ikke så opptatt av *hvor* hun ville bo med barna, men at de måtte lære seg å bo på et sted. Hun selv hadde flyttet svært ofte, både i opprinnelseslandet, på vei til Norge som flyktning, og i Norge. Hun hadde fått vanskeligheter med å slå seg til ro, men ønsket at barna hennes skulle få oppleve å høre til et sted. Men, om hun ikke var så opptatt av hvor hun skulle bo med eventuelle barn i fremtiden, var hun opptatt av at det måtte være i et multietnisk miljø. Med mennesker med forskjellig kulturbakgrunn rundt seg, ville barna få lære hvordan andre hadde det. Hennes barn måtte få noe mer enn materielle verdier å være opptatt av, og det kunne de få i et blandet miljø.

Disse tankene om fremtiden uttrykker håp for Norge som et multietnisk samfunn. Uavhengig av bakgrunn ønsket disse representantene for fremtiden at deres barn skulle vokse opp i inkluderende, multietniske boligområder, det være seg i sentrum, i drabantbyen eller på landet. Samtidig var de opptatt av at det multietniske miljøet rommet så mange nordmenn og norske barn at alle barn lærte å snakke flytende norsk. De unge så imidlertid at en viktig forutsetning var at de norske aksepterte andre og åpnet opp for nye ting. Et argument for å beholde det multietniske var at det var en innfallsport til 'kunnskap om en større verden enn Norge'. Samtidig ønsket de som selv levde i tradisjonsbundne familier ta til seg verdier, normer og skikker som var mer tilpasset et moderne samfunn og en demokratisk livsform.

6 Avsluttende kommentarer

6.1 *Det politiske idégrunnlaget*

Beskrivelser av Norge som et multietnisk samfunn, må ta utgangspunkt i verdier og holdninger knyttet til hvordan det multietniske blir vurdert. Utgangspunktet for denne undersøkelsen har vært de politiske ideene om Norge som et flerkulturelt samfunn, som har fått tilslutning fra Stortinget (St.meld.nr. 17 (1996-97)). Her tas det for gitt at det norske samfunnet har vært og i økende grad vil være flerkulturelt (s. 7). Det flerkulturelle gir en positiv valør ved at det understrekes at kulturelt mangfold er berikende for fellesskapet. Virkemidlene for å skape kulturelt mangfold går gjennom å legge til rette for åpenhet og dialog, samhandling og nyskaping. Samtidig er rasisme og diskriminering en del av vårt samfunn; i bomiljøene (Krogh, 1994 og 1999, Carlsson, 1995), på boligmarkedet (Djuve og Hagen, 1995, Gulløy, Blom og Ritland, 1997, Søholt, 1999 og 2001), på arbeidsmarkedet (Rogstad, 1998) og blant ungdom (Bjørge og Carlsson, 1999). Blant ungdom har intoleranse og rasisme inkludert drap av jevnaldrende. To unge gutter, begge med minoritetsbakgrunn, har vært offer for dette.

Et åpent, mangfoldig og multietnisk samfunn forutsetter toleranse og respekt for mennesker som har andre verdier, oppfatninger og preferanser enn en selv. Det er i denne sammenheng denne undersøkelsen er aktuell. Ved å gå inn i noen av de mest multietniske boligområdene som finnes i Norge, har vi undersøkt på hvilken måte de gjeldende politiske ideene om det multietniske samfunnet finner gjenklang i barne- og ungdomsmiljøet.

Funnene viser at det alminnelige barne- og ungdomsmiljøet i de undersøkte områdene var inkluderende hva gjaldt bakgrunn. Multietnisk miljø ble opplevd som normalt, uavhengig av om en likte konkrete personer med annen bakgrunn enn en selv. Det kom også fram at de fleste, både de med norsk og annen bakgrunn, trivdes i de områdene de bodde. De satte pris på den multietniske blandingen, selv om det ble etterlyst flere av norsk bakgrunn. Barna og ungdommene har på denne måten gitt innsyn i hvordan de selv opplevde å vokse opp i multietniske boligområder som av utenforstående ofte blir karakterisert som innvandretette, segregerte eller rett og slett som ghettoer. Slike betegnelser assosierer indirekte til negative forhold, underforstått at det er for mange av 'dem', dvs. de med innvandrerbakgrunn og at 'de' virker negativt inn på området. I denne sammenheng omtales ofte innbyggere med etnisk minoritetsbakgrunn som fremmed- eller fjernkulturelle. Dette er begreper som assosierer til avstand mellom innvandrere og innfødte, grunnet myter om ukjent og ulik kultur. Schierup (1993) er opptatt av hvordan begrepsbruk som assosierer etniske minoriteter til det fremmede og forskjellige, er med på å skape frykt i majoritetssamfunnet hvis det bor for mange på et sted.

...så omgås de kun hinanden, og så har man slet ingen chancer for å gjøre 'dem' til almindelige, lovlige, gennemsnitsdanskere. De fastholder stadig deres 'traditionelle kultur'. Dette forhindrer dem i å tilpasse sig til det 'moderne samfund'. De bliver sociale tabere. Desuden opstår det helt naturligt kulturkonflikter mellem uintegrerede indvandrere og den integrerte danske befolkning. (Schierup, 1993, s. 42)

Schierup er kritisk til den del av den offentlige debatten som kopler uttalelser om at det er for mange av 'dem' med negative forestillinger. Myten om at 'de' bare omgås hverandre, hvis de bor på samme sted, stemmer ikke med funnene i vår undersøkelse når det gjelder barn og ungdom. Tvert i mot omgås barn og ungdom med et mangfold av bakgrunner. I de to områdene i Oslo som vi har undersøkt, var ikke barn og ungdom synlig opptatt av å fastholde sin egen kultur *når de var sammen på tvers av bakgrunner i nærmiljøet*. De hadde snarere funnet fram til omgangsformer og aktiviteter som la vekt på det de hadde felles, uten å fordømme det som ble opplevd som forskjellig.

6.2 Mulighetenes barn, å vokse opp med flere kulturer

Loveleen Kumar (1997) har i boka 'Mulighetens barn, å vokse opp med to kulturer' fokusert på hvordan barn av etnisk minoritetsbakgrunn *'...har muligheten i seg til å knytte sine to forskjellige kulturerfaringer til en helhet og på denne måten utvikle en ressurs som både innvandrer miljøene og det norske miljøet kan nyte godt av. De kan bli fremtidens brobyggere'*. Denne påstanden har vi ingen grunn til å bestride, men vi vil gå lenger. Barn og ungdom av minoritetsbakgrunn lærer å forholde seg til og se mulighetene i spenningen mellom majoritetskulturen og minoritetskulturene. Samtidig lærer både de og deres norske venner og kamerater som bor i multietniske boligområder og inngår i multietniske omgangskretser, å forholde seg til og se muligheter i et miljø som er sammensatt av et mangfold av kulturer og majoritets- og minoritetsgrupper. Barn og ungdom av norsk bakgrunn som tar del i dette samrøret, får en helt unik erfaring. De vokser opp med å være del av og se på det multietniske som det 'normale og naturlige' oppvekstmiljø, med dets spenninger, konflikter, divergerende interesser og dialoger. De er blitt vant til å forholde seg til og navigere blant ulike livssyn, livspreferanser, tradisjoner og skikker, uten å ta for gitt at deres norske måte er den beste. Med slike erfaringer kan barn og ungdom av norsk bakgrunn være veivisere i et samfunn som har som målsetning å være et inkluderende og mangfoldig etnisk blandet samfunn, men hvor det er uklarhet og uenighet om hva dette betyr i det daglige og hvordan det kan praktiseres. På samme måte kan deres venner av minoritetsbakgrunn være brobyggere og veivisere for hvordan innbyggere med minoritetsbakgrunn kan utvikle egne identiteter og forhåpentligvis tilfredstillende måter å fungere på, i et skiftende og dynamisk multietnisk samfunn.

6.2.1 En multietnisk omgangskrets

Et generelt bilde fra denne undersøkelsen er at barn og ungdom var sammen med andre barn og ungdom som bodde i samme område som var opptatt av de samme tingene som dem selv. Etnisk bakgrunn fremsto som lite relevant når det gjaldt å velge venner og omgangskrets. Det var hva man var interessert i og hva man fikk lov til hjemmefra, sammen med personlige egenskaper, som var avgjørende for hvem man var sammen med. Det betydde f.eks. at muslimske jenter i tradisjonelle klær og skaut, spilte fotball på fritida sammen med andre barn, hvis de likte å spille fotball. Barn og ungdom i multietniske områder skilte seg antakelig lite fra barn og ungdom i mer homogene områder hva gjaldt aktiviteter, bortsett fra at de hadde tilgang på leker og sportsgrener som ikke er like alminnelige i homogene, norske miljøer. På en måte skilte de seg likevel fra andre barne- og ungdomsmiljøer. De hadde antakelig et mer dynamisk fellesspråk, som med utgangspunkt i norsk språk tok opp i seg ord og uttrykk fra de forskjellige morsmålene. De hadde dessuten tilgang til en kulturell verktøykasse som besto av ulike og av og til motstridende symboler, historier, ritualer,

skikker og livssyn som de kunne plukke relativt fritt fra, avhengig av hva de var opptatt av og opplevde som attraktivt.

6.2.2 Vennskap

Det er normalt for barn og unge å ha noen nære venner. Vennskap er karakterisert av at de på mange måter er lukkede nettverk som stenger andre ute, i alle fall ved visse anledninger. De fleste barna og ungdommene i denne undersøkelsen hadde en eller noen få nære venner som de foretrakk fremfor andre. I tillegg hadde mange løse relasjoner som skiftet avhengig av hva de gjorde og hvor de var. Det som særpreger slike løse nettverk er at de i motsetning til nære vennskap, er åpne og inkluderende. Å inngå i tette og løse nettverk er ikke spesielt for dem som er med i denne undersøkelsen. Det spesielle er at bakgrunn eller nasjonal opprinnelse for de fleste ikke hadde betydning for hvem som inngikk i nettverkene. Det innebar at bestevennen godt kunne ha samme bakgrunn, men behøvde ikke ha det.

Noen deltok imidlertid sjeldnere i det multietniske og tidvis kjønnsblandete barne- og ungdomsmiljøet. Dette gjaldt grupper av jenter som gikk på ungdomsskolen og som kom fra familier med minoritetsbakgrunn som var opptatt av at jentene levde et respektfullt liv. Når de var sammen med andre etter skoletid, var de som oftest sammen med andre jenter som kom fra lignende familieforhold. Om det var restriksjoner eller selvvalgt å bare omgås andre jenter som også kom fra tradisjonelle familier, vites ikke. Om de hadde begrensninger, så hadde de samtidig muligheter, hvis vi sammenlikner dem med sine mødre. De fikk ta utdanning, de hadde et venninnenettverk, de kunne besøke hverandre hvis de hadde tid utenom leksene og hvis det var avtalt, de kunne møte hverandre og andre på biblioteket og de gikk innimellom på kino. De fleste av disse jentene hadde pakistansk opprinnelse, men det var også andre, og det dreide seg ikke bare om muslimer. Et forhold som var viktig i denne sammenheng, var at det var få utenom det pakistanske miljøet som var mange nok til bare å omgås egen gruppe og snakke eget morsmål. Willumsen (2001, s. 57) skriver at jenter av pakistansk bakgrunn opplevde sterk sosial kontroll fra miljøet. Rykter spredde seg fort, noe som bidro til å regulere jentenes oppførsel. Noen av jentene i hennes undersøkelse mente at dersom de hadde bodd i et område med bare nordmenn, kunne foreldrene vært mindre opptatt av hvordan døtrene oppførte seg, siden det ikke var noe pakistansk naboskap som kunne følge med og irettesette.

6.2.3 Majoritetsbakgrunn, men velger det multietniske

Blant de yngste i begge områdene var det relativt få barn med norsk bakgrunn. Det innebar at de på mange måter var nødt til å inkludere barn av annen bakgrunn for å få en omgangskrets i nærmiljøet. Situasjonen ble imidlertid ikke opplevd som en tvangssituasjon. Barna argumenterte for at det ble mer spennende for dem å ha venner med forskjellig bakgrunn. De fikk lære og vite om flere ting som de satte pris på. Blant de eldste var det flere av norsk bakgrunn, men de fortsatte likevel å velge omgangskrets og bekjente med blandet bakgrunn. I stedet for å trekke seg tilbake, foretrakk de etnisk norske å være aktive medlemmer av det multietniske barne- og ungdomsmiljøet.

6.2.4 *Hvem bestemmer?*

Et utgangspunkt for å studere de to barne- og ungdomsmiljøene, var å se på hvordan personene forholdt seg til hverandre. I hvilken grad var det en kamp eller forhandling om normer og hva som bør vurderes som rett og galt.

6.2.4.1 *Norsk er best – lite gjenhør*

I storsamfunnet er de norske normene for rett og galt rådende, selv om det samtidig foregår en offentlig debatt om rom for alternative normer, grunnet andre kulturelle verdier og skikker.¹⁵ I de to undersøkte områdene var barn og ungdom av norsk, etnisk bakgrunn i mindretall. Selv om de kunne støtte seg på majoritetssamfunnets normer, hadde de ikke sanksjoner til å hevde disse i den konkrete samhandlingen med andre barn og ungdommer. I konkrete samhandlingssituasjoner kunne de ikke bare gjøre ting fordi det var 'sånn' i majoritetssamfunnet. De andre hadde ikke samme forståelse av hvordan ting var, for dem var utgangspunktet annerledes. Det medførte et behov for å begrunne og forklare hva en mente og ønsket, hvis det ikke ble opplevd som selvinnslysende eller naturlig av de andre. Å ta for gitt de norske måtene å forstå og fortolke verden på, ble i praksis ikke akseptert automatisk av de andre.

6.2.4.2 *Min kultur og religion er best – lite gjenhør*

De som uansett bakgrunn forsøkte å hevde at deres syn, eller måte å gjøre ting på, a priori var best, fikk ikke oppslutning fra de andre. For eksempel hadde de få som hevdet at deres religion var best, blitt oppfattet negativt av de andre, også av andre som hadde samme tro. De fikk ikke tilslutning og sympatien gikk heller i retning av dem som hadde blitt utsatt for slik religionssjåvinisme.

Bare på et område virket det som det var 'de sterkeste rett' som hadde gjort seg gjeldende. Det var i de tilfellene hvor ungdom (gutter) hadde opplevd at de kunne bli utsatt for trakassering eller vold, dersom de ikke fulgte opp bestemte handlingsmåter som f.eks. hilsningsritualer. Det innebar at grupper som var mange nok til å sanksjonere mot andre, satte normene for respekt og hilsning gutter i mellom. Av det som har kommet fram i intervjuene, ble dette etterfulgt av de andre, i den forstand at de hilste som forventet i påkrevde situasjoner, selv om de ikke var enige.

6.2.4.3 *Grunnleggende norm – aksept og toleranse*

Slik vi har tolket samhandlingen mellom barn og ungdom, virker det som det alminnelige har vært at samhandlingen dem i mellom har vært gjenstand for en slags løpende forhandling. De har tatt til seg det som har fremstått som attraktivt, nyttig eller relevant for situasjonen. De har plukket litt herfra og derfra, både hva gjelder aktiviteter som leker, sport, skikker, språk og omgangsformer. De har tatt til seg fra hverandre og omskapt det til former som passer i de ulike situasjonene de kommer opp i. Det innebærer at de fleste har lært å forholde seg til ulike situasjoner. De har utviklet omgangsformer som passer seg imellom. Feiring av bursdager er et eksempel på dette. Samtidig kjenner de til og behersker andre normer som gjelder i andre

¹⁵ Konkrete og tydelige eksempler på offentlig debatt om hva som er rett og galt, er tvangsekteskap og omskjæring av jenter. Mindre gjenstand for offentlig debatt er ungdom og alkoholforbruk, kjønnsblandet eller kjønnssegregert fritid blant ungdommer, fritidsaktiviteter.

situasjoner. For eksempel har de ved hjelp av den multietniske hverdagen lært hvordan en oppfører seg hjemme hos venner av ulik bakgrunn. De vet stort sett hva som forventes på skolen, hva som forventes på trening eller i moskeen, selv om de ikke alltid velger å oppføre seg etter forventningene. For å kunne takle en slik omskiftelig hverdag, og for at det multietniske barne- og ungdomsmiljøet skal kunne fungere, kan det virke som det er en underliggende norm om aksept og toleranse for andre. Denne holdningen kommer til uttrykk i utsagn som *'vi er alle mennesker, og som mennesker er vi like'*. Holdningen er inkluderende og skiller ikke barn og ungdom i ulike kategorier. Utsagnet åpner for at den ene måten å leve som menneske på, ikke er gitt bedre enn en annen måte. Det gir mulighet for at barn og ungdom med ulike bakgrunner og livssituasjoner kan fungere sammen. Når det ikke er bestemt på forhånd at den ene er bedre enn den andre, er forutsetningen for samhandlingen at alle er akseptert. Når alle er forskjellige, er det ingen som skiller seg ut.

6.2.4.4 *Respektens to ansikter*

Respekt for hverandre står frem som sentralt for de som er med i undersøkelsen. Både barn, ungdom og voksne legger vekt på betydningen av å vise andre, uavhengig av bakgrunn, toleranse og aksept. Dette er en form for respekt som er knyttet til gjensidig anerkjennelse og forståelse for ulike, bakgrunner, væremåter og synspunkter. Denne formen for respekt er ikke bare noe de mener er bra, men også noe som i stor grad etterleves. Det motsatte kunne lett lede til konflikt. Ideen om det flerkulturelle samfunn som ligger til grunn for de nevnte stortingsmeldinger bygger nettopp på denne formen for respekt og toleranse.

Samtidig kommer det fram en mer ubehagelig form for respekt. Denne bygger på makt og trusler om negative sanksjoner. Respekten er knyttet til at grupper av ungdom har definert symboler og ritualer som andre må vise at de adlyder. Det kreves respekt for selvbestaltet autoritet og som kan straffes hvis den ikke overholdes. Barn og ungdom i begge områdene var klar over denne formen for forståelse av respekt, selv om det var få som anerkjente den. De innordnet seg imidlertid ved å unngå å gå steder hvor de kunne møte krav om denne formen for respekt, og ved å oppføre seg som ønsket, f.eks. hilse, hvis det motsatte innebar fare for å bli slått ned.

6.2.5 *Med stedet som utgangspunkt*

I denne undersøkelsen har vi konsentrert oss om barn og ungdom som bodde og gikk på skole i to av de mest multietniske boligområdene i Oslo, ved inngangen til det 21. århundre. Vi har med utgangspunkt i 'stedet', hatt som mål å finne ut av i hvilken grad og på hvilken måte barn og ung ungdom med ulik etnisk bakgrunn, var sammen og forholdt seg til hverandre. Det kan stilles spørsmålsteget ved hvorfor vi har valgt 'stedet' som utgangspunkt, gitt at fellesskap i dagens samfunn ikke nødvendigvis er knyttet til romlige størrelser som sted og nærmiljø. Andre fellesskap kan være langt mer sentrale for individene, slik som fellesskap knyttet til livsstil, ideologi, religion og f.eks. slekt (Allardt, 1998). Men, det viste seg at området, eller lokaliteten, hadde betydning som fellesnevner fordi dette handlet om mennesker som fordi de var unge, stort sett oppholdt seg i samme område som de bodde. I tillegg til at de bodde og gikk på skole i det samme område, holdt mange på med andre aktiviteter som sport, hobbyer og religionsundervisning i nærmiljøet. Det medførte at de utviklet overlappende nettverk innenfor et begrenset, geografisk område.

Samtidig hadde de ulike opplevelser av områdene de vokste opp. Mens barna i drabantbyen opplevde at de bodde i et spennende område med mange muligheter, opplevde ungdommene på samme sted i større grad området som kjedelig med få tilbud. I sentrumsområdet var det ikke så mye å gjøre for 12-åringene, bl.a. fordi området ble opplevd som tildels utrygt p.g.a. trafikk og rusmisbrukere, mens ungdommene opplevde å ha mange muligheter. Både barn og ungdom i sentrum opplevde imidlertid en utarming av vennemiljøet ved at mange flyttet ut av området, ofte til drabantbyen. Geografisk befant ungdommene i sentrum seg på samme tid i nærmiljøet, bydelen og storbyen, noe som ga stort spillerom for utforskning. For drabantbyungdommen var det imidlertid store geografiske avstander mellom nærmiljø og storbytilbud. Hvorvidt eget boligområde ble opplevd som attraktivt eller kjedelig, hang sammen med egne preferanser, hvilke andre som bodde i området, aktivitetsmuligheter, geografiske avstander, kostnader ved å benytte tilbud og restriksjoner fra foreldre.

6.2.6 Vi og de andre

Når vi snakker om Norge som et flerkulturelt eller multietnisk samfunn, inngår kategoriene 'vi', som er de innfødte og 'de andre', som er innvandrere og etterkommere av innvandrere fra Asia, Afrika og Sør-Amerika. I vår undersøkelse var derimot 'vi', alle de barna og ungdommene som vokste opp i samme multietniske boligområde. For disse barna og ungdommene var 'de andre' de som ikke delte disse erfaringene. Foreldre har fortalt hvordan eldre søsken har reagert når de har begynt på videregående skoler med et overveiende hvitt miljø. De andre elevenes bilde av barn og ungdom med etnisk minoritetsbakgrunn var farget av inntrykk fra media. Ungdom av norsk bakgrunn opplevde det som vanskelig at deres nye, norske klassekamerater verken forsto eller verdsatte deres venner og oppvekstmiljø. Noen hadde av den grunn byttet til videregående skoler med mer blandet miljø. De som har vokst opp i multietniske boligområder har vært vant til å forholde seg til motsetningene mellom hvordan de selv opplever multietnisk miljø, og hvordan det blir fortolket og beskrevet av andre som f.eks. voksne og i media. De har derimot vært lite vant til negative holdninger med bakgrunn i etnisitet i egen omgangskrets.

Egenarten ved disse boligområdene er at befolkningen er multietnisk. Selv om det multietniske blir opplevd som normalt av barn og ungdom som selv bor der, blir det ikke opplevd slik av andre. Interessen fra media og politisk hold har mer knyttet seg til befolkningssammensetningen, enn til at området f.eks. har en fin idrettshall, et variert utemiljø eller er trafikkbelastet. Fokuseringen på det multietniske har hatt ulike vinklinger. Områdene har vært omtalt som alt fra ghetto, segregerte og til flerkulturelle oaser. Det er et spørsmål om ikke andres oppmerksomhet rundt forhold barn og ungdom selv har tatt for gitt, kan ha bidratt til å skjerpe bevisstheten på hva som er så spesielt ved dem, omgangskretsen og boligområdet.

6.3 Politiske implikasjoner

Utviklingen av Norge som et multietnisk samfunn er en løpende, dynamisk prosess. Internasjonale og nasjonale hendelser, politiske signaler og virkemidler fra sentrale institusjoner, vil ha betydning for hva majoritetsamfunnet mener og gjør for å inkludere etniske minoriteter, og for hvordan etniske minoriteter selv vil ønske å delta i samfunnet.

Hendelser har politikken lite kontroll over. Politiske aktører kan imidlertid velge retninger for politikutvikling, slik det gjøres bl.a. gjennom stortingsmeldinger. For å følge opp intensjonene fra stortingsmeldingen om det flerkulturelle Norge, vil det være viktig å lære av erfaringene som er høstet. I denne sammenhengen spiller barn og ungdom en viktig rolle, slik det også blir uttrykt i stortingsmeldingen. For å følge opp postulatet om at *'Barn og ungdom representerer framtida i det flerkulturelle samfunnet'*, må vi ta deres erfaringer på alvor. I en slik sammenheng må vi lytte til tanker og erfaringer fra barn og ungdom som har vokst opp i multi-etniske boligområder om hva det innebærer å leve i et mangfoldig etnisk miljø. Denne undersøkelsen har vært et forsøk på det.

På bakgrunn av denne og de andre undersøkelsene i Utviklingsprogrammet for flerkulturelle bomiljø, kan vi dra følgende lærdommer:

1. Multi-etnisk oppvekst – åpenhet og toleranse

Barn og ungdom som vokser opp i og forholder seg til en multi-etnisk omgangskrets over tid og i varige relasjoner, ser ut til å utvikle toleranse, åpenhet og forståelse for andre ideer og uttrykksformer enn de som de selv er bærere av. På bakgrunn av en slik åpenhet utvikler de omgangsformer, språk og til dels aktiviteter som bygger på elementer fra ulike etniske grupper, med utgangspunkt i hva som oppleves som attraktivt eller nyttig. Fordi det ikke er gitt på forhånd at en kultur eller måte å gjøre ting på er bedre enn en annen, fungerer denne formen for samrøre inkluderende. Det er personlige egenskaper og ikke bakgrunn som har betydning.

2. Det multi-etniske som det normale

Ved å vokse opp og ta del i en multi-etnisk omgangskrets, opplever barn og ungdom det multi-etniske som normalt og naturlig. Det er en del av deres hverdag som det ikke stilles spørsmål ved. I dette ligger at det å ha annen opprinnelse ikke er noe spesielt, selv om en kan ha andre skikker, verdier og preferanser. En slik innstilling vil ha betydning når barn og ungdom av norsk bakgrunn blir voksne og skal forholde til personer med etnisk minoritetsbakgrunn, som naboer, som arbeidskolleger, som ledere eller kanskje som boligutleiery.

Voksne i de samme områdene, også barna og ungdommenes foreldre, hadde ikke fått de samme erfaringene, selv om noen kunne ønske det. Det ble uttrykt at *'ungene har fått et fortrinn fremfor oss når det gjelder den flerkulturelle biten'*. For de voksne ble det sjeldnere opplevd som 'normalt og naturlig' å inngå i et multi-etnisk miljø. Mange levde som fremmede for hverandre. Synlig bakgrunn ble et hinder for kontakt og samhandling. Dette filtret hadde ikke den yngre generasjonen.

Av dette kan avledes:

- *Høy andel beboere med etnisk minoritetsbakgrunn støtter opp om politiske målsetninger*
Boligområder med en relativt høy andel innbyggere med blandet, etnisk minoritetsbakgrunn er fordelaktig i forhold til politiske målsetninger om å utvikle toleranse og respekt for mennesker av annen bakgrunn enn en selv, og for å forebygge rasisme. Inkluderende praksis og holdninger utvikles blant annet gjennom barn og ungdoms egne erfaringer med å vokse opp i denne typen områder. En forklaring på inklusjonen, er antakelig at barn og ungdom, til forskjell fra voksne, omgås i et multi-etnisk miljø på mange og ulike arenaer hver dag og over flere år.

– *Nøkkelaktører viktige*

Hvorvidt denne typen boligområder fungerer som inkluderende oppvekstmiljøer, vil bl.a. avhenge av hvordan sentrale nøkkelaktører i området forholder seg generelt til ideen om det multietniske samfunnet, og spesielt til konkrete personer og grupper med etnisk minoritetsbakgrunn i området. I de to undersøkte områdene har skolene og noen fritidstiltak spilt en sentral rolle i denne sammenheng. Dessuten har mange av foreldrene sett det som en fordel at ungene deres har fått mulighet til å få med seg den multietniske erfaringen.

6.3.1 Sårbare områder – behov for offentlig oppfølging

Multietniske boligområder av den typen vi har vært inne i, er sårbare og spenningsfylte selv om konfliktlinjene mellom barn og ungdom ikke er knyttet til etnisitet. Sårbarheten har flere årsaker. Et forhold er at mange hushold i de undersøkte områdene er relativt fattige, noe som har betydning for barn og ungdom. Et annet forhold er at relativt mange voksne mangler overskudd og interesse til å ta del i og bruke lokalmiljøet (Ruud, 2001). Et tredje forhold skyldes stor inn- og utflytting med ustabile bomiljøer hvor mennesker med ulike livsstiler og etnisk bakgrunn bor tett på hverandre. Ustabilitet sammen med etnisk mangfold kan medføre en opplevelse av å føle seg fremmed i eget bomiljø og usikkerhet om felles normer, noe som ofte danner grobunn for likegyldighet, konflikt og motsetninger (Krogh, 1999, Ekne Ruud, 2001). For barn og ungdom betyr den høye mobiliteten en stadig utskifting i venneflokken, noe som kan utløse både savn, usikkerhet og ny inspirasjon.

Selv om vi i denne undersøkelsen har vist at barn og ungdom som har vokst opp i multietniske boligområder har utviklet samhold og fellesskap uten hensyn til etnisitet, vet vi ikke hvor mye ytre og indre press slike relasjoner tåler før etnisitet igjen blir avgjørende. For å unngå konflikter, rasisme og diskriminering vil det derfor være behov for permanente, konstruktive nøkkelaktører, oppfølging, tilrettelegging og menneskelig innsats for at barn og unge skal velge hverandre ut fra personlige egenskaper fremfor bakgrunn. Undersøkelsen har vist at lokale aktivitetsmuligheter har bidratt til å styrke samrøre og mangfold mellom barn og unge av ulik sosiokulturell, økonomisk og etnisk bakgrunn. Fra ungdom ble det også etterlyst innsats overfor foreldrene, slik at de kunne bli mer kjent med og delaktige i lokalmiljøet. Tilpasset og variert innsats overfor både unge og voksne bør inngå som del av de alminnelige driftskostnadene i boligsosialt og forebyggende arbeid, og inngå som et etablert virksomhetsområde i forvaltningen.

Da boligmarkedet er markedstyrt, kan ikke det offentlige regulere hvor folk skal bosette seg. Gjennom politiske virkemidler kan en imidlertid bidra til å styrke de enkeltes valgmuligheter, f.eks. gjennom tilgang til arbeidsmarkedet og gjennom å redusere muligheter for diskriminering på boligmarkedet. En annen innfallsvinkel er områdesatsing gjennom tiltak som både er rettet mot enkeltpersoner/hushold, mot grupper og mot området som helhet, jf. Handlingsprogrammet for Oslo indre øst (Smedal og Skaranger, 2001). I sentrumsområdet kom det fram at denne type innsats gjorde området mer attraktivt for barn og ungdom. Det ga en positiv tilknytning til eget nærmiljø og bidro til at barn og ungdom kunne møtes rundt aktiviteter de hadde felles interesse av.

6.3.2 *Forskning og multietnisitet*

Kunnskap om hva etniske minoriteter er opptatt av og kan tilføre det norske samfunnet på mikro- og makronivå, er nødvendig for at samfunnet *skal få del i innvandrernes ressurser og erfaringer* (St meld. nr. 17, 1996-97). Dette gjelder både foreldregenerasjonen, de som vokser opp i Norge og de som hele tiden kommer på familiegjenforening eller som asylsøkere i alle aldre. Fordi politikk og forskning begge bidrar til å påvirke hvordan innbyggere opplever seg selv og det samfunnet de er en del av, er det viktig med forskning som ikke bare tar for seg på hvilke områder minoritetsbefolkningen lykkes/mislykkes i forhold til norske standarder, men også på hvilke måter og under hvilke betingelser de lykkes i forhold til både hva de selv er opptatt av. For å utvikle gode politiske virkemidler, vil det i tillegg være behov for løpende kunnskap om integrasjonsfremmende og hindrende praksiser og strukturer blant etniske minoriteter, blant nordmenn, i majoritetssamfunnet og i samrøret mellom samfunnets ulike aktører.

Denne undersøkelsen har vært et forsøk på å belyse integrasjonsfremmende og hindrende praksiser ved multietniske barne- og ungdomsmiljøer slik det oppleves fra innsiden, fra aktørene selv. Det har forhåpentligvis bidratt til å gi et mer nyansert bilde av oppvekstområdene (sentrum /drabantby) og av multietniske barne- og ungdomsmiljø. Gjennom konkrete erfaringer og direkte kunnskap om hva det innebærer å bo og leve i denne typen områder, har barna og ungdommene gjennom praksis funnet fram til hva som binder dem sammen til tross for ulikt verdigrunnlag og bakgrunn. Gjennom daglig prøving og feiling har de oppøvd forståelse av hva toleranse og respekt innebærer i praksis. På denne måten kan disse barna og ungdommene være veivisere i videreutviklingen av Norge som et inkluderende samfunn.

Litteraturliste

- Allardt, E. (1998): Det goda samhället: Välfärd, livsstil og medborgardygdar i *Tidsskrift for velferdsforskning*, Vol.1, Nr. 3, side 123-133.
- Andersson, M. (1999): *'All five fingers are not the same'. Identity work among ethnic minority youth in urban Norwegian context.* Doktoravhandling, Sosiologisk institutt, Universitetet i Bergen.
- Bakken, A. (1998): *Ungdomstid i storbyen.* Rapport 7/98. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, Oslo.
- Barne- og familiedepartementet (1995): *Barn og ungdom med innvandrerbakgrunn.*
- Bjørge, T. og Carlsson, Y. (1999): *Vold, rasisme og ungdomsgjenger: forebygging og bekjempelse.* Tano Aschehoug, Oslo.
- Blom, S. (1995): *Innvandrere og bokonsentrasjon i Oslo.* Rapport 95/32, Statistisk Sentralbyrå, Oslo.
- Blom, S. (2001): Økt bokonsentrasjon blant innvandrere i Oslo – er toppen snart nådd? I *Samfunnsspeilet* 2/2001. Statistisk sentralbyrå, Oslo.
- Brekke, J. P. (1999): *Barn og ungdoms levekår i Norden. Barn og unge med innvandrerbakgrunn. Innvandring og barnevern.* TemaNord SOCIAL: 535. Nordisk Ministerråd.
- Carlsson, Y. (1995): *Aksjonsplan Brumunddal – ga den resultater?* NIBR-rapport 13, Norsk institutt for by- og regionforskning, Oslo.
- Djuve, A. B. og K. Hagen (1995): *Skaff meg en jobb!* Fafo-rapport 184, Oslo.
- Ehn, B. (1991): 'Life Story and the Process of Maturing'. I *Ethnologia Scandinavica*, side 64-73.
- Eriksen, T. H. (1997): *Flerkulturell forståelse.* Tano Aschehoug, Oslo.
- Ganapathy, J. og Søholt, S. (2000): *Store møter – små steder. Møter og møtesteders betydning i flerkulturelle bomiljø.* Prosjektrapport 286, Norges byggforskningsinstitutt, Oslo.
- Glomnes, E. (1991): *Noen sier noe. Kommunikasjonsteori.* LNU/Cappelen forlag, Oslo.
- Gulløy, E., S. Blom og A. A. Ritland (1997): *Levekår blant innvandrere 1996.* Notat 6. Statistisk sentralbyrå, Oslo.
- Høgmo, A. (1990): *Enhet og mangfold. En studie av flerkulturelle skolemiljøer i Oslo.* Ad Notam, Oslo.

- Haaland, T. (2000): *Vold, konflikt og gjengdannelse. En undersøkelse blant ungdom i fire byer*. Prosjektrapport 14, Norsk institutt for by- og regionforskning, Oslo.
- Krogh, H. (1994): *To flyktninggruppers hverdag i en norsk kommune*. Prosjektrapport 156, Norges byggforskningsinstitutt, Oslo.
- Krogh, H. (1999): *Dialog og konflikthåndtering*. Prosjektrapport 253, Norges byggforskningsinstitutt, Oslo.
- Kumar, L. (1997): *Mulighetens barn, å vokse opp med to kulturer*. Cappelen forlag, Oslo.
- Langaard, K. (1998): *Jenter i bevegelse, Samhandling mellom jenter med innvandrerbakgrunn forstått i lys av begrepet 'identitetskonstituerende grupper'*. HiO-hovedfagsrapport nr. 6, Oslo.
- Lidén, H. (2000): *Barn-tid-rom: skiftende posisjoner. Kulturelle læreprosesser i et pluralistisk Norge*. Doktorgradsavhandling. Institutt for sosialantropologi ved NTNU.
- Nguyen, W. (2000): *Identitet og kultur*. Paper på NFR-konferanse om innvandrerungdom i storbyen. Oslo, mars 2000.
- Oslo kommune, Bystyremelding 1/1996: *Handlingsplan for barn og unge med innvandrerbakgrunn (1997-2000)*.
- Oslo kommune, Byrådsavdeling for finans (2000): *Statistisk årbok for Oslo 2000*. Oslo.
- Rogstad, J. (1998): *Innvandrere og arbeid – en empirisk studie i fire bedrifter*. ISF-rapport 98:8, Institutt for samfunnsforskning, Oslo.
- Ruud, M. E. (2001): *Hindringer for deltakelse i multietniske boligområder*. Prosjektrapport 299, Norges byggforskningsinstitutt, Oslo.
- Rybczynski, W. (2001): 'How we took the long way home', intervju i *The Times*, London, 03.03.2001.
- Smedal, G. og Skaranger, T. (2001): *Gråsoner, ivaretaking og prekvalifisering. En evaluering av seks kvalifiseringstiltak innenfor Handlingsprogram for Oslo indre øst*. Prosjektrapport 304, Norges byggforskningsinstitutt, Oslo.
- Schierup, C.-U. (1993): *På kulturens slagmark: Mindretal og størretal taler om Danmark*. Sydjysk Universitetsforlag, Esbjerg.
- Schütz, A. (1962): 'Common-sense and Scientific Interpretation of Human Action' in Natanson, M.: *Collected papers I: The Problem of Social Reality*. Nijhoff, pp.3-47. The Hague.
- Stamsø, M. (1999): *Den store boligdugnaden*. Prosjektrapport 252, Norges byggforskningsinstitutt, Oslo.

- St.meld. nr. 17: *Om innvandring og det flerkulturelle Norge (1996-97)*.
- Strøksnes, M. (2000): 'Om å temme en panter'. *Morgenbladet* 27.10.00, Oslo.
- Søholt, S. (1994): *Innvandrerens deltakelse i bomiljø*. Prosjektrapport 166, Norges byggforskningsinstitutt, Oslo.
- Søholt, S. (1999): *Om lovgivning og diskriminering på boligmarkedet*. Byggforsknotat 33, Norges byggforskningsinstitutt, Oslo.
- Søholt, S. (2001): *Etniske minoriteter og strategier på boligmarkedet i Oslo*. Prosjektrapport 297, Norges byggforskningsinstitutt, Oslo.
- Unstad, M. (2001): *Bomiljø og integrering*. Prosjektrapport 307, Norges byggforskningsinstitutt, Oslo.
- Vestel, V. (2000): 'Om populærkultur og relasjonsdannelser i et flerkulturelt ungdomsmiljø i Oslo øst'. I *Utenfra, men hjemme – innvandrerungdom i storbyen*. Konferanserapport, Norges forskningsråd.
- Wessel, T. (1997): *Boligsegregasjon. En drøfting av underliggende prosesser*. Prosjektrapport 220, Byggforsk, Oslo.
- Willumsen, S. (2001): *Vennskap og fritid. En studie av jenter med pakistansk bakgrunn og deres sosiale nettverk, fritidsaktiviteter og kontakt med nordmenn*. Hovedoppgave i sosiologi, Universitetet i Oslo.
- Øia, T. (1993): *Mellom moské og McDonald's: Ung og innvandrer i Oslo*. Rapport Ungforsk 1/93. Ungforsk, Oslo.
- Øia, T. (1998): *Generasjonskløften som ble borte. Innvandrere, ungdom og kultur*. Cappelen Akademisk Forlag, Oslo.
- Øia, T. (2000): *Innvandrerungdom – marginalisering og utvikling av problemadferd*. Rapport 3, NOVA.
- Øzerk, K. (1992): *Tospråklige minoriteter, sirkulær tenkning og pedagogikk*. Oris forlag.
- Aarø, L. E. (2000): *Intervensjoner i det forebyggende arbeidet: Helseopplysning og atferdsendring*. Notat. Institutt for samfunnsmedisin, Universitetet i Tromsø.
- Ås, D. (1977): *Ordet er miljø*. Småskrift 3. Norges byggforskningsinstitutt, Oslo.
- Aase T. H. (1996): *Metodologiske tilnærminger til studiet av fordommer og diskriminering*. Norges forskningsråd, Oslo.

Vedlegg:

6.4 Gruppeoppgaver

1. Kan dere beskrive stedet/blokka eller borettslaget og menneskene der dere bor?

- Hvordan er de?
- Hvor kommer de fra?
- Er det noen som er greie? Hva er det som gjør at du/dere opplever dem som greie?
- Er det noen som ikke er greie? Hva er det som gjør at du/dere ikke opplever dem som greie?
- Hvordan er du mot de andre som bor der du bor?

Liker du/dere å bo der?

- Hvis ja, hvorfor?
- Hvis nei, hvorfor ikke?

2. Hva gjør dere på fritida?

- Hvem er dere sammen med?
- Hvor er dere?
- Hva gjør dere?

3. Hva betyr ordet flerkultur for dere?

Skriv opp alt dere kommer på.

4. Synes dere at dere bor i et flerkulturelt bomiljø?

- Hvis ja, hvorfor?
- Hvis nei, hvorfor ikke?

5. Hvis dere skal fortelle andre om der dere bor, hva vil dere da fortelle?

Intervjuer av elever i 10. klasse

Vekselsvirkning mellom

Praktiske erfaringer → ← Holdninger

Forhold til venner, andre barn og ungdom

- Hvem er vennene dine? Bakgrunn, hvor bor de?
- Bestevennen?
- Hvem lekte du med før? Hvem var bestevenn da du var yngre?
- Hva gjør du sammen med venner i dag? Hva gjorde dere da du var mindre? Hvem fikk være med i leken, hvem ikke? Hva tenker du om det nå?
- Var det praktiske ting som gjorde at det var lettere å være sammen med noen enn andre? (hva dere fikk lov til, forskjellige interesser, utstyr)
- Hvor er du sammen med vennene dine nå ? Inne, ute, hjemme hos?
- Hvem er ledende i klassen, på skolen, i vennemiljøet. Hvorfor er vedkommende leder?
- Foretrekker du en blandet vennekrets eller ville du helst bare hatt venner som var lik deg selv? (samme bakgrunn)
- Hvilket språk snakker du sammen med vennene, bruker du språket på forskjellige måter overfor ulike personer? (stenge ute, inkludere, fortelle 'meldinger' som bare noen skal forstå)
- Er det noe spesielt som er viktig i omgangen med vennene? (symboler, ideologier, gjøren og laden)
- Hva slags religion har du, hva slags religion har vennene dine? Merker du noe til religion når dere er sammen?
- Er det noe som kan føre til konflikter mellom vennene, mellom hvem, hvordan løst?
- Hvem synes foreldrene dine du helst skal være sammen med og hva tror du de synes om de vennene du faktisk har? (begrunnelse)
- Hva er du opptatt av i forhold til din egen fremtid?
- Hva er foreldrene dine opptatt av i forhold til din fremtid? (utdanning/jobb/omgangskrets/kjærestere/ekteskap osv.)

Forhold til naboer

- Hva tenker du på når du tenker på dine naboer?
- Hva tenker du på når du tenker på de som bestemmer og lager reglene der du bor?
- For begge; greie, sinte, snakket med dere, muligheter?/ikke muligheter? Fikk lov til ting, fikk ikke lov til ting.

Bomiljøet

- Hvordan opplevde du å være barn der du bodde? (Hva husker du som godt/dårlig fra å vokse opp der du vokste opp?)
- Er det noe spesielt du husker?
- Husker du noe som du opplevde som vanskelig eller ubehagelig?
- Hvis du tenker på deg selv, hva mener du skaper et godt bomiljø for barn og ungdom?

Hva synes du om andre med annen bakgrunn?

- Hva slags folk ønsker du å ha som venner?

Hva slags folk vil du ønske å ha som naboer?

Hvilken type ungdom ønsker du å gå på skole sammen med?

Hvilken type folk kunne du tenke deg å jobbe sammen med?

I hva slags boligområde ville du ønske at barna dine skulle vokse opp i? Begrunn.

Hva opplever du at foreldrene dine er opptatt av i forhold til din fremtid? Er du opptatt av det samme eller av andre ting?

Hvilket språk snakker du sammen med foreldrene dine? (bare der det er naturlig å spørre om det)

Hva tenker du på når du hører ordet flerkultur?

Hva tenker du på når du hører ordet integrering?

